

บทที่ 2

การศึกษากฎหมายอิสลาม (ฟิกฮ์)

ในการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการศึกษากฎหมายอิสลามของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้” ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแบ่งเป็น 10 หัวข้อ ดังนี้

- 2.1 ความหมายของฟิกฮ์
- 2.2 แหล่งที่มาและหลักฐานของฟิกฮ์
- 2.3 ประเภทของฟิกฮ์
- 2.4 วิชาที่เกี่ยวข้องกับวิชาฟิกฮ์
- 2.5 ลักษณะเฉพาะของฟิกฮ์
- 2.6 สาเหตุความแตกต่างทางทัศนะของฟิกฮ์
- 2.7 มัซฮับต่างๆของฟิกฮ์
- 2.8 ฟิกฮ์ในยุคต่างๆ
- 2.9 ฟิกฮ์ยุคปัจจุบัน
- 2.10 ฟิกฮ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.1 ความหมายของฟิกฮ์

2.1.1 ฟิกฮ์ ความหมายเชิงภาษาศาสตร์

ฟิกฮ์ คือ ความเข้าใจ (Ibn al-Manzur, 1994: 13/522) ซึ่งหมายรวมถึงความเข้าใจที่ละเอียดและไม่ละเอียด ตลอดจนความเข้าใจที่เป็นวัตถุประสงค์ของผู้พูดหรือที่ไม่เป็นวัตถุประสงค์ แต่มักจะถูกเจาะจงใช้เกี่ยวกับความเข้าใจในวิชาการด้านศาสนา

ในอัลกุรอานได้มีการใช้คำว่าฟิกฮ์ในความหมาย “ความเข้าใจ” ในหลายอายะฮ์ ดังนี้

1. อัลลอฮฺสุบหานะฮฺวะตะอะลาไ้ตรีศว่า

قَالُوا يَشْعَبُ مَا نَفَقَهُ كَثِيرًا مِّمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرَنكَ فِيْنَا ضَعِيفًا وَلَوْلَا
رَهْطُكَ لَرَجَمْتَكَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾

ความว่า “พวกเขาบอกว่า โอ้ ชุอัยบเอ๋ย เราไม่เข้าใจส่วนมากที่เจ้ากล่าว และ
แท้จริงเราเห็นว่าท่านเป็นคนอ่อนแอในหมู่พวกเรา ถ้ามิใช่เพราะ
ครอบครัวของท่านแล้ว เราจะเอาหินขว้างท่านและท่านก็มีได้เป็นผู้มี
เกียรติเหนือพวกเรา”

(ฮุด: 91)

2. อัลลอฮฺสุบหานะฮฺวะตะอะลาไ้ตรีศว่า

أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكُكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشِيدَةٍ وَإِن
تُصِبُّهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَإِن تُصِبُّهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا
هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَالِ هَٰؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ
يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾

ความว่า “ณ ที่ใดก็ตามที่พวกท่านปรากฏอยู่ ความตายก็ย่อมมาถึงพวกเจ้า และ
แม้ว่าพวกเจ้าจะอยู่ในป้อมปราการอันสูงตระหง่านก็ตาม และหากมี

ความดีใดๆ ประสบแก่พวกเขา ก็จะกล่าวว่าสิ่งนี้มาจากอัลลอฮ์ และหากมีความชั่วใดๆ ประสบแก่พวกเขา พวกเขา ก็จะกล่าวว่าสิ่งนี้มาจากเจ้า จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) ทุกอย่างนั้นมาจากอัลลอฮ์ทั้งสิ้น มีเหตุใดเกิดขึ้นแก่ กลุ่มชนเหล่านี้ กระนั้นหรือ ที่พวกเขาห่างไกลที่จะเข้าใจคำพูด”

(อัลนิสาอ: 78)

3. อัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลาได้ตรัสว่า

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ
بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾

ความว่า “ชั้นฟ้าทั้งเจ็ดและแผ่นดินและผู้ที่อยู่ในนั้น สดุดีสรรเสริญแด่พระองค์ และไม่มีสิ่งใดเว้นแต่จะสดุดีด้วยการสรรเสริญแด่พระองค์ แต่ว่าพวกเขาไม่เข้าใจคำสดุดีของพวกเขา แท้จริงพระองค์เป็นผู้ทรงหนักแน่น ผู้ทรงอภัยเสมอ”

(อัลอิสรออ : 44)

จากอายะฮ์ทั้งสามดังกล่าวเห็นได้ชัดว่าฟิสิกส์ในทางภาษาศาสตร์นั้นหมายถึง ความเข้าใจทั่วไป ความเข้าใจที่ละเอียด และไม่ละเอียด ความเข้าใจที่เป็นวัตถุประสงคของผู้พูดหรือที่ไม่เป็นวัตถุประสงค

2.1.2 ฟิกฮฺ ความหมายเชิงวิชาการ

ความหมายของฟิกฮฺเชิงวิชาการมี 2 ความหมายที่นักวิชาการมักกล่าวถึง คือ

2.1.2.1 ความหมายของฟิกฮฺตามที่เสนอของอิหม่ามอบูหะนีฟะฮ์¹

หมายความว่า “การรู้ของคนๆหนึ่งเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน”

จากนิยามฟิกฮฺตามที่เสนอของอิหม่ามอบูหะนีฟะฮ์ข้างต้น ฟิกฮฺจะหมายรวมถึง บทบัญญัติอิสลามทั่วไปทั้งบทบัญญัติเกี่ยวกับการยึดมั่น () เช่น หลักการศรัทธา และบทบัญญัติเกี่ยวกับการปฏิบัติ () เช่น การละหมาด การถือศีลอด และการค้าขาย

ความหมายทั่วไปของฟิกฮฺตามที่เสนอของอิหม่ามอบูหะนีฟะฮ์มีความเหมาะสมกับสมัยของท่าน ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มี การแบ่งแยกสาขาวิชาต่างๆของบทบัญญัติอิสลาม หลังจากนั้นมีการแบ่งแยกสาขาวิชา เช่น วิชาเตหะกิด (วิชาที่ศึกษาเรื่องการยึดมั่น) วิชาอะคลากุวัตตะเซฮาวุฟ (วิชาที่ศึกษาเรื่องมารยาท และจิตใจสำนึก) และวิชาฟิกฮฺ (วิชาที่ศึกษาเรื่องบทบัญญัติอิสลามทางปฏิบัติ) (al-Zuhayli , 1989:16)

2.1.2.2. ปราชญ์กฎหมายอิสลามสังกัดมัซฮับอิหม่ามชาฟีอีย์² ได้ให้ความหมายของฟิกฮฺว่า

¹ อิหม่ามอบูหะนีฟะฮ์ (ส.ศ. 80-150) มีชื่อเต็มว่า อันนุอฺมาน อิบฺนุฮามิด เกิดที่เมืองกูฟะฮ์ ประเทศอิรัก สันชีฟ ณ กรุงแบกแดด ประเทศอิรัก เป็นอุละมาอู (นักวิชาการ) ฟิกฮฺผู้ยิ่งใหญ่ หนึ่งในสี่ ของโลกอิสลาม เจ้าของมัซฮับ ซึ่งมีผู้สังกัดมัซฮับของท่านมากมายทั่วโลก (Abu Zahrah, n.d. : 329-326)

² อิหม่ามชาฟีอีย์ (ส.ศ. 150-204) มีชื่อเต็มว่า อับดุลลอฮ์ อิบฺนุอิลริส อิบฺนุอัลอับบาส อิบฺนุฮุสมาน อิบฺนุชาฟีอีย์ เกิดที่ฉนวนกาซา ดินแดนปาเลสไตน์ สันชีฟ ณ กรุงไคโร ประเทศอียิปต์ เป็นอุละมาอู ฟิกฮฺผู้ยิ่งใหญ่ หนึ่งในสี่ ของโลกอิสลาม เจ้าของมัซฮับชาฟีอีย์ ซึ่งมีผู้สังกัดมัซฮับของท่านมากมายทั่วโลก ท่านเป็นศิษย์เอกของอิหม่ามมาลิก ท่านมีผลงานการแต่งหนังสืออย่างมากมาย เช่น AL-risalah และ Al-um ซึ่งเป็นตำราทางด้านฟิกฮฺ (al- Bayhaki ,1991/2/23-29 อ้างถึงใน อับดุลสโก ดินอะ, 2544 : 19)

หมายความว่า “การรู้เกี่ยวกับบทบัญญัติอิสลามทางปฏิบัติ ที่ได้มาจากบรรดา
แหล่งที่ถูกกำหนดอย่างละเอียดของบทบัญญัติ”

(Ibn al-Sabki , 1937 :1/42 ; Abd al-kafi, n.d. : 1/28)

จากนิยามฟิกฮตามทัศนะของอิหม่ามชาฟีอีห์ คำว่า “อัลอิลมุ” () คือ การรู้
ทั่วไป ซึ่งหมายรวมถึงการรู้จริงอย่างมั่นใจ () และการรู้แบบมีน้ำหนักแต่ไม่มั่นใจ ()
) ทั้งนี้เพราะ บทบัญญัติอิสลามทางปฏิบัติ นั้น บางเรื่องมีหลักฐานชัดเจนเด็ดขาด ในขณะที่
บางเรื่องมีหลักฐานไม่ชัดเจนและไม่เด็ดขาด(al-Zohayli , 1989:16)

คำว่า “อัลอะห์กามุชชะรียยะฮุ” () คือ บทบัญญัติของอัลลอฮ์
สุบหานะฮฺวะตะอะลาฮาที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของบรรดามุสลัฟ¹ ที่มีลักษณะเป็นการสั่งการให้
กระทำหรืองดกระทำ ให้เลือกระหว่างการกระทำและไม่กระทำหรือโดยการวางสัตญาณไว้

คำว่า “อัลอะมะลียยะฮุ” () คือ การปฏิบัติทั่วไป ซึ่งหมายรวมถึงการปฏิบัติ
ของจิตใจ () เช่นการนียะห์ (การนึกในใจ) หรือมิใช่การปฏิบัติของจิตใจ()
) โดยทั้งหมด เช่น การละหมาด การถือศีลอด การอ่านอัลกุรอาน และการให้ เป็นต้น

คำว่า “อัลมุคตะสับ” () เป็นการจำกัด “การรู้” ที่ได้มาจากบรรดานัก
กฎหมายอิสลามว่าได้มาโดยการวินิจฉัย ซึ่งแตกต่างกับการรู้ของอัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลา

คำว่า “มินอดิลละติฮา อัตตัจฟีลียยะฮุ” () หมายถึงจากบรรดา
แหล่งที่ถูกกำหนดอย่างละเอียดของบทบัญญัติ ได้แก่ อัลกุรอาน อัลสุนนะฮ์ อัลอิจมาอ์ อัลกียาส
และอื่นๆ

ความหมายฟิกฮตามทัศนะของมัชฮับอิหม่ามชาฟีอีห์ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย
มากกว่าความหมายฟิกฮของอิหม่ามอับูหะนิฟะฮ์เนื่องจากอิหม่ามชาฟีอีห์ เป็นคนแรกที่นิพนธ์ตำรา

¹ ผู้ที่บรรลุนิติภาวะ

ทางด้านอศุลฟิฮฺ ซึ่งตำรานั้นมีชื่อว่า อัล ริสาละฮฺ () และความหมายตามนิยามของท่าน
ยังมีความชัดเจนและครอบคลุมกว่า¹

2.2 แหล่งที่มากฎหมายอิสลาม

แหล่งที่มากฎหมายอิสลาม หมายถึง หลักฐานต่างๆทางศาสนาที่สามารถนำมาใช้
ในการกำหนดบทบัญญัติต่างๆ ของกฎหมายอิสลาม อัซซูไหลียฺ (1996/1/417) เห็นว่า หลักฐาน
กฎหมายอิสลาม มี 2 ประเภท

ประเภทที่ 1 หลักฐานที่นักวิชาการส่วนมากเห็นพ้องกัน ซึ่งประกอบด้วย

- 1.1 อัลกุรอาน ()
- 1.2 อัล สุนนะฮฺ ()
- 1.3 อัล อิจญ์มาอฺ ()
- 1.4 อัล กียาส ()

โดยนักวิชาการกลุ่มนี้นำเสนอหลักฐานดังนี้

หลักฐานที่ 1 อัลลอฮฺ سبحانه وتعالى ได้ตรัสว่า

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ
سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصَلِّهِ ۖ جَهَنَّمَ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿١١٥﴾

¹ ดูรายละเอียดการนำเสนอานิยามต่างๆเพิ่มเติมใน (Abu Yasir , 2005 : 105-126)

ความว่า “ และผู้ใดที่ฝ่าฝืนรศูลหลังจากที่คำแนะนำอันถูกต้องได้ประจักษ์แก่พวกเขาแล้ว และเขายังปฏิบัติตามที่มีใช้ทางของบรรดาผู้ศรัทธานั้น เราจะให้เขานั้นหันไปตามที่เขาได้หันไป เราจะให้เขาเข้านรกญะฮันนัม และมันเป็นทีกลับอันชั่วร้าย”

(อัล นิสาอู :115)

หลักฐานที่ 2 อัลลอฮฺสุบหานะฮฺวะตะอะลาได้ตรัสว่า

وَمَا آخُتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ

ความว่า “และสิ่งที่พวกเจ้ามีความขัดแย้งกันนั้น บทบัญญัติของมันก็อยู่ที่อัลลอฮฺ”

(อัล ชูรอ :10)

หลักฐานที่ 3 หะคิมมูอาษ อิบญะบด “เมื่อครั้งที่ท่านรศูลคืออลลลอฮฺอะลยฮฺวะสัลลัมส่งมูอาษไปยังประเทศเยเมน (เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษา) ท่านนบีถามขึ้นว่า เมื่อมีการตัดสินท่านจะตัดสินอย่างไร? มูอาษตอบว่าฉันจะตัดสินด้วยคัมภีร์ของอัลลอส ท่านรศูลถามขึ้นอีกว่า หากไม่ปรากฏข้อตัดสินในคัมภีร์ของอัลลอสละ? มูอาษตอบว่า ฉันจะตัดสินด้วยสุนนะฮฺของรศูลท่านรศูลถามขึ้นอีกว่า หากไม่ปรากฏข้อตัดสินในสุนนะฮฺของรศูลละ? มูอาษตอบว่า ฉันจะวินิจฉัยด้วยความคิดของฉันท่านรศูลคืออลลลอฮฺอะลยฮฺวะสัลลัมจึงคบน้ำอกของมูอาษพร้อมกับกล่าวว่า มวลการสรรเสริญแด่อัลลอสที่ทรงให้ทูตของรศูลลอส มีความคิดตรงกับความต้องการของอัลลอสและรศูลของพระองค์ (อบูดาวูด : 3119)

หลักฐานที่ 4 “การกระทำของอบูบักร¹ เราะฎียัลลอสอันฮฺ เมื่อมีข้อขัดแย้งมายังท่าน ท่านศึกษาใน

¹ อบูบักร มีชื่อว่า อับดุลลอส อิบญะกะฮาพะฮฺ เป็นชนเผ่าคะมีมเดิมท่านชื่ออับดุลกะบะฮฺ และได้เปลี่ยนชื่อเมื่อเข้ารับอิสลาม ท่านเป็นทั้งสหายรักและพ่อตาท่านนบีคืออลลอสอะลยฮฺวะสัลลัม ท่านเป็นหนึ่งในสิบคนที่ท่านนบีรับรองว่าเข้าสวรรค์ท่านเป็นเคาะลีฟะฮฺคนแรกหลังจากท่านนบีได้เสียชีวิต และท่านได้เสียชีวิตหลังจากท่านนบีประมาณ 2 ปีกว่า (al-Sabbagh ,1995 : 7-25)

อัลกรุอานหากมีข้อตัดสินอยู่แล้ว ท่านก็ตัดสินตามนั้น ถ้าไม่ปรากฏข้อตัดสินในอัลกรุอานแต่ท่านรู้ว่าท่านนบีที่อลลลอฮ์จะส่งมาจะได้ตัดสินมาแล้ว ท่านก็ตัดสินตามนั้น หากไม่มีข้อตัดสินจากท่านนบีที่อลลลอฮ์จะส่งมา ท่าน อนุ บักร์ก็จะรวบรวมบรรดาผู้นำและผู้รู้เพื่อประชุมหารือ ถ้าบรรดาผู้นำ ผู้รู้เหล่านั้นเห็นพ้องกันในข้อตัดสินนั้นๆ ท่านก็จะปฏิบัติตามมติที่ประชุม” (al-Zuhayli , 1996:1/418)

และการกระทำดังกล่าว ก็ใช้ปฏิบัติโดยบรรดาเศาะหาบะฮ์เราะฎีฮ์ออลอฮ์อันฮุและบรรดาฟูเกาะฮารุ่นหลังมาโดยตลอด จนกระทั่งในสมัยปัจจุบัน

ประเภทที่ 2 หลักฐานที่นักวิชาการมีความเห็นแตกต่างกันในการที่จะนำมาใช้ประกอบการวินิจฉัยข้อกฎหมายอิสลาม ซึ่งประกอบด้วย 8 หลักฐานที่สำคัญดังนี้

2.1 อัล อิสติฮซาน ()

2.2 อัล มะซอลิห อัล มุรสะลีย ()

2.3 อัล อิสติศลาหุ ()

2.4 อัล อิสติศหาบ ()

2.5 อัล อูรฟุ ()

2.6 มัชฮับ อัล เศาะหาบีย ()

2.7 หลักศาสนาที่มาจากอัลลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลาเก่อนศาสนาอิสลาม เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนายูดาห์

2.8 อัลฆะรออิอิ ()

อย่างไรก็ตามในเรื่องแหล่งที่มากฎหมายอิสลาม อิหม่ามอัลฆะซาลี¹ (n.d.:2) เสียชีวิตศ.ศ. 505 เห็นว่ามีที่มาแหล่งเดียวกัน คือ อัลกรุอาน ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ

¹ อิหม่ามฆะซาลี (ศ.ศ.450-505) มีชื่อเต็มว่า อูบะฮามิด มุฮัมมัด อิบน์ มุฮัมมัด อิบน์ อัมมัด อัญญูลี อัลฆะซาลี เกิดที่ ฏูลีซ ชายแดนติดกับเมือง คุรอซาน ประเทศอิหร่าน ท่านเป็นปราชญ์ สังคัมมัซฮับ อัล อะซาอิเราะฮ์ ท่านแต่งหนังสือมากกว่า 200 เล่ม (al-Ghazali ,1992:1/3-4)

Al-Qardawi (1990:39) ที่เห็นว่าแหล่งที่มากฎหมายอิสลาม คือ ะหฺย¹ จากพระเจ้า แต่ะหฺยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

ประเภทที่ 1 ะหฺยที่ถูกอ่าน² คือ อัลกุรอาน

ประเภทที่ 2 ะหฺยที่ไม่ถูกอ่าน คือ อัลสุนนะฮฺ อัลนะบะวียะฮฺ

ส่วนแหล่งที่มากฎหมายอิสลามที่เหลือ ล้วนแต่เป็นแหล่งรองซึ่งเป็นผลที่ได้จากแหล่งแรกคืออัลกุรอาน และเนื่องจากนักวิชาการ มีความเห็นแตกต่างกัน ในแหล่งที่มากฎหมายอิสลาม ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเฉพาะแหล่งที่มาที่สำคัญ ที่นักวิชาการเห็นพ้องกันและนำมาเป็นหลักฐาน ดังนี้ :

1. อัลกุรอาน ()

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะศึกษารายละเอียดดังนี้

- 1.1 ความหมายอัลกุรอานเชิงภาษาและเชิงวิชาการ
- 1.2 ลักษณะเฉพาะของอัลกุรอาน
- 1.3 อัลกุรอานกับการเป็นแหล่งที่มากฎหมายอิสลาม

1.1 ความหมายอัลกุรอาน

1.1.1 อัลกุรอานความหมายเชิงภาษาศาสตร์

อัลกุรอาน () เป็นรากศัพท์ของคำว่า กอรอฮา () หมายถึง อ่าน () (al-Fayruz Abadi ,1998 :49) ดังคำศัพท์ของอัลลอฮฺสุบหานะฮฺฮฺว่า

¹ ะหฺย คือ สานส์จากพระเจ้า ที่อุปประทานแก่บรรดาศาสดาโดยผ่านทูตพระเจ้า ญิบรียล อะลัยฮิสลาม

² ะหฺยที่ถูกอ่าน หมายถึง การอ่านวิทยุชนิดนี้ ถือเป็นอิบาดะฮฺ (การเคารพสักการะ)

إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْءَانَهُ ﴿١٧﴾ فَإِذَا قَرَأْتَهُ فَاتَّبِعْ قُرْءَانَهُ ﴿١٨﴾ ثُمَّ
 إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ﴿١٩﴾

ความว่า “แท้จริงหน้าที่ของเราคือการรวบรวมอัลกุรอาน (ให้อยู่ในทรงอกของ
 เจ้า)และการอ่านเพื่อให้จดจำ ดังนั้นเมื่อเราอ่านอัลกุรอาน เจ้าก็จง
 ติดตามการอ่านนั้นไว้ แท้จริงหน้าที่ของเราคือการอธิบายอัลกุรอาน”
 (อัลกียาม์สุ :17-19)

ในอายะฮ์ข้างต้นนี้เราจะเห็นว่า คำว่า กุรอาน คือ การอ่านนั่นเอง

1.1.2 อัลกุรอานความหมายเชิงวิชาการ

อัลกุรอาน คือ คำตรัสอัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลาที่เป็นมูอญิซ¹ ที่ถูก
 ประทานแก่ท่านศาสดามุหัมมัดที่อลลัลลอฮ์อะลัยฮิวะสัลลัม ที่ถูกบันทึกไว้ในคัมภีร์ที่ถูกรายงาน
 อย่างมากมาย ที่การอ่านมันถือว่าเป็นอิบาดัต (การเคารพภักดี) ที่เริ่มด้วยสุเราะฮ์อัล ฟาติหฺฮฺ และจบ
 ด้วยสุเราะฮ์อัล นาส (Mohd. Isma'il ,1994:55)

จากความหมายดังกล่าวแสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ของอัลกุรอานที่มนุษย์หรือผู้อื่น
 จากอัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลา ไม่สามารถสร้าง คิด เขียนหรือนิพนธ์ขึ้นเองได้ และแสดงถึง
 ความยิ่งใหญ่ของอัลกุรอาน ที่แม้แต่การอ่านธรรมดา อัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลา ยังถือว่าเป็นการ
 เคารพสักการะ

1.2 ลักษณะเฉพาะของอัลกุรอาน

นักวิชาการไม่สามารถจำกัดลักษณะเฉพาะของอัลกุรอาน(Mohd.Salkiti ,1996:58,
 al-Zuhayli ,1996:1/421-425) แต่พอที่จะสรุปได้ดังนี้

¹ มูอญิซ เป็นคำภาษาอาหรับ หมายถึง ผู้ที่ทำให้อ่อนแอ ซึ่งในนิยามนี้ เป็นการมอบคุณลักษณะความอ่อนแอ คำด้อย ไม่สามารถ
 กระทำ ให้แก่ผู้อื่นทั้งหมดนอกจากอัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลา (Mohd. Isma'il,1994:56)

1.2.1 อัลกุรอานถูกประทานโดยอัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลาด้วยภาษาอาหรับซึ่งแตกต่างจากบรรดาคัมภีร์อื่นๆ เช่น คัมภีร์โตรา () คัมภีร์อินญิล() ที่ถูกประทานด้วยภาษาอื่นจากภาษาอาหรับด้วยเหตุนี้ คำอธิบายหรือคำแปลอัลกุรอานถึงแม้ว่าจะสมบูรณ์เพียงใด ก็จะไม่ถูกเรียกว่าอัลกุรอาน

1.2.2 อัลกุรอานนั้นทั้งคำและความหมาย ถูกประทานจากอัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะ ตะอะลา โดยท่านรศูลคืออลีลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม เพียงแต่ทำหน้าที่นำมาประกาศแก่มวลมนุษยชาติเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากหะดีษ(วจนศาสตร์)ที่อัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลา ประทานเฉพาะความหมาย ส่วนคำและประโยคนั้นมาจากตัวศาสดาที่อลีลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมเอง

1.2.3 อัลกุรอานถูกรวบรวมเป็นเล่ม โดยปราศจากการแต่งเติม และถูกปกป้องรักษาโดยอัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลา ดังคำตรัสของพระองค์ที่ว่า:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾

ความว่า “แท้จริงเราได้ให้ข้อตักเตือน (อัลกุรอาน) ลงมา และแท้จริงเราเป็นผู้รักษามันอย่างแน่นอน”

(อัลหัจญ์ร:9)

1.2.4 อัลกุรอานมีความกว้างขวาง ทั้งด้วยท ความหมาย หลักการและทฤษฎี และข้อค้นพบต่างๆ ของมนุษย์จะสอดคล้องกับทฤษฎีที่มีอยู่ในอัลกุรอาน(Khallaf ,1995:30-32)

1.3 อัลกุรอานกับการเป็นแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม

นักวิชาการตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันต่างเห็นพ้องกันว่า อัลกุรอาน คือ แหล่งที่มาของกฎหมายและหลักการอิสลาม ซึ่งสืบทอดมาด้วยวิธีเขียนและบอกเล่าปากต่อปาก อัลกุรอานถูกประทานให้แก่ท่านศาสดาที่อลีลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม โดยผ่านศาสนทูต ญิบรีล อะลัยฮิสสะลาม (Mohd. Isma'il , 1994 :62) ซึ่งทำหน้าที่นำสาสน์จากพระองค์อัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลาให้แก่บรรดาศาสดาอะลัยฮิมุสสะลาม

อิญาซ¹ คือหลักฐานสำคัญที่ยืนยันว่า อัลกุรอานนั้นถูกประทานมาจากอัลลอฮ์
 สุบหานะฮฺวะตะอะลา(Mohd.Salkiti ,1996:59) และอิญาซจะไม่เกิดขึ้น นอกจากต้องมี
 องค์ประกอบต่อไปนี้

ก. อัล ตะหฺคฺดายฺ () หมายถึง การเรียกร้องให้เกิดการแข่งขันและ
 นำเสนอ โดยที่อัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลาได้ทำทนายเหล่าผู้ปฏิเสธศรัทธาว่า:

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّمَّنْ
 مِثْلِهِ ۚ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٣﴾

ความว่า “ และหากปรากฏว่าพวกเจ้าอยู่ในความแคลงใจใดๆ จากสิ่งที่เราได้ให้ลง
 มาแก่บ่าวของเราแล้วก็จงนำมาสักสุเราะฮ์เยี่ยงสิ่งนั้น และจงเชิญชวนผู้ที่
 อยู่ในหมู่พวกเจ้าอื่นจากอัลลอฮ์หากพวกเจ้าเป็นผู้พูดจริง”

(อัลบะกอเราะฮ์ : 23)

ข . มีสิ่งจูงใจที่จะทำให้มีการนำเสนอและแข่งขัน โดยที่ท่าน
 ศาสดาที่อล้ลลอฮ์อะลัยฮิอะสลัมประกาศแก่มวลมนุษย์ว่า ท่านคือศาสนทูตของอัลลอฮ์
 สุบหานะฮฺวะตะอะลา ผู้นำศาสนาที่จะลบล้างศาสนาเก่าๆ โดยที่ท่านศาสดาที่อล้ลลอ
 ฮ์อะลัยฮิอะสลัม ได้ทำทนายทุกคนในสมัยของท่าน ให้นำเสนอสิ่งที่เหมือนอัลกุรอาน
 (Mohd.Salkiti ,1996 : 60) แต่พวกเขาทำไม่ได้และไม่มีวันทำได้ ดังคำตรัสอัลลอฮ์สุบ
 หานะฮฺวะตะอะลาว่า:

¹ อิญาซ มาจากรากศัพท์ () หมายถึง หมดความสามารถและอิญาซ () หมายถึงการทำให้ผู้อื่นหมดความสามารถ
 หมายความว่า อัลกุรอานมีความเป็นเลิศจนมนุษย์หมดความสามารถที่จะเลียนแบบได้ (อิศมาแอ อาลี , 2546 : 39)

قُلْ لِّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ ۚ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾

ความว่า “ จงกล่าวเถิด (มุหัมมัด) แน่อนหากมนุษย์และญินรวมกันที่จะนำมา เช่นอัลกุรอานนี้พวกเขาไม่อาจนำมาเช่นนั้นได้และแม้ว่าบางคนในหมู่พวกเขาเป็นผู้ช่วยเหลือแก่อีกบางคนก็ตาม”

(อัลอิสรอ : 88)

ค. ปลอดภัยจากอุปสรรคไม่ให้มีการนำเสนอและแข่งขัน ทั้งนี้เพราะอัลกุรอานถูกประทานเป็นภาษาอาหรับ ผู้ปฏิเสธศรัทธาในสมัยนั้น ล้วนแต่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางภาษาอาหรับ เป็นนักกวี หากพวกเขานำเสนอโครงการให้เหมือนอัลกุรอานได้ พวกเขาก็คงทำแล้ว แต่พวกเขาก็ทำไม่ได้ (al-Zuhayli ,1996:433) และหากพวกเขาทำได้ก็คงไม่เกิดการทำสงครามแทนที่การนำเสนอและแข่งขัน นั่นคือธงขาว ที่พวกเขายอมแพ้ และยอมรับว่าอัลกุรอาน คือสิ่งที่อยู่เหนือมนุษย์ และทั้งหมดนี้คือหลักฐานว่า อัลกุรอานถูกประทานจากอัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลา (Khallaf ,1995:29)

2. อัสนนะฮฺ อัสนะบะวียะฮฺ ()

อัสนนะฮฺ คือวิถีชีวิตของท่านนบีมุหัมมัดคือลัทธิลอสู่อะลียะฮฺวะฮฺวะฮฺ สัจธรรม ที่อธิบายถึงหลักคำสอนต่างๆของอิสลาม เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับประชาชาติมุสลิม (al-Qardawi ,1993:63) อัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลาทรงตรัสว่า:

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١٦٤﴾

ความว่า “แน่นอนยิ่ง อัลลอฮ์นั้นทรงมีพระคุณแก่ผู้ศรัทธาทั้งหลาย โดยที่พระองค์ได้ทรงส่งรَسُولคนหนึ่ง จากพวกเขาเองมาอยู่ในหมู่พวกเขา โดยที่เขาจะได้อ่านบรรดาโองการของพระองค์ให้พวกเขาฟัง และจงทำให้พวกเขาสะอาดและจงสอนคัมภีร์ และความรู้เกี่ยวกับข้อปฏิบัติในบัญญัติศาสนาแก่พวกเขาด้วย และแท้จริงเมื่อก่อนนั้นพวกเขาเคยอยู่ในความหลงผิดอันชัดเจน”

(อาละอิมรอน:164)

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะศึกษารายละเอียดดังนี้

- 2.1 ความหมายสุนนะฮ์เชิงภาษาและเชิงวิชาการ
- 2.2 ชนิดต่างๆของสุนนะฮ์
- 2.3 สุนนะฮ์แหล่งที่มากฎหมายอิสลาม

2.1 ความหมายสุนนะฮ์

2.1.1 สุนนะฮ์.ความหมายเชิงภาษาศาสตร์

สุนนะฮ์.() คือวิถีทาง () (Ibnu Faris,2000:453) หรือแนวทาง () ซึ่งหมายรวมถึงแนวทางที่ดีและไม่ดี(Ibn al-Manzur,1994:13/225) ดังคำตรัสอัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอาลา :

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

الْمُكْذِبِينَ ﴿١٣٧﴾

ความว่า “แน่นอนได้ผ่านพ้นมาแล้วก่อนพวกเจ้าซึ่งแนวทางต่างๆ ดังนั้นพวกเจ้าจงท่องเที่ยวไปในแผ่นดิน แล้วจงดูว่าบั้นปลายของผู้ปฏิเสธนั้นเป็นอย่างไร”

(บทอาละอิมรอน:137)

และวจนศาสตร์คือลัทธิลอสูอะลัยฮะฮ์ที่กล่าวว่า :

“

”

ความว่า “ใครที่สร้างแนวทางแห่งความดีในอิสลาม เขาจะได้รับผลบุญที่เขาได้ทำ และผลบุญผู้คนที่ได้กระทำตามเขา โดยไม่ได้ลดหย่อนในผลบุญของผู้คนนั้นแต่อย่างใด และใครที่สร้างแนวทางแห่งความชั่ว เขาจะได้รับผลบาปที่เขาได้ทำ และผลบาปของผู้คนที่ได้กระทำตามเขา โดยไม่ได้ลดหย่อนในผลบาปของผู้คนนั้นแต่อย่างใด”

(มุสลิม : 1017)

2.1.2 สุนนะฮ์ความหมายเชิงวิชาการ

สุนนะฮ์ หมายถึง สิ่งที่มาจากท่านนบีคือลัทธิลอสูอะลัยฮะฮ์ที่กล่าวว่า จะเป็นคำพูด การกระทำหรือการยอมรับ (อิสมาแอ อาลี ,2535 : 54 ; Mohd.Salkiti ,1996 :73 ; Khallaf ,1995:35 ; al-Zuhayli ,1996 :1/450)

จากความหมายข้างต้นเราสามารถแบ่งประเภทของสุนนะฮ์ได้ 3 ประเภทดังนี้

1. สุนนะฮ์ที่เป็นคำพูด () คือ วจนศาสตร์คือลัทธิลอสูอะลัยฮะฮ์ที่ท่านนบีได้กล่าวไว้ในหลายเรื่อง หลายโอกาส เช่น หะดีษที่ท่านนบีกล่าวว่า :

ความว่า “ ไม่มีพินัยกรรมสำหรับทายาท”

(อะหมัด :17004)

2. สุนนะฮ์ที่เป็นการกระทำ () คือ วจนะศาสดาคือลัทธิลอสู่อะลัยฮิวะสลั๊มที่บรรดาเศาะหาบะฮ์ เราะดิยัลลอฮุนนุฮุม ได้รายงานเกี่ยวกับการกระทำของท่านบีคือลัทธิลอสู่อะลัยฮิวะสลั๊มเช่นพฤติกรรมท่านบีในขณะที่ทำการละหมาด และวิธีการของท่านในการทำฮัจญ์ ฯลฯ

3. สุนนะฮ์ที่เป็นการยอมรับ () คือ การยอมรับของท่านบีคือลัทธิลอสู่อะลัยฮิวะสลั๊ม ต่อคำพูดหรือการกระทำ ของบรรดาเศาะหาบะฮ์ ไม่ว่าจะเป็นการเสียด การแสดงท่าทางยินดีและไม่ได้ห้ามปรามเช่น การที่บรรดาเศาะหาบะฮ์รับประทาน ฎ็อบ¹ ในสำหรับเดียวกับท่านนบี ปรากฏว่าท่านนบีไม่ได้ห้าม ในขณะที่เดียวกันท่านนบีก็ไม่ได้รับประทาน

2.2 ชนิดต่างๆของสุนนะฮ์

ก. อัศสุนนะฮ์ อัลมุตะวาติเราะฮ์ () คือ หะดิษที่มีผู้รายงานมากมายจนบรรดาผู้รายงานไม่อาจตกลงกันเพื่อรายงานเท็จได้ ต่อมาผู้รายงานจำนวนมากรายงานต่อๆมาจนถึงปัจจุบัน (khallaf,1995:41)

ข. อัศสุนนะฮ์ อัลมัชฮูเราะฮ์ () คือ หะดิษที่มีผู้รายงานจำนวนหนึ่ง (ในช่วงแรก) ซึ่งไม่มากจนถึงระดับอัศสุนนะฮ์ อัลมุตะวาติเราะฮ์ แต่มีการรายงานอย่างมากมายในศตวรรษที่ 2 หลังจากเศาะหาบะฮ์ จนบรรดาผู้รายงานไม่อาจตกลงกันเพื่อรายงานเท็จได้ (al-Zuhayli ,1996 : 1/453)

ค. อัศสุนนะฮ์ อัลอาหาด () คือ หะดิษที่มีผู้รายงานเพียงหนึ่งคน สองคน หรือสามคน ซึ่งไม่ถึงระดับอัศสุนนะฮ์ อัลมัชฮูเราะฮ์และระดับอัศสุนนะฮ์ อัลมุตะวาติเราะฮ์ ต่อมาได้มีผู้รายงานลักษณะเดียวกันจนถึงปัจจุบัน (Mohd.Salkiti ,1996 :76-77)

2.3 สุนนะฮ์กับการเป็นแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม

นักวิชาการเห็นพ้องกันว่า สุนนะฮ์คือแหล่งที่มาของกฎหมายและหลักการอิสลาม ทั้งนี้เพราะสุนนะฮ์นั้นถือว่าเป็น Wahyu () เช่นเดียวกับอัลกุรอาน (อิสมาแอ อาลี ,2535:57) ดังคำตรัสอัลลอฮ์สุบฮานะฮ์วะตะอาลา :

¹ ฎ็อบ เป็นชื่อสัตว์ชนิดหนึ่งที่อาศัยอยู่กลางทะเลทรายมีลักษณะคล้ายตะกวด

﴿٤﴾ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٣﴾ إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾

ความว่า “และเขา (มุหัมมัด) มิได้พูดตามอารมณ์ สิ่ง (ที่เขาพูด) นั้นมิใช่อื่นใด นอกจากเป็น Wahyu ที่ถูกประทานลงมา”

(อัลนัจม : 3-4)

ส่วนหลักฐานที่แสดงถึงการเป็นแหล่งที่มาของกฎหมายและหลักการอิสลามของอัลสุณนะฮ์ นั้นมากมายทั้งจากอัลกรุอาน อัจญ์มาอ¹ และมะอฺดูล²

ก. หลักฐานจากอัลกรุอาน

1. คำตรัสอัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลาที่กล่าวถึงการเชื่อฟังรศูล คือลัทธิลอสฺวะลียะฮ์วะสลัฎมฺพร้อมๆกับการกล่าวถึงการเชื่อฟังพระองค์ :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِن تَنَزَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٥٩﴾

ความว่า “ ผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงเชื่อฟังอัลลอฮ์ และเชื่อฟังรศูลเถิด และผู้ปกครองในหมู่ พวกเจ้าด้วยแต่ถ้าพวกเจ้าขัดแย้งกัน ในสิ่งใด ก็จงนำสิ่งนั้นกลับไปยังอัลลอฮ์และรศูล หากพวกเจ้าศรัทธาต่ออัลลอฮ์และวันอคีเราะฮ์ นั้นแหละเป็นสิ่งที่ดียิ่ง และเป็น การกลับไป ที่สวยงามยิ่ง”

(อัลนีสอาอ์ : 59)

¹ อัจญ์มาอฺ หมายถึง ความเห็นที่เป็นเอกฉันท์ของบรรดานักปราชญ์กฎหมายอิสลาม

² มะอฺดูล หมายถึง เหตุผลทางสติปัญญาที่จะนำมาเป็นหลักฐาน

2. คำตรัสอัลลอฮฺ سبحانه وتعالى ที่ถือว่าการเชื่อฟังรَسُول คืออัลลอฮฺอยู่ด้วยอิ
วะสลัลัมคือการเชื่อฟังพระองค์ :

مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّى
فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴿٨٠﴾

ความว่า “ ผู้ใดเชื่อฟังรَسُول แน่แน่นอนเขาก็เชื่อฟังอัลลอฮฺแล้ว และผู้ใดผินหลังให้ เรา
ก็หาได้ส่งเจ้าไปในฐานะเป็นผู้ควบคุมพวกเขาไม่”

(อัลนิสาอฺ : 80)

3. คำตรัสอัลลอฮฺ سبحانه وتعالى ที่มีคำสั่งให้ปฏิบัติตามในสิ่งที่รَسُول ได้สั่ง
การ และละเว้นในสิ่งที่ท่านรَسُول ได้ห้าม

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ
فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾

ความว่า “และอันใดที่ท่านรَسُول ได้นำมายังพวกเจ้าก็จงยึดเอาไว้ และอันใดที่ท่าน
ได้ห้ามพวกเจ้าก็จงละเว้นเสีย พวกเจ้าจงยำเกรงต่ออัลลอฮฺเถิด แท้จริง
อัลลอฮฺเป็นผู้ทรงเข้มงวดในการลงโทษ”

(อัลฮัชร : 7)

นอกจากนี้ยังมี โองการอื่นๆ จากอัลกุรอานอีกมากมายที่แสดงถึงการเป็น
แหล่งที่มาที่มากลุมหาและหลักการอิสลามของสุนนะฮฺ

ข. หลักฐานจากอิจมาอ

บรรดาเศาะหาบะฮฺเราะฎี้อัลลอฮฺอันฮุม มีความเห็นเป็นเอกฉันท์ หลังจากที่ท่านรศูลศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมได้เสียชีวิตไปแล้วว่า วายิบ (จำเป็น) ต้องปฏิบัติตามสุนนะฮฺของท่านศาสดาศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม ซึ่งเราสามารถเห็นได้จากหะดิษเกี่ยวกับ มุอาฮฺ อิบน์ญะบัล ที่ได้กล่าวมาแล้วว่าเมื่อท่านนบีถามมุอาฮฺว่า “หากท่านไม่พบข้อบัญญัติในคัมภีร์ของอัลลอฮฺละ ? มุอาฮฺก็ตอบว่า “ฉันจะตัดสินใจตามสุนนะฮฺ” (al-Zuhayli ,1996:1/456-457)

ความเห็นเป็นเอกฉันท์ในเรื่องนี้ยังคงอยู่ทุกยุคทุกสมัย จนถึงปัจจุบัน

ค. หลักฐานจากมะอฺรูฟ

อัลกุรอานได้บัญญัติหลักการต่างๆ แบบทั่วไปหรือแบบย่อ โดยไม่ได้อธิบายต่อมาสุนนะฮฺก็ได้อธิบายบทบัญญัติเหล่านั้น หากไม่มีสุนนะฮฺเราทุกคนก็จะไม่สามารถที่จะเข้าใจและปฏิบัติตามหลักการเหล่านั้นได้ (Mohd. Salkiti ,1996:75) เช่นอัลกุรอานได้บัญญัติไว้ว่า :

وَأَقِمْ وَ الصَّلَاةَ وَعَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿٤٣﴾

ความว่า “และพวกเจ้าจงดำรงไว้ซึ่งการละหมาดและจงชำระชะกาต และจงรุกัวะอ์ร่วมกับผู้รุกัวะอ์ทั้งหลาย”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ : 43)

จากอายะฮฺข้างต้นเราจะเห็นได้ว่า อัลลอฮฺเพียงแต่มีคำสั่งให้เราทุกคนทำการละหมาด และชำระชะกาตโดยๆ ไม่ได้บอกวิธีการต่างๆ ในการปฏิบัติ ด้วยเหตุผลนี้สุนนะฮฺจึงมีหน้าที่อธิบายวิธีการต่างๆ ดังนั้นอัลลอฮฺสุบฮานะฮฺวะตะอาลา จึงตรัสว่า

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ

وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾

ความว่า “และเราได้ให้อัลกุรอานแก่เจ้าเพื่อเจ้าจะได้ชี้แจง (ให้กระจ่าง) แก่มนุษย์
ซึ่งสิ่งที่ได้ถูกประทานมาแก่พวกเขา และเพื่อพวกเขาจะได้ไตร่ตรอง”

(อัลน้หฺล : 44)

จากหลักฐานดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสุนนะฮ์คือหนึ่งในแหล่งที่มาของ
กฎหมายอิสลาม ที่ต้องนำมาใช้ในการกำหนดข้อกฎหมายอิสลาม

3. อัลอิจญ์มาอฺ ()

หลังจากที่ท่านนบี ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมเสียชีวิต ได้มีปัญหาทางกฎหมาย
อิสลามต่างๆมากมายที่ถูกนำมาสู่การพิจารณาและวินิจฉัยซึ่งบางปัญหาไม่ปรากฏในอัลกุรอานและ
สุนนะฮ์ บรรดาเศาะหาบะฮ์เราะฎิยัลลอฮุอันฮุมจึงริเริ่มกระบวนการพิจารณาที่เรียกว่า อัลตะฮาวูร¹
() ขึ้นมา ดังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยอนุบักรเราะฎิยัลลอฮุอันฮุ เมื่อมีข้อขัดแย้งมายังท่าน
ท่านค้นหาในอัลกุรอาน หากมีข้อตัดสินอยู่แล้วท่านก็ตัดสินตามนั้น หากไม่มีข้อตัดสินในอัลกุ
รอานแต่ท่านรู้ว่าท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมได้ตัดสินมาแล้ว ท่านก็ตัดสินตามนั้น หากไม่
มีข้อตัดสินจากท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม ท่านอนุบักรก็จะรวบรวมบรรดาผู้นำและผู้รู้
เพื่อประชุมหารือ ถ้าบรรดาผู้นำ ผู้รู้ เหล่านั้นเห็นพ้องกันในข้อตัดสินนั้นๆ ท่านก็จะปฏิบัติตามมติที่
ประชุม

เหตุการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นของแนวคิดอัลอิจญ์มาอฺ ทั้งนี้เพราะโดย
พื้นฐานแล้ว อิสลามกำเนิดเพื่อบริหารจัดการวิถีชีวิตของมุสลิม โดยเป็นหน้าที่ของอูลิลอัมรฺ²

¹ อัลตะฮาวูร คือ การประชุมหารือในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

² อูลิลอัมรฺ คือ ผู้มีอำนาจเหนือประชาชน เช่น ผู้ปกครอง ผู้บริหาร ผู้ตัดสินและผู้พิพากษา (Nasir al-Sa'di, 1998:148)

() หลังจากท่านนบีที่จะต้องบริหารจัดการ ทั้งในด้านกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจและ
ด้านอื่นๆ อัลลอฮ์สุบหานะฮะวะตะอาลาทรงตรัสว่า :

فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ

ความว่า “ดั่งนั้นจงอภัยให้แก่พวกเขาเถิด และจงขออภัยให้แก่พวกเขาด้วยและจง
ปรึกษารือกับพวกเขาในกิจการทั้งหลาย”

(อาละอิมรอน : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 159)

จากโองการดังกล่าวคำคำรัสที่ว่า () ซึ่งมีความหมายว่า “และ
จงปรึกษารือกับพวกเขาในกิจการทั้งหลาย” อัลลอฮ์มิได้เจาะจงการชुरอในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
ดั่งนั้นจึงหมายถึงการชुरอในทุกเรื่องรวมทั้งเรื่องข้อกฎหมายและหลักการอิสลาม

อนึ่ง อัลอิจญ์มาอ์เป็นกระบวนการพิจารณาข้อกฎหมายและหลักการอิสลามที่มีค่า
และเหมาะสมกับพัฒนาการต่างๆของข้อกฎหมายและหลักการในทุกยุคทุกสมัย ที่มุสลิมในสังคม
และสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันต้องประสบ ซึ่งบางเหตุการณ์ไม่ปรากฏคำวินิจฉัย ทั้งในอัลกุรอาน
และสุนนะฮ์ อัลอิจญ์มาอ์จึงเป็นแหล่งที่มาหนึ่งของกฎหมายอิสลามซึ่งอาจดำเนินการผ่าน
กระบวนการอัลตะฮาวูร แต่สิ่งที่ต้องระมัดระวังคือ อัลอิจญ์มาอ์ต้องมีพื้นฐานจากอัลกุรอานแล
อัลสุนนะฮ์ (al-Baghwi , n.d :1/159)

ในเรื่อง อัลอิจญ์มาอ์ผู้วิจัยจะศึกษาละเอียดดังนี้

- 3.1 ความหมายอัลอิจญ์มาอ์เชิงภาษาและเชิงวิชาการ
- 3.2 ประเภทต่างๆ ของ อิจญ์มาอ์
- 3.3 อิจญ์มาอ์แหล่งที่มากฎหมายอิสลาม

3.1 อัลดัจญ์มาอ ความหมายเชิงภาษาและเชิงวิชาการ

3.1.1 อัลดัจญ์มาอความหมายเชิงภาษาศาสตร์

อัจญ์มาอในเชิงภาษามี 2 ความหมาย ได้แก่

1. การเตรียม การตั้งใจ ในสิ่งหนึ่งอย่างแน่วแน่
((Ibn al-Manzur,1994 :8/57) ในความหมายนี้อัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลา
ทรงตรัสว่า :

فَأَجْبِعُوا أَمْرَكُمْ

ความว่า “พวกท่านร่วมกันวางแผนของพวกท่าน”

(ญุส:ส่วนหนึ่งของอาะฮ์สูที่ 71)

และท่านนบี ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม กล่าววว่า :

"

"

ความว่า “ไม่มีการถือศีลอดสำหรับผู้ที่มีได้ตั้งเจตนาถือศีลอดก่อนเวลาเช้า”

(อัลดัจญ์มาอ : 662)

2. ความเห็นที่เหมือนกัน () (a1-Fairuz Abadi , 1998 :710)

ไม่ว่าความเห็นนั้นจะเกี่ยวข้องกับเรื่องศาสนาหรือเรื่องอื่นๆ จนกระทั่งความเห็นที่เหมือนกันของ
ยิวและคริสต์ ก็ถูกเรียกว่า อัจญ์มาอ

3.1.2 อัลอิจญ์มาอฺ ความหมายเชิงวิชาการ

นักวิชาการได้นิยามความหมายอิจญ์มาอฺเชิงวิชาการไว้อย่างมากมาย โดยมีความแตกต่างกันในการกำหนดช่วงเวลา และเรื่องที่มีการอิจญ์มาอฺ ซึ่งสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ในตำราทางด้านอุศูลฟิกฮฺ แต่สิ่งที่นักวิชาการเห็นพ้องกัน คือ ความเห็นเหมือนกันนั้น ต้องเกิดจากประชาชาติของนบีมุหัมมัดคือลัลลลอฮูอะลยฮิวะสัลลัมเท่านั้น

ในความหลากหลายของความหมายอิจญ์มาอฺเชิงวิชาการนั้น ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอ 4 ความหมายที่สำคัญ ดังนี้

1. อิหม่ามเมฆะซาลีย์ ฮ.ศ. 505 (n.d : 2/294) ได้นำเสนอความหมายเชิงวิชาการของอิจญ์มาอฺว่า :

“

”

ความว่า “ความเห็นที่เหมือนกันของประชาชาติมุหัมมัดคือลัลลลอฮูอะลยฮิวะสัลลัมในเรื่องศาสนา”

2. ความหมายอิจญ์มาอฺของอิหม่าม อามิดี¹ ฮ.ศ. 551-631 (1996:1/138)

”

“

¹ อิหม่าม อามิดี มีชื่อว่า อลีอิบนู อบีอลี อิบนู มุฮัมมัด เกิดที่ อามิด ปี ฮ.ศ. 551 และเสียชีวิตที่ดามัสกัส ประเทศซีเรีย ปี ฮ.ศ. 631 เป็นนักวิชาการที่มีชื่อเสียง ซึ่งได้ค้นพบตำราไว้มากมาย เช่น อิฮกาม ฟิ อุศูลลิล อิฮกาม ซึ่งเป็นตำราทางด้านอุศูลลฟิกฮฺ (Dar al-Fikr ,1996:3-6)

ความว่า “ความเห็นที่เหมือนกันของบรรดามุญญ์อะฮ์ดีน¹ จากประชาชาติมุฮัมมัดคือลัทธิลอสูอะลัยฮะสลัฏม์ในช่วงเวลาหนึ่ง ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง”

3. ความหมายอิจญ์มาอ์ของอิหม่ามบัยฎอวีย์² ฮ.ศ. 685(al-Asnawi , n.d.:3/237) และอิหม่าม อัล รอซีย์ ฮ.ศ. 606 (al-Razi ,1992:4/20)

"

"

ความว่า “ความเห็นที่เหมือนกันของบรรดามุญญ์อะฮ์ดีนจากประชาชาติมุฮัมมัดคือลัทธิลอสูอะลัยฮะสลัฏม์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง”

4. ความหมายอิจญ์มาอ์ของมุฮัมมัด สัลกีตี (1996:92) ซึ่งเป็นนักวิชาการยุคปัจจุบัน

"

"

ความว่า “ความเห็นที่เหมือนกันของบรรดามุญญ์อะฮ์ดีนมุสลิมินทั้งหมดในช่วงเวลาหนึ่งหลังจากท่านรศูล คือลัทธิลอสูอะลัยฮะสลัฏม์เสียชีวิตในเรื่องบทบัญญัติทางศาสนา”

¹ มุญญ์อะฮ์ดีน (พหูพจน์ของคำว่า มุญญ์อะฮ์ดี) หมายถึง ผู้บรรลุนิติภาวะมีสติปัญญาสมบูรณ์ มีความรู้ความสามารถวินิจฉัยข้อชี้ขาดทางศาสนาจากแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามได้ (al-Zurkashi , 1992:199 อ้างถึงใน ก้อซันหลี เบ็ญหมัด 2546:10)

² อิหม่ามบัยฎอวีย์ มีชื่อว่า อับดุลลอฮ์ อิบดุลมุฏอ อิบดุลมุฮัมมัด อิบดุลอิ อัดไบฎอวีย์ เสียชีวิตเมื่อปี ฮ.ศ 685 .ท่านเป็นนักวิชาการที่เรียบง่ายและมีความรู้กว้างขวางในหลายสาขาวิชา เช่น สาขาอุศูลุดดีน คีฟอีร์ อุศูลุลฟิกฮ์ ฟิกฮ์ และภาษาอาหรับ ท่านได้นิพนธ์ตำราไว้มากมายในทุกสาขาวิชา (al-Asnawi ,n.d.: j-d)

3.2 ประเภทของอิจญ์มาอู

นักวิชาการได้แบ่งประเภทอิจญ์มาอูแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการศึกษา แต่สามารถสรุปได้เป็น 2 ประเภทดังนี้ :

3.2.1 อิจญ์มาอูที่ชัดเจน () คือ ความคิดเห็นที่เหมือนกันของบรรดามุญญ์ตะฮิดีนร่วมสมัยในข้อกฎหมายหนึ่ง โดยใช้แสดงความคิดเห็นเป็นคำพูด หรือเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน (Khallaf ,1995 : 50)

3.2.2 อิจญ์มาอูเจียบ () คือ การที่บรรดามุญญ์ตะฮิดีน กลุ่มหนึ่งแสดงความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในขณะที่บรรดามุญญ์ตะฮิดีนที่เหลือ ได้เจียบ โดยมีได้ค้านหรือสนับสนุนแต่อย่างใด (Hasan Hito ,1990 :374)

อิจญ์มาอูประเภทแรกถือว่าเป็นหลักฐานของกฎหมายและหลักการอิสลามได้โดยไม่ต้องสงสัยแต่อิจญ์มาอูประเภทหลังนั้น นักวิชาการส่วนใหญ่ถือว่าเป็นหลักฐานมิได้ เพราะผู้ที่เจียบนั้นเราไม่สามารถจะรู้ทัศนะของเขาได้ เขาอาจเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ได้ (อิสมาแอ อาลี, 2535 :74)

อิหม่ามอนุหะนีพะฮุและอิหม่ามอัหมัด¹ ถือว่าอิจญ์มาอูประเภทหลังนี้ใช้เป็นหลักฐานได้ โดยให้เหตุผลว่า นักวิชาการเห็นพ้องว่าอิจญ์มาอูเจียบใช้เป็นหลักฐานได้ในเรื่องการยึดมั่น () ดังนั้นอิจญ์มาอูเจียบจึงใช้เป็นหลักฐานได้ในเรื่องอื่นๆ โดยใช้วิธี กียาส (การเปรียบเทียบ) (al- Zuhayli ,1996:1/552-553)

3.3 อิจญ์มาอู แหล่งที่มากฎหมายอิสลาม

นักวิชาการมีความเห็นแตกต่างกัน ในการนำอิจญ์มาอูมาเป็นแหล่งที่มาของกฎหมายและหลักการอิสลามดังนี้ :

¹ อิหม่ามอัหมัด (ศ.ศ 241-164) มีชื่อว่า อัหมัด อิบน์หันบัล อิบน์ฮิลาล เกิดและสิ้นชีพ ณ กรุงแบกแดด ประเทศอิรัก ท่านเป็นอุละมาอูฟิกฮู หนึ่งในสี่ของโลกอิสลาม ท่านไม่ได้มีพันธำรทางด้านฟิกฮูเลย แต่ทัศนะต่างๆ ของท่านได้รับการถ่ายทอดมาจากสานุศิษย์ของท่าน ทั้งนี้เพราะท่านกลัวว่าประชาชนจะสนใจดำรารของท่านมากกว่าอัลกุรอานและสุนนะฮฺ ดังนั้นท่านจึงนิพนธ์ดำราระดิยแทน คือ อัล มุสนัด (Abu Zahrah ,n.d:451-504)

3.3.1. นักวิชาการส่วนมาก () เห็นว่าอิัจญ์มาอูเป็นแหล่งที่มาของ
กฎหมายและหลักการอิสลาม(Ibn al-Qudamah , n.d.:1/224 ; al-Amidi ,1996:1/139 ;al-Razi ,
1992:4/35) โดยมีหลักฐานมาประกอบความเห็นจากอัลกรุอาน สุนนะฮฺ และมะอฺลุล ดังนี้ :

ก. หลักฐานจากอัลกรุอาน

อัลลอฮฺสุบหานะฮฺวะตะอะลาทาทรังตรีฮฺว่า :

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ
سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصَلِّهِ ۖ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿١١٥﴾

ความว่า “ และผู้ใดที่ฝ่าฝืนรศูลหลังจากที่ค้ำแนะนำอันถูกต้องได้ประจักษ์แก่พวก
เขาแล้วและเขายังปฏิบัติตามที่มีใช้ทางของบรรดาผู้ศรัทธานั้น เราจะให้
เขานั้นหันไปตามที่เขาได้หันไป เราจะให้เขาเข้านรกญะฮันนัม และมัน
เป็นที่กลับอันชั่วร้าย”

(อัล นิสาอ :115)

ในอายะฮฺดังกล่าวอัลลอฮฺสุบหานะฮฺวะตะอะลาทา ได้ทรงประณามผู้ที่ฝ่าฝืนแนวทาง
ของบรรดามุมินว่าเสมือนฝ่าฝืนแนวทางของท่านรศูลคืออัลลลอฮฺอะลยฮฺวะฮฺลัม และผู้ผู้นั้นจะ
ได้รับการลงโทษอย่างหนักในวันปร โลก และการฝ่าฝืนแนวทางของบรรดามุมิน คือ การขัดกับมติ
เอกฉันท์ของพวกเขาตนเอง (อิสมาแอ อาลี 2535 : 71-72)

ข. หลักฐานจากสุนนะฮฺ

1. ท่านนบี คืออัลลลอฮฺอะลยฮฺวะฮฺลัมกล่าวว่า :

“

”

ความว่า “ประชาชาติของฉันจะไม่ลงมือในทางที่หลงผิด”

(อิบรอฮีม : 3940)

2. ท่านนบี คือลัลลอลฮุอะลียะฮ์ สัลลัม กล่าวว่ :

“

”

ความว่า “ ฉันได้ขอจากอัลลอฮ์เพื่อมิให้รวมประชาชาติของฉันในหนทางที่หลงผิด ดังนั้น พระองค์จึงให้สิ่งดังกล่าวแก่นั้”

(อะหมัด : 25966)

จากหะดีษดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ท่านนบีคือลัลลอลฮุอะลียะฮ์ สัลลัม ได้ปฏิเสธการหลงทางและผิดพลาดจากประชาชาติของท่าน ดังนั้นเราเข้าใจได้ว่า สิ่งทีประชาชาติมุสลิมเห็นพ้องเป็นเอกฉันท์นั้น เป็นศีธรรมและสามารถนำมาเป็นหลักฐานของกฎหมายและหลักการอิสลาม

ค. หลักฐานจากมะอฺกุล (เหตุผลทางสติปัญญา)

การที่บรรดามุญญิดะฮ์มีมติเป็นเอกฉันท์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น เชื่อได้ว่ามติดังกล่าวต้องวางอยู่บนหลักฐาน ทั้งนี้เพราะมุญญิดะฮ์ทุกคนจะต้องทำการวิเคราะห์และวินิจฉัยภายในขอบเขตที่เขาไม่อาจออกนอกกลุ่มนอกทางได้ หากเขาวิเคราะห์ข้อกฎหมายที่ไม่มีหลักฐานหรือตัวบท การวิเคราะห์ของเขาก็จะอยู่ในลักษณะเป็นความพยายามที่จะเข้าใจหลักการทั่วไปหรือจิตวิญญาณของกฎหมาย และการที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แม้ว่าจะมาจากบุคคลหลายๆ คนก็ตาม (อิสมาแอ อาลี, 2535 : 72-73)

3.3.2. นักวิชาการสำนักคิด ชีอะฮ์¹ เคาะวาริจญ์² และนัซซอม³ เห็นว่า อิจญ์มาอฺ มิใช่เป็นแหล่งที่มาของกฎหมายและหลักการอิสลาม (Ibn al-Qudamah , n.d.:1/222 ; al-Amidi :1996:1/139 ; al-Razi ,1992:4/35; al-Ghazali , n.d.:2/294-295)

ถึงแม้ว่านักวิชาการกลุ่มหลังนี้มีหลักฐานประกอบความเห็นของพวกเขาก็ตาม แต่หลักฐานเหล่านั้น ก็ถูกคัดค้านและปฏิเสธโดยนักวิชาการส่วนมากผู้วิจัยจึงมิได้นำเสนอ ณ ที่นี้⁴

4. อัลกียาส ()

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะศึกษารายละเอียดดังนี้ :

- 4.1 ความหมาย กียาส เิงภาษาและเชิงวิชาการ
- 4.2 องค์ประกอบของกียาส
- 4.3 กียาสแหล่งที่มากฎหมายอิสลาม
- 4.4 เงื่อนไขกียาส

4.1 กียาส ความหมายเชิงภาษาและเชิงวิชาการ

4.1.1 กียาส ความหมายเชิงภาษาศาสตร์

กียาสหมายถึง การวัด () คือการวัดสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง (Ibn al-Faris , 2000:838)

¹ ชีอะฮ์ คือกลุ่มคนทางการเมือง ที่เริ่มก่อแนวคิดขึ้นในปลายรัชสมัยเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์อับดุลมุลก์ และรุ่งเรืองพัฒนามาเป็นกลุ่ม ในสมัยเคาะลีฟะฮ์อับดุลอะซีส อิบน์อับดุลมุลก์ กลุ่มชีอะฮ์ได้พัฒนามาเป็นมัซฮับในที่สุด แนวคิดชีอะฮ์ คืออิหม่ามปลอดจากความผิด(บาป) ทั้งหมดและคนที่เหมาะสมเป็นเคาะลีฟะฮ์หลังจากท่านนบีเสด็จพิบัติคือ อลี อิบน์อับดุลมุลก์ ปัจจุบันกลุ่มชีอะฮ์มีมากในประเทศอิรัก และอิหร่าน (Abu Zahrah , 1987 : 33-59)

² เคาะวาริจญ์ คือกลุ่มคนทางการเมือง ที่ถือตัวเองว่าเป็นกลุ่มที่ต้องการมอบการตัดสินให้อัลลอฮ์ เมื่อครั้งมีการทำสงคราม ศอฟฟียะฮ์ระหว่างอิหม่าม อาลี อิบน์อับดุลมุลก์กับท่านมูอาวิยะฮ์ อิบน์อับดุลมุลก์ ซึ่งเริ่มแรกทหารมูอาวิยะฮ์กลุ่มหนึ่งเรียกร้องให้ยุติสงคราม และหันมาตัดสินปัญหาด้วยอัลกุรอาน แต่ฝ่ายอิหม่ามอาลีไม่ยอม จึงเกิดกลุ่มเคาะวาริจญ์จากทหารของอิหม่ามอาลีและกล่าวหาว่า การยุติสงครามของอิหม่ามอาลีนั้นเป็นความผิดอันใหญ่หลวง ทั้งๆที่เริ่มแรกเป็นความคิดของกลุ่มตัวเอง กลุ่มเคาะวาริจญ์เกิดขึ้น พร้อมๆกับกลุ่มชีอะฮ์ (Abu Zahrah, 1987: 60-79)

³ นัซซอม คือ ออบูอิมฮาน อิบรอฮีมอิบน์อับดุลฮากิม อัลนัซซอม ผู้ริเริ่มแนวความคิดนัซซอมมิมยะฮ์ ซึ่งสังกัดมัซฮับมูตะซัลลีฮ์ (al-Zuhayli ,1996:1/539)

⁴ การนำเสนอหลักฐานของ ชีอะฮ์ เคาะวาริจญ์ และนัซซอมมิมยะฮ์ได้ใน (al-Zuhayli ,1996:1/546-549 ; Husain al-Shaykh ,1991:175 - 177)

4.1.2 กิยาส ความหมายเชิงวิชาการ

มีผู้นำเสนอนิยามของกิยาสไว้อย่างมากมาย แต่ผู้วิจัยเลือกนำเสนอ นิยามของอับดุลวีฮาบคอลลาฟ (1995:52) เพราะเป็นนิยามร่วมสมัยและเข้าใจง่าย

“

”

ความว่า “กิยาส คือการผนวกเหตุการณ์ที่ไม่มีหลักฐานกำหนดบทบัญญัติ เข้ากับ เหตุการณ์ที่มีหลักฐานกำหนดบทบัญญัติ เพราะทั้งสองเหตุการณ์มี สาเหตุ()ของการกำหนดบทบัญญัติเหมือนกัน”

ตัวอย่างของกิยาส

ก. กัญชาเป็นสิ่งหะรอม¹ เหมือนกับเหล้า เพราะทั้งสองมีลักษณะมีนเมา () เป็นสาเหตุในการถูกห้ามเหมือนกัน

เหล้า นั้นเป็นสิ่งหะรอมและถูกห้ามโดยมีนศุ (หลักฐาน) อัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะ ตะอาลา มีพระดำรัสว่า :

¹ หะรอมคือสิ่งที่ศาสนาได้ห้ามกระทำอย่างชัดเจน ซึ่งผู้ที่กระทำหะรอมจะได้รับผลบาปและถูกตอบแทนในวันปรโลก และสิ่ง หะรอมบางชนิดผู้ที่กระทำหะรอมจะได้รับผลตอบแทนตั้งแต่ในโลก เช่น การขโมย การฆ่าโดยเจตนา (al-Qardawi , 1994:17)

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ

عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَأَجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾

ความว่า “ผู้ศรัทธาทั้งหลาย ที่จริงสุราและการพนันและแท่นหินสำหรับเชือดสัตว์
บูชาญญ และการเล่นเตี๋ยวนั้นเป็นสิ่งโสมนอนอันเกิดจากการกระทำของ
ชัยฏอน ดังนั้นพวกเจ้าจงห่างไกลจากมันเสีย เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับ
ความสำเร็จ”

(อัลมาอิดะฮฺ :90)

และสาเหตุ () ในการห้ามคือ มินเมา () และสาเหตุนี้มีอยู่ในกัฎฮะ
ดังนั้นกัฎฮะจึงถูกห้ามและถือเป็นเรื่องหะรอมเช่นกัน

จ. การลักขโมยเหมือนกับการปล้น ในการที่จะต้องชดใช้ค่าเสียหาย ทั้งนี้เพราะ
สาเหตุ () ในการห้ามพฤติกรรมทั้งสองเหมือนกันคือ สร้างความเสียหายในทรัพย์สิน

4.2 องค์ประกอบของกียาส ()

กียาสประกอบด้วย 4 ประการ (Ibn al-Qudamah , n.d:1/193 ; al-Ghazali ,n.d:3/481) ดังนี้ :

- 4.2.1 อัลอัศล()
- 4.2.2 อัลฟิรอ()
- 4.2.3 อัลอิละฮะฮฺ()
- 4.2.4 หุกมุลอัศล()

4.2.1 อัลอัศล

อัลอัศล คือ กฎหมายที่มีหลักฐาน (Khalaf ,1995:58) หรือสิ่งที่เป็นหลักในการ
เปรียบเทียบ (อิสมาแอ อาลี ,2535:84)

เงื่อนไขของอัศุล

1. ข้อกฎหมายอัศุลต้องถูกกำหนดด้วยนัศศ(หลักฐาน) ซึ่งประกอบด้วย อัศกูราน หะดิษและอิญ์มาอฺและนัศศดังกล่าวจะต้องไม่ใช่นัศศที่ถูกกลบฝัง () (Mohd.Salkiti , 1996:131)

2. ข้อกฎหมายของอัศลุมิได้เป็นข้อกฎหมายที่ได้รับการยกเว้นจากหลักการทั่วไป เช่นการแลกเปลี่ยนลูกอินทผลัมแห้งกับลูกอินทผลัมสดที่อยู่บนต้น หรือที่เรียกว่า อัลอะรอยา () ซึ่งตามหลักการแล้วทำไม่ได้ แต่มีหะดิษอนุญาตให้ทำได้เป็นกรณียกเว้น จึงเอาสิ่งนี้มาเป็นข้อกฎหมายหลักการกียาสมิได้เพราะเป็นข้อกฎหมายหลักที่มีการบัญญัติในลักษณะยกเว้นจากหลักการทั่วไป (อิสมาแอ อาลี , 2535:84)

4.2.2 อัลฟร่อ

อัลฟร่อ คือ ข้อกฎหมายที่ไม่มีหลักฐาน และต้องนำไปเปรียบเทียบกับอัลอัศลุ ในด้านบทบัญญัติ (Khalaf,1995:58)

เงื่อนไขของอัลฟร่อ

1. สาเหตุของการบัญญัติหลักการ () ของฟร่อต้องเหมือนกับอัศลุ (Mohd. Salkiti ,1996:131)

2. ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับฟร่อ เพราะหากมีบทบัญญัติแล้วก็มีอาจนำไปเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นได้ ตามหลักการทั่วไปแล้ว “ไม่มีการเปรียบเทียบในเมื่อมีนัศศอยู่แล้ว” () (อิสมาแอ อาลี,2535:85)

4.2.3 อัลอิลละฮฺ

อัลอิลละฮฺ คือลักษณะที่เป็นพื้นฐานในการกำหนดบทบัญญัติของอัศลุ เมื่อลักษณะนั้นมีอยู่กับฟร่อด้วยแล้ว ฟร่อจึงมีบทบัญญัติเหมือนกัน(อิสมาแอ อาลี, 2535:84)

เงื่อนไขของอัลลิตละฮฺ

1. เป็นลักษณะที่ชัดเจน (Mohd.Salkiti ,1996 :133) เพราะลักษณะคือสิ่งที่บ่งบอกถึงบทบัญญัติที่รอคฺนั้นจึงจำเป็นต้องชัดเจน เช่น มีนเมา () ที่เป็นสาเหตุของการห้ามดื่มเหล้า เมาเป็นลักษณะที่ชัดเจนซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ในกัฎฮา ดังนั้นกัฎฮาที่เสบแล้วเมาจึงเป็นสิ่งหะรอม

2. เป็นลักษณะที่มีมั่นคงแน่นอน(Mohd.Salkiti ,1996:133) ทั้งนี้ด้วยความมั่นคงและแน่นอนของอัลลิตละฮฺเราสามารถวินิจฉัยสองสาเหตุได้เหมือน

3. เป็นลักษณะที่เหมาะสม (Khalaf,1995:66) หมายถึงเหมาะสมที่จะเป็นพื้นฐานหรือสาเหตุในการกำหนดบทบัญญัติ ทำให้เชื่อได้ว่าจะเกิดผลประโยชน์ และบรรลุตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

อย่างไรก็ตามนักวิชาการมีความแตกต่างกันในการนำเสนอเงื่อนไขของอัลลิตละฮฺ บางท่านได้สร้างเงื่อนไขไว้อย่างมากมาย ซึ่งผู้วิจัยขอเลือกนำเสนอเพียง 3 ข้อข้างต้น ทั้งนี้เพราะบางเงื่อนไขนั้น นักวิชาการมีทัศนะที่แตกต่างกันในการยอมรับและไม่ยอมรับ

4.2.3 หุกมุลฮฺล

หุกมุลฮฺล คือบทบัญญัติทางศาสนาที่มีนศฺ (หลักฐาน)ของฮฺลที่ผู้ทำการกียาสต้องการให้เกิดขึ้นกับพะรอ

เงื่อนไขของหุกมุลฮฺล

1. เป็นบทบัญญัติทางศาสนาที่เกิดขึ้นด้วยนศฺ (หลักฐาน) (Khalaf,1995:59)
2. เป็นบทบัญญัติทางศาสนาที่มีอัลลิตละฮฺ (สาเหตุ) โดยที่มนุษย์สามารถเข้าใจอัลลิตละฮฺนั้นได้ (Mohd.Salkiti ,1996:132) หากมนุษย์ไม่สามารถเข้าใจอัลลิตละฮฺนั้น ก็ทำการกียาสไม่ได้ เช่น บทบัญญัติเกี่ยวกับการสักระบฺฮา จำนวนและเวลาต่างๆของการสักระบฺฮา มนุษย์ไม่สามารถเข้าใจอัลลิตละฮฺในการบัญญัติดังนั้นไม่สามารถนำหุกมุลฮฺลมาดำเนินการกียาสได้
3. ไม่เป็นบทบัญญัติทางศาสนาที่บัญญัติเฉพาะสำหรับฮฺลเท่านั้น (aI-Zuhayli ,1996:1/637) เช่น บทบัญญัติที่บัญญัติเฉพาะสำหรับบปี ในเรื่องการมีภรรยาได้ถึง 9 คน

และสามารถแต่งงานได้โดยไม่ต้องใช้สินสอด เราไม่สามารถจะนำมาเป็นหุกมุลฮัสน์ในการกียาสได้

4. ไม่ปรากฏหลักฐานหรือนักศุในบทบัญญัติฟิรอ (aI-Zuhayli ,1996:1/640) เพราะหากปรากฏหลักฐานแล้วก็ไม่จำเป็นต้องดำเนินการกียาสอีก

5. บทบัญญัติทางศาสนาของอัสตุฎุกบ์ญญดีก่อนฟิรอ (aI-Zuhayli ,1996:1/640) เช่น การอาบน้ำละหมาด () ไม่สามารถกียาสกับการตะขัมมูม ¹() โดยนำสาเหตุคือ ความสะอาด () ในการกำหนดเงื่อนไข การนียะฮ์ ² เพราะการอาบน้ำละหมาดถูกบัญญัติก่อนฮิจเราะฮ์ ³ ส่วนการตะขัมมูมถูกบัญญัติหลังฮิจเราะฮ์

4.3 กียาส แหล่งที่มากฎหมายอิสลาม

นักวิชาการเห็นพ้องกันว่า กียาสเป็นแหล่งที่มากฎหมายอิสลามใน 2 กรณี (al-Zuhayli ,1996:1/607) คือ

1. ข้อกฎหมายทางโลก เช่น อาหาร ยา ขนพาหนะ
2. กียาสที่ดำเนินการโดยท่านบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม

สำหรับกียาสที่นอกเหนือจากสองกรณีดังกล่าว นักวิชาการมีทัศนะที่แตกต่างกัน และมีการนำเสนอเหตุผลและหลักฐานอย่างมากมาย หลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาดำรงทางด้านอุศูลุ้ฟิคุฮ์ สามารถสรุปได้ว่านักวิชาการมีทัศนะที่แตกต่างกันในรายละเอียดบางประการ ส่วนในเรื่องการเป็นแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามของกียาสนั้นสามารถสรุปได้เป็น 2 ทัศนะดังนี้ :

4.3.1 นักวิชาการส่วนมาก () เห็นว่า กียาสเป็นแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม และได้นำเสนอหลักฐานจากอัฎกรอาน สุนนะฮ์ อิจญ์มาอ์ และมะอูกูล (al-Razi ,1992:5/26 ; al-Amidi , 1996:4/209) ดังนี้ :

¹ ตะขัมมูม คือ กระบวนการหนึ่งที่ใช้ทดแทนการอาบน้ำละหมาด โดยใช้ฝู้นแทนน้ำ

² การนียะฮ์ คือการนึกในใจถึงสิ่งที่ตนเองปฏิบัติ ซึ่งมีรายละเอียดที่แตกต่างกันระหว่างนักวิชาการ

³ ฮิจเราะฮ์ คือการอพยพของท่านบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม จากนครมักกะฮ์สู่นครเมดีนะฮ์

1. หลักฐานจากอัลกุรอาน

1.1 อัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลาทาทรังตรีศว่า :

هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ
 مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا
 وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللَّهِ فَأَتَتْهُمْ
 اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ
 بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ
 وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ ﴿٢﴾

ความว่า "พระองค์คือผู้ทรงให้บรรดาผู้ปฏิเสธศรัทธาในหมู่พวกอัสลิลิกิตาบ (ยิว และคริสต์) ออกจากบ้านเรือนของพวกเขาครั้งแรกของการถูกไล่ออกเป็นกลุ่มๆ พวกเขามีได้คาดคิดกันเลยว่าพวกเขาจะออกไป(ในสภาพเช่นนั้น) และพวกเขา คิดว่า แท้จริงป้อมปราการของพวกเขา นั้น จะป้องกันพวกเขาให้รอดพ้นจากการลงโทษของอัลลอฮ์ได้ แต่การลงโทษได้มีมายังพวกเขา โดยมีได้คาดคิดมาก่อนเลย และพระองค์ทรงทำให้ความหวาดกลัวเกิดขึ้นในจิตใจของพวกเขาโดยพวกเขาได้ทำลายบ้านเรือนของพวกเขาด้วยน้ำมือของพวกเขาเอง และด้วยน้ำมือของบรรดามุอิมิน ดังนั้นพวกเจ้าจงยึดถือเป็นบทเรียนเถิด โอ้ผู้มีสติปัญญาทั้งหลายเอ๋ย"

(อัลหัจร : 2)

อายะฮ์ดังกล่าวอัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลาเล้าถึงพฤติกรรมของวงวารเฝ้า นะฎีร์ ที่ปฏิเสธศรัทธา และในที่สุดอัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลาเล้าทำลาย ต่อมาในปลายโองการ อัลลอฮ์จึงตรีศว่า () หมายถึง จงเปรียบเทียบตัวพวกเจ้ากับสิ่งที่วงวารเฝ้า นะฎีร์ได้กระทำ เพราะหากพวกเจ้ากระทำเหมือนกัน พวกเจ้าก็ได้รับผลตอบแทนเหมือนกัน ในฐานะที่พวกเจ้าคือมนุษย์เหมือนกัน

1.2 อัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลาทาทรังตรีศว่า :

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

ความว่า “จงกล่าวเถิด (มุหัมมัด) พระผู้ทรงให้กำเนิดเจ้าครั้งแรกนั้น ย่อมจะทรง
ให้มันมีชีวิตขึ้นมาอีก และพระองค์เป็นผู้ทรงรอบรู้การบังเกิดทุกสิ่ง”

(ยาสีน:79)

เพื่อเป็นคำตอบสำหรับผู้ทีกล่าวว่า :

قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظْمَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾

ความว่า “ใครเล่าจะให้กระดูกมีชีวิตขึ้นมาอีก ในเมื่อมันเป็นผุยผงไปแล้ว”

(ยาสีน : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 78)

อายะฮ์ดังกล่าวอัลลอฮ์สุบฮานะฮฺวะตะอะอาลาได้ดำเนินการกียาส เพื่อเป็นหลักฐาน
สำหรับผู้ปฏิเสธวันปรโลก อัลลอฮ์ทรงกียาสการฟื้นคืนชีพของสิ่งมีชีวิตหลังมันได้พินาศไป กับ
การเริ่มสร้างในตอนแรกเพื่อให้ผู้ปฏิเสธยอมรับว่า ผู้ที่สามารถทำให้เกิดในตอนเริ่มแรก ย่อมทำให้
มันเกิดอีกครั้งหลังจากพินาศได้ และในการแสดงหลักฐานด้วยการกียาสของอัลลอฮ์ ย่อมหมายถึง
การยอมรับกียาสนั่นเอง

2. หลักฐานจากสุนนะฮ์

2.1 หะดีษเกี่ยวกับมูอาษะ อิบน์ญะบัล “เมื่อครั้งที่ท่านเราะ
สูดศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมส่งมูอาษะไปปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้พิพากษาที่เมืองเยเมน และ
ท่านเราะสูดศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมก็ถามขึ้นว่า : เมื่อมีการตัดสินท่านจะตัดสิน
อย่างไร? มูอาษะตอบว่า ฉันจะตัดสินด้วยคัมภีร์ของอัลลอฮ์ ท่านเราะสูดถามขึ้นอีกว่า :

หากไม่ปรากฏข้อตัดสินในคัมภีร์ของอัลลอฮ์ล่ะ? มุอาฮฺตอบว่า ฉันจะตัดสินด้วยสุนนะฮฺของรَسُول ท่าน رَسُولถามขึ้นอีกว่า หากไม่ปรากฏข้อตัดสินในสุนนะฮฺของรَسُولล่ะ? มุอาฮฺตอบว่า ฉันจะวินิจฉัยด้วยความคิดของฉัน ท่านเราะَسُولที่อลัลลอฮ์อะลัยฮิอะสลัมจึงตบหน้าอกของมุอาฮฺ พร้อมกับกล่าวว่า มวลการสรรเสริญแต่อัลลอฮ์ที่ทรงให้ทูตของเรา رَسُولลลอฮ์มีความคิดตรงกับความต้องการของอัลลอฮ์และเราะَسُولของพระองค์

จะเห็นได้ว่าท่านเราะَسُولยอมรับมุอาฮฺ ในการอิจญ์ติฮาดด้วยความคิดตัวเอง หากไม่ปรากฏหลักฐานในข้อกฎหมาย และการอิจญ์ติฮาดก็คือความพยายามในการวินิจฉัยเพื่อไปสู่บทบัญญัติ ซึ่งหมายรวมถึงกียาสด้วยเพราะกียาสคือส่วนหนึ่งของอิจญ์ติฮาด

2.2 ได้ปรากฏในตำราหะดีษว่า มีผู้หญิงคนหนึ่งจากเผ่าคอซออะมียะฮฺ () กล่าวแก่ท่านนบีที่อลัลลอฮ์อะลัยฮิอะสลัมว่า :

:
:
:

ความว่า “โอ้เราะَسُولลลอฮ์ พ่อของดิฉันท่านเป็นคนชราซึ่งไม่สามารถปฏิบัติบทบัญญัติของอัลลอฮ์เกี่ยวกับอัจญ์ หากดิฉันปฏิบัติแทนจะได้ไหม ? ท่านเราะَسُولกล่าวว่า : หากพ่อของเธอมีหนี้สินและเธอชำระหนี้แทนจะถือว่าได้ไหมล่ะ? หญิงคนนั้นตอบว่า : ได้ (ใช้ได้) ท่านเราะَسُولจึงกล่าวว่า : หนี้ของอัลลอฮ์ควรแก่การชำระกว่าหนี้ของมนุษย์”
(มุสลิม :2376)

หะดีษดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ท่านนบีที่อลัลลอฮ์อะลัยฮิอะสลัม ได้กียาสการปฏิบัติศาสนกิจฮัจญ์กับการชำระหนี้ ในการกำหนดบทบัญญัติ

3. หลักฐานจากอิจญ์มาอฺ

บรรดาเสาะหาบะฮะเราะฮ์อัลลอฮ์อันฮุม ได้ดำเนินการกียาสในหลายๆเรื่อง ในขณะที่ไม่มีเสาะหาบะฮะฮ์คนไหนที่ปฏิเสธหรือคัดค้าน จึงถือว่ากียาสเป็นแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม(al-Razi ,1992 :5/54)

ตัวอย่างกียาสจากเสาะหาบะฮะฮ์

ก. อนุบักร์ถูกถามเกี่ยวกับคำว่า อัล กะลาละฮ์ () ในบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการแบ่งมรดกท่านอนุบักร์ตอบว่า :

:

ความว่า “ฉันจะวินิจฉัยด้วยความคิดของฉัน หากถูกต้องถือว่ามาจากอัลลอฮ์ และหากผิดไปถือว่าผิดจากฉันเองและจากมารร้าย, อัลกะลาละฮ์ คือ ศพที่ไม่มีผู้รับมรดกเป็นพ่อและลูก”

(มุสลิม : 1616)

จากคำตอบอนุบักร์ดังกล่าว คำว่า “ความคิดของฉัน” ก็คือกียาสนั่นเอง ทั้งนี้เพราะอนุบักร์ได้กียาส พ่อ กับลูกชาย ในการห้ามหรือกัมนิให้พี่หรือน้องผู้ตายรับมรดก ซึ่งอัลกุรอานได้กล่าวถึงลูกชายเท่านั้นในโองการที่ว่า :

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلْبَةِ إِنَّ أَمْرًا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ
 وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتْ
 أَنْثَىٰ فَلَهَا الثُّلَاثُ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ
 مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَىٰ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٧٦﴾

ความว่า “เขาเหล่านั้นจะขอให้เจ้าชี้ขาดปัญหา (มรดก) จงกล่าวเถิด (มุหัมมัด)

ว่าอัลลอฮ์จะชี้ขาดแก่พวกเจ้าในเรื่องของผู้เสียชีวิตที่ไม่มีบิดาและบุตร
 คือถ้าชายคนหนึ่งตาย โดยที่เขาไม่มีบุตรแต่มีพี่สาวหรือน้องสาวคนหนึ่ง
 แล้ว ยางจะได้รับครึ่งหนึ่งของมรดกที่เขาทิ้งไว้ และขณะเดียวกันเขาก็จะ
 ได้รับมรดกของนาง หากนางไม่มีบุตร แต่ถ้าปรากฏว่าพี่สาวหรือ
 น้องสาวของเขามีด้วยกันทั้งสองคนทั้งชายและหญิง สำหรับชายจะได้รับ
 เท่ากับส่วนได้ของหญิงสองคน ที่อัลลอฮ์ทรงแจกแจงแก่พวกท่านนั้น
 เนื่องจากพวกเจ้าจะหลงผิดและอัลลอฮ์นั้นทรงรอบรู้ในทุกสิ่งทุกอย่าง”

(อัลนีสอา : 176)

ข. บรรดาเศาะหาบะฮ์เห็นพ้องกัน(อิจญ์มาอ) ในการมอบตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์
 (ผู้นำ) ให้กับอบูบักรฺ โดยกียาสจากการที่อบูบักรฺถูกมอบหมายจากท่านนบีให้เป็นอิหม่ามละหมาด
 (Mohd.salkiti ,1996:145)

4. หลักฐานจากมะอฺอูล(เหตุผลทางสติปัญญา)

กฎหมายอิสลาม คือกฎหมายสุดท้ายที่ถูกประทานจากฟากฟ้า ซึ่งเป็นกฎหมายที่
 สมบูรณ์ครอบคลุมในสิ่งที่มนุษย์ประจักษ์และยังมีได้ประจักษ์ เมื่อกำหนดบทบาทบัญญัติของอัล
 กุรอานและสุนนะฮ์ได้สิ้นสุด พร้อมกับการเสียชีวิตของท่านนบีที่อลัดลอฮ์อะลัยฮิวะสัลลัม
 ในขณะที่ปรากฏการณ์ต่างๆยังไม่สิ้นสุด ข้อกฎหมายใหม่ๆยังมีปรากฏให้เห็น ฉะนั้นจึง

จำเป็นต้องศึกษาและวิเคราะห์ เกี่ยวกับปรากฏการณ์และสาเหตุ() ของปรากฏการณ์นั้นๆ ซึ่งหมายถึง กิยาศ นั้นเอง (Husain al-Shaykh ,1991:192)

4.3.2 นักวิชาการจากสำนักคิด ซือฮะฮ์ นัซหุซอม และดาวูด ซออิรียะฮ์¹ เห็นว่า กิยาศมิใช่แหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม (al-Amidi , 1996:4/209;al-Razi ,1992:5/21-24) โดยได้นำเสนอหลักฐานดังนี้

1. หลักฐานจากอัลกุรอาน

1.1 อัลลอฮ์สุบหานะฮ์วะตะอะลาตาตรัสว่า :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ
 إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦﴾

ความว่า “ โอ้ศรัทธาชนทั้งหลาย พวกเจ้าอย่าได้ล้ำหน้า (ในการกระทำใดๆ) เมื่ออยู่ต่อ หน้าอัลลอฮ์และเราะสูลของพระองค์ พวกเจ้าจงยำเกรงอัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงได้ยิน ผู้ทรงรอบรู้”

(อัลหุญร็อต :1)

อายะฮ์ดังกล่าวได้ห้ามมิให้ปฏิบัติตามสิ่งอื่น นอกเหนือจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ และการดำเนินการ กิยาศก็คือการนำสิ่งอื่นมาเป็นเครื่องตัดสิน เพราะเป็นการล้ำหน้าเมื่ออยู่ต่อหน้าอัลลอฮ์ และเราะสูลของพระองค์ ดังนั้น กิยาศจึงไม่เป็นแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม

¹ ดาวูดซออิรียะฮ์ คืออบูสุไลมาน ดาวูด อิบนูอลี อิบนุกอลฟ อัลบัมคาคี อัลอัศบิฮานีย์ ผู้นำสำนักคิดซออิรียะฮ์ ท่านเป็นอิหม่ามคนหนึ่งที่มีความรู้กว้างขวาง ท่านคือคนหนึ่งที่เคยมาสอนชาฟีอีฮ์ ท่านเสียชีวิต ณ เมืองแบกแดด ประเทศอิรัก ปีศ.ศ. 270 (al-Iwani ,1992 :5/24)

1.2 อัลลอฮ์สุบหานะฮ์วะตะอะลาตริสว่า :

وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

ความว่า “และจะใช้พวกเจ้ากล่าวความเท็จให้แก่อัลลอฮ์ในสิ่งที่พวกเจ้าไม่รู้”

(อัลบะเกาะเราะฮะฮ.: 169 ,อัลอะฮ์รอฟ :33)

อายะฮ์ข้างต้นได้ห้ามมนุษย์มิให้กล่าวหรือตัดสินในเรื่องที่ตนเองไม่รู้ ไม่มั่นใจ ซึ่งการวินิจฉัยโดยนักยาศมาเป็นหลักฐาน คือการวินิจฉัยบนพื้นฐานของความไม่มั่นใจ

2. หลักฐานจากสุนนะฮ์

2.1 ท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมกล่าวว่า :

”

”

ความว่า “ในช่วงเวลาหนึ่งประชาชาตินี้(ประชาชาติอิสลาม) จะปฏิบัติตามกิตาบ (อัลกุรอาน) ต่อมาช่วงเวลาหนึ่งพวกเขาจะปฏิบัติตามสุนนะฮ์และในอีกช่วงเวลาหนึ่งพวกเขาจะปฏิบัติตามความคิด(ปฏิบัติตามกียาส) เมื่อพวกเขากระทำเช่นนั้น(ปฏิบัติตามความคิด) พวกเขาจะหลงผิด”

(อนุษะฮ์อุลา :5856)

จากหะดีษดังกล่าวท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมกล่าวอย่างชัดเจนว่า การดำเนินการกียาส จะนำไปสู่การหลงผิด ดังนั้นจึงมีควรนำกียาสเป็นแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม

3. หลักฐานจากอิจญ์มาอู

บรรดาเศาะหะบะฮฺเห็นพ้องกันในการต่อต้านกียาส และไม่มีเศาะหะบะฮฺท่านใด ปฏิเสธการต่อต้านนั้น ดังนั้นถือเป็นการอิจญ์มาอูจากเศาะหะบะฮฺว่า กียาสนั้นเป็นโมฆะ(นำมาเป็น แหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามมิได้) (al-Zuhayli ,1996:1/614)

4. หลักฐานจากมะอูกุล (เหตุผลทางปัญญา)

การกียาสนำไปสู่การถกเถียงและขัดแย้งกัน ทั้งยังเป็นการดำเนินการบนพื้นฐาน ของความไม่มั่นใจ ซึ่งความไม่มั่นใจนำไปสู่ความขัดแย้งทางความคิด การกียาสจึงเป็นสิ่งที่ ต้องห้าม (al-Zuhayli ,1996 :1/616;al-Razi ,1992:5/106) ทั้งนี้เพราะอัลลอฮฺสุบหानะฮฺวะตะอะลาได้ ห้ามการขัดแย้งกัน โดยพระองค์ได้ตรัสว่า :

وَلَا تَنزَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ

ความว่า “และจงอย่าขัดแย้งกัน จะทำให้พวกเจ้าย่อท้อ และทำให้ความเข้มแข็ง ของพวกเจ้าหมดไป”

(อัล อันฟาล : ส่วนหนึ่งของอายะฮฺที่ 46)

อนึ่งในประเด็นการเป็นแหล่งที่มากฎหมายอิสลามของกียาสนั้น มีการนำเสนอ หลักฐานและตอบโต้อย่างกว้างขวางระหว่างนักวิชาการ ซึ่งผู้วิจัยมิได้นำเสนอ ณ ที่นี้อย่างครบถ้วน

4.4 ประเภทของกียาส

กียาสแบ่งออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

1. กียาสเอาลาฮ์ () หรือกียาสญะลีย์ () (Al-Razee,1992:5/121)

กียาสเอาลาอี คือ ข้อกฎหมายที่สาเหตุ()ในฟรือ.น้ำหนัก
กว่าสาเหตุในฮัสล เช่น กียาสการตบตีพ่อแม่ กับการกล่าวอุฟ¹ ที่ถูกห้ามโดยอัลลอฮฺสุบหานะฮฺวะ
อะฮฺลอะลิต์ร็วว่า :

فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آفٍ

ความว่า “ ดั่งนั้นอย่ากล่าวแก่ทั้งสอง (พ่อแม่) วาอุฟ”

(อัลฮิสรออ : ส่วนหนึ่งของอายะฮฺที่ 23)

ซึ่งทั้งสองข้อกฎหมายดังกล่าวมีสาเหตุเหมือนกันคือ สร้างความเสียหาย()
สร้างความเสียหายที่มีอยู่ในการตบตีนั้น มีน้ำหนักกว่าและควรแก่การกำหนดคบทบัญญัติยิ่งกว่า

2. กียาสมุสาวีฮ์ () (Husain al – Shaykh ,1991:196)

กียาสมุสาวีฮ์ คือ ข้อกฎหมายที่น้ำหนักของสาเหตุ()เท่ากัน
ทั้งในฟรือและฮัสล เช่นกียาสการทำลายทรัพย์สินเด็กกำพร้ากับการกินที่ถูกห้าม โดยอัลลอฮฺสุบห
นะฮฺวะอะฮฺลอะลิต์ร็วว่า :

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ
نَارًا وَسَيَصْلُونَ سَعِيرًا

ความว่า “ แท้จริงบรรดาผู้ที่กินทรัพย์ของบรรดาเด็กกำพร้าด้วยความอธรรมนั้น
แท้จริงพวกเขากินไฟเข้าไปในท้องของพวกเขาต่างหาก และพวกเขาก็จะ
เข้าสู่เปลวเพลิง”

(อัลนิสาอ :10)

¹ อุฟ () เป็นคำอุทานที่หมายถึงการปฏิเสธ

สาเหตุของการห้ามกินนั้นคือ ทำให้ทรัพย์สินเด็กกำพร้าสูญหาย ซึ่งสาเหตุอันนี้ปรากฏอยู่ในการทำลายทรัพย์สินเด็กกำพร้า เหมือนกันและมีน้ำหนักเท่าๆ กัน

3. กิยาฮัดนา () (al-Zuhayli , 1996:702)

กิยาฮัดนา คือ ข้อกฎหมายที่สาเหตุในการกำหนดบทบัญญัติของฟรอมิน้ำหนักก่อนกว่าสาเหตุที่มีอยู่ในอัลศุ เช่นการกิยาฮัดแอบเปิดกับแป้ง ในการวินิจฉัยเรื่องดอกเบีย ที่ทั้งสองมีสาเหตุเหมือนกันคือเป็นอาหาร แต่คุณค่าทางของแอบเปิดนั้นต่ำหรืออ่อนกว่าแป้ง

2.3 ประเภทของฟิกฮุ

นักวิชาการมีทัศนะที่แตกต่างกันในการแบ่งประเภทฟิกฮุ แต่ทั้งนี้และทั้งนี้ก็มีเนื้อหาเดียวกัน ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของฟิกฮุได้ ดังนี้:

1. อัลอิบาดาด () คือศาสนพิธีต่างๆ ซึ่งเป็นการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอัลลอฮุสุบหานะฮูวะตะอะลา เช่น การละหมาด การถือศีลอด การจ่ายชะกาต การบิฮาน การสาบาน การเชือดต่างๆ แม้ว่าอิบาดาดนั้นเป็นการเคารพภักดีของมนุษย์ต่ออัลลอฮุสุบหานะฮูวะตะอะลา แต่อิบาดาดเหล่านี้จะมีผลต่อชีวิตมนุษย์ด้วย เช่นการละหมาดจะกระทำมิได้หากขาดความสะอาดทั้งร่างกายและจิตใจ
2. อัลมุอามะลาต () คือฟิกฮุที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันในทางแพ่งและพาณิชย์ เช่นการซื้อขาย การจำนำ การจำนอง
3. บทบัญญัติเกี่ยวกับครอบครัวและมรดก () เช่นการหมั้น แต่งงาน และการหย่าร้าง มรดกและพินัยกรรม เป็นต้น
4. อัลญินายาด () คือบทบัญญัติกำหนดความผิดและบทลงโทษทางอาญา เช่นความผิดฐานลักทรัพย์ การผิดประเวณี และความผิดฐานฆ่าผู้อื่น เป็นต้น¹

¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน (al-Zuhayli ,1989: 4 / 7-338 ; อิสมาแอ อาลี , 2537 : 3-4 ; อัสมัน แดอาลี , 2547 : 21)

2.4 วิชาที่เกี่ยวข้องกับวิชาฟิสิกส์

ฟิสิกส์ เป็นวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญในการศึกษาอิสลาม อีกทั้งยังมีความกว้างขวาง มีอาจจำกัดแขนงหรือวิชาที่จะมาเกี่ยวข้องได้ กล่าวคือ วิชาที่เกี่ยวข้องกับฟิสิกส์นั้นสามารถเปลี่ยนแปลง หรือวิวัฒนาการอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ตามความเจริญและความจำเป็นของแต่ละยุคสมัย ดังนั้นผู้วิจัยจะเลือกนำเสนอ สองวิชาที่เกี่ยวข้องกับฟิสิกส์ ดังนี้

2.4.1 วิชาอุศูลฟิสิกส์ ()

2.4.2 วิชาเกาะวาอิด อัลฟิสิกียะฮ์ ()

2.4.1 อุศูลฟิสิกส์ ()

อุศูลฟิสิกส์ เป็นวิชาที่สำคัญวิชาหนึ่ง ที่กำเนิดมาบนพื้นฐานของความต้องการทางสังคมและวิชาการ ในความเป็นจริง อุศูลฟิสิกส์ในเนื้อหาและความหมาย เกิดขึ้นพร้อมกับฟิสิกส์ หากแต่ในยุคท่านนบีและเศาะหาบะฮ์นั้นมิได้มีการกำหนดเป็นวิชาและมิได้มีการนิพนธ์ตำรา ซึ่งเราจะเห็นได้จากหะดีษของมูอาฮฺ อิบน์ญะบัล เมื่อครั้งที่ท่านรูดคือลลัลลอฮุอะลยฮิวะสัลลัม ส่งมูอาฮฺไปยังประเทศเยเมน (เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษา) ท่านนบีถามขึ้นว่า :

: . :
: . :
. :
. :

ความว่า “ เมื่อมีการตัดสินท่านจะตัดสินอย่างไร? มูอาฮฺตอบว่าฉันจะตัดสินด้วยคัมภีร์ของอัลลฮฺ ท่านรูดถามขึ้นอีกว่า หากไม่ปรากฏข้อตัดสินในคัมภีร์ของอัลลฮฺ ละ? มูอาฮฺตอบว่า ฉันจะตัดสินด้วยสุนนะฮฺของรูดท่านรูดถามขึ้นอีกว่า หากไม่ปรากฏข้อตัดสินในสุนนะฮฺของรูดละ? มูอาฮฺตอบว่า ฉันจะวินิจฉัยด้วยความคิดของตนเอง ท่านรูดคือลลัลลอฮุอะลยฮิวะสัลลัม

วะสลัลัมจึงตบหน้าอกของมูอาษพร้อมกับกล่าวว่า มวลการสรรเสริญ
แต่อัลลอฮ์ที่ทรงให้ทูตของรَسُولุลลอฮ์มีความคิดตรงกับความต้องการ
ของอัลลอฮ์และรَسُولของพระองค์”

(อนุตวาด : 3119)

ความหมายของคำว่า “ ฉันจะวินิจฉัยด้วยความคิดของตนเอง ” ได้รับการอธิบาย
โดยท่านอุมร์ เมื่อท่านได้แต่งตั้งให้อับูมุซา อัลอัศอะรีย () เป็นผู้พิพากษา ท่าน
ได้กล่าวว่า(อิสมาแอ อาลี,2546 :3)

ความว่า “ การพิพากษานั้นเป็นหน้าที่ที่หลีกเลี่ยงมิได้ หรือไม่ก็เป็นวิถีทางที่
จะต้องปฏิบัติตาม ”

ท่านอุมร์ยังได้กล่าวอีกว่า

ความว่า “ จงทำความเข้าใจในสิ่งที่เจ้ากำลังเล็งใจอยู่ ซึ่งไม่มีหลักฐานจากอัล
กุรอานหรืออัซซุนนะฮ์ เจ้าจงศึกษาสิ่งที่ใกล้เคียงและคล้ายคลึงกันและจง
เทียบเคียงกับมัน และเจ้าจงยึดถือสิ่งที่ใกล้เคียงมากที่สุดกับเจตนารมณ์
ของอัลลอฮ์และมีความเหมือนกับความต้องการมากที่สุด ”

จากหลักฐานข้างต้นจะเห็นได้ว่า อูศูลุลฟิกฮฺในเนื้อหาและความหมาย มีมาตั้งแต่
ยุคท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสลัลัม และยุคเศาะหาบะฮ์เราะฎีฮัลลอฮุอันฮุม

ต่อมาเมื่อรัฐอิสลามได้ขยายอาณาเขตออกไป มีประชาชนมากมายที่มีเชื้อชาว
อาหรับที่เข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม และอาศัยปะปนอยู่กับมุสลิมที่เป็นชาวอาหรับ จนทำให้
ความสามารถในการใช้ และเข้าใจภาษาอาหรับของมุสลิมที่เป็นชาวอาหรับ เริ่มอ่อนแอลง

ตามลำดับ ในที่สุดจึงมีความจำเป็นที่จะต้องวางกฎเกณฑ์ในการใช้ภาษาขึ้น เพื่อรักษาสถานภาพของภาษาอาหรับ ตลอดจนเพื่อให้ผู้คนทั่วไปสามารถเข้าใจความหมายของอัลกุรอานและอัสนุนนะฮ์ได้อย่างถูกต้อง

ในระยะต่อซึ่งห่างไกลจากจุดเริ่มต้นมากพอสมควร ก็เริ่มเกิดความขัดแย้งระหว่างนักวิชาการหะดีษ() และนักเหตุผลนิยม () ตลอดจนมีกลุ่มบุคคลที่ยึดเป็นหลักฐานสิ่งที่มีอาจใช้เป็นหลักฐานได้ ขณะเดียวกันมีอีกกลุ่มหนึ่งปฏิเสธการเป็นหลักฐานสิ่งที่ใช้เป็นหลักฐานได้ ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นสิ่งผลักดันให้มีการกำหนดหลักฐานทางกฎหมายอิสลาม() เจื่อนใจในการใช้เป็นหลักฐาน ตลอดจนวิธีการใช้ขึ้นมา จากการประมวลกฎเกณฑ์เหล่านี้ทำให้เกิดวิชา “อุศูลุลฟิกฮ์” () (อิสมาแอ อาลี , 2546 : 4)

ปราชญ์คนแรกที่รวบรวมกฎเกณฑ์ต่างๆขึ้นเป็นตำราแขนงนี้ คือ อิหม่ามซาฟิอีย์ ซึ่งท่านได้เขียนจดหมายให้กับอับดุลเราะห์มาน อิบนุมะหฺดีย์¹ ต่อมาได้กลายเป็นตำราทางอุศูลุลฟิกฮ์ที่เปี่ยมด้วยคุณค่าทางวิชาการและเป็นที่ยอมรับของนักวิชาการในยุคของท่านและยุคต่อมา

ตำราอีกเล่มหนึ่งที่ยึดแนวและเป้าหมายของอิหม่ามซาฟิอีย์ คือ ตำราที่เขียนโดยอิหม่าม ซาติบีย์² ชื่อว่า อัลมุวาฟะกุด () ที่มีความโดดเด่นในการศึกษาถึงกฎเกณฑ์เจื่อนใจ หลักการต่างๆของอิสลามในการกำหนดบทบัญญัติ อีกทั้งท่านยังเขียนถึงสิ่งที่จำเป็นและวิธีการวินิจฉัยข้อกฎหมายอิสลาม (al-Zuhayli , 1996 :1 / 5-6)

การนิพนธ์ตำราวิชาอุศูลุลฟิกฮ์ มี 2 แนวทาง คือ (อิสมาแอล อาลี, 2546 : 5)

1. แนวทางของปราชญ์วิชาการอัลกะลาม() โดยปราชญ์กลุ่มนี้จะยึดกฎเกณฑ์ ที่สืบสนับสนุนโดยหลักฐาน เหตุผลและความถูกต้องตามหลักวิชาการตรรกวิทยาเป็นหลัก ตำราสำคัญๆที่นิพนธ์ตามแนวนี้ เช่น ตำราอัลมุสตัศฟา () เขียนโดยอิหม่าม เฆาะซาลีย์ ตำราอัลอะหฺกาม () เขียนโดยอัลอามิดีย์ และตำราอัลมินฮาจญ์ () โดยอัลบัยฏอวีย์

2. แนวทางของนักกฎหมายอิสลามสังกัดมัซฮับหะนะฟี () โดยนักกฎหมายกลุ่มนี้จะยึดความสอดคล้องกับบทบัญญัติทางกฎหมายที่นักกฎหมายรุ่นก่อนได้กำหนดไว้ ตำราสำคัญๆที่นิพนธ์ตามแนวนี้ คือกิตาบุอุศูลิอับิซัยคฺ อัลดัจบูนุสีย์โดยอัลดัจบูนุสีย์

¹ อับดุลเราะห์มาน อิบนุมะหฺดีย์ คือผู้นำด้านวิชาการร่วมสมัยกับอิหม่ามซาฟิอีย์ ท่านพำนักในเมืองแบกแดด () ในปีส.ศ. 180 ท่านเกิดเมื่อปีส.ศ. 135 และเสียชีวิตปีส.ศ.198 เดือนญะมาดีลอาคิร (Mohd.Shakir ,ed n.d. : 11)

² อิหม่าม ซาติบีย์ คือ อบี อิสฮาก อิบรอฮีม อิบนุ มุซา อัลฆอรนาญีย์ อัลมะลิกีย์ นักกฎหมายอิสลามที่เจริญรอยตามอิหม่ามซาฟิอีย์ในการนิพนธ์ตำราด้านอุศูลุลฟิกฮ์ ตำราของท่านมีชื่อว่า อัลมุวาฟะกุด() ท่านเสียชีวิตปีส.ศ.790 (al-Shatibi , n.d. : 1/1)

() กิตานอบุสตีฟคริลอิสลาม อัลบัชชะวีย์ โดยอัลบัชชะวีย์ ()
) และกิตานุลมะนาร์ โดยอัลนะสะฟี ()

ต่อมาได้มีการนิพนธ์ตำราในรายวิชานี้อย่างกว้างขวาง โดยผู้เขียนจะยึดและขยาย
 เนื้อหาที่นักวิชาการรุ่นก่อนได้เขียนไว้

2.4.2 อัลเกาะวาอิด อัลฟิกฮียะฮฺ ()

อัลเกาะวาอิด อัลฟิกฮียะฮฺ คือวิชาหลักทั่วไปของฟิกฮฺ ซึ่งเป็นมรดกทางกฎหมาย
 อิสลามที่มีได้ถูกกำหนดโดยนักกฎหมายอิสลามอย่างครบถ้วนในคราวเดียว เหมือนกับกฎหมาย
 ทั่วไปของประเทศ หากแต่หลักทั่วไปของฟิกฮฺนั้น ถูกกำหนดขึ้นเรื่อยๆตามสถานการณ์ และความ
 จำเป็นทางสังคมและวิชาการ กล่าวคือหลักทั่วไปของฟิกฮฺมิได้ถูกกำหนดแบบเบ็ดเสร็จโดยนัก
 กฎหมายอิสลามคนใดคนหนึ่ง นอกจากที่มีอยู่ในอัสสุนนะฮฺอยู่แล้วเช่น (Ali ,1991 : 2 -4)

1. ไม่ก่อความเสียหายแก่ตนเองและผู้อื่น ()
2. ผลประโยชน์ได้มาเพราะต้องประกันความเสียหาย ()

นักกฎหมายอิสลามสังกัดมัซฮับฮานะฟี เป็นนักกฎหมายอิสลามกลุ่มแรกๆ ที่
 ริเริ่มในการกำหนดหลักทั่วไปของฟิกฮฺ หลังจากนั้นได้มีนักกฎหมายอิสลามจากมัซฮับอื่นๆเจริญ
 รอยตามในการกำหนดหลักทั่วไปต่างๆของฟิกฮฺ

อิหม่ามอับดุลฮิร อัลคับบาสีย์ คือนักกฎหมายอิสลามคนแรกที่รวบรวมหลัก
 ทั่วไปของฟิกฮฺที่สำคัญๆได้ถึง 17 หลัก ซึ่งอิหม่ามอับดุลฮิร อัลหะรอวีย์ อัลซาฟีอีได้นำมาพูดถึง

ตำราอัลเกาะวาอิด อัลฟิกฮียะฮฺเล่มแรก คือตำรา เกาะวาอิด อัลอิหม่าม อับดุลฮิร อัลคับบาสีย์ อัลหะนะฟี () ซึ่งถูกอธิบายและนำเสนอใน

รูปแบบการยกตัวอย่างโดยอิหม่ามัจญ์มูดดีน อุมร์ อัลนะสะฟี อัลหะนะฟี เสียชีวิตปีส.ศ. 573
 หลังจากนั้นได้มีการนิพนธ์ตำราด้านนี้เพิ่มขึ้น เช่น ตำราตะสึสุนันซุรี () โดย

อิหม่ามอับดุลฮิร อัลคับบาสีย์ อิบดุลฮิร อัลคับบาสีย์ อัลหะนะฟี ตำราอัลอัชบาฮฺ วันนะซอฮิร

() โดยซัยนุลอาบีดีน อิบรอฮีม อิบดุลฮิร อัลคับบาสีย์ เสียชีวิตปี ส.ศ.970 ตำรา

มะญามิอุลหะกุกอิก () โดยมุหัมหมัด อับดุลฮิร อัลคับบาสีย์ อัลคอดิมีย อัลตุรกี อัลหะนะฟี

ตำราอัลอัชบาฮฺ วันนะซอฮิร () โดยอิหม่ามญะลาอูดดีน อัลสะยูฎีย ตำรา ฟูรอฮิ

คูลบะฮียะฮฺ ฟีลเกาะวาอิด อัลฟิกฮียะฮฺ () โดยซัยนุดดีน มะห์มูด

อัมชะฮฺ มุฟตี คิมชะกู ประเทศซีเรีย และตำราอัลฟิกฮุลอิสลามีย์ ฟิเฮาบิลญะดีด(

)โดยศ.ดร.มุศฏาะฟาร์ อะห์มัด อัลซุรกอ คณะนิติศาสตร์อิสลามมหาวิทยาลัยคิมชะกู ประเทศซีเรีย (Abd.Aziz al-‘Ajlan , 1995 : 29-37)

หลักทั่วไปของฟิกฮุนั้นมีมากมายขึ้นอยู่กับผู้ที่นำเสนอแต่มีหลักพื้นฐานอยู่ 6 กฎดังนี้ :(Abd.Aziz al-‘Ajlan, 1995 : 46 ; Haji Salih , 1976 : 54-200 ; Ahmad , 1996 : 62-63)

1. การกระทำทั้งมวลขึ้นอยู่กับเจตนารมณ์ ()
2. ความมั่นใจจะไม่หายไปด้วยการสงสัย ()
3. ความลำบากนำมาซึ่งความสะดวก ()
4. ความเคียดรื้อนจะถูกยกไป ()
5. จารีตประเพณีจะถูกนำไปใช้ในการกำหนดบทบัญญัติ()
6. การให้คำพูดมีผลนั้นดีกว่าการเพิกเฉย ()

2.5 ลักษณะเฉพาะของฟิกฮฺ

หลังจากที่ได้ศึกษาคำร่าต่างๆทางกฎหมายอิสลาม ผู้วิจัยสามารถสรุป ลักษณะเฉพาะของฟิกฮฺได้ดังนี้

1. ฟิกฮฺมีพื้นฐานจาก Wahyu ของอัลลอฮฺสุบหานะฮฺวะตะอะลา ซึ่งมีความแตกต่างจากกฎหมายทั่วไปที่มีพื้นฐานจากมนุษย์
2. ฟิกฮฺมีเนื้อหาครอบคลุมวิถีชีวิต
3. ฟิกฮฺมีคุณลักษณะทางศาสนา โดยมีองค์ประกอบของคำว่า “หะลาล” () และคำว่า “หะรอม” ()
4. ฟิกฮฺมีความผูกพันกับมารยาทโดยฟิกฮฺจะให้ความสำคัญในการรักษาความประเสริฐของมนุษย์ แบบอย่างที่ดี และมารยาทที่ดีงาม ซึ่งมีความแตกต่างจากกฎหมายทั่วไปที่มักจะมีเป้าหมายเพื่อปกป้องระเบียบและความมั่นคงของสังคมถึงแม้กฎหมายเหล่านั้นจะขัดกับหลักการศาสนาและมารยาทที่ดีงาม
5. ฟิกฮฺได้กำหนดบทบัญญัติสำหรับผู้ที่ฝ่าฝืนทั้งในโลกนี้และโลกอาคิเราะฮฺ ซึ่งกฎหมายทั่วไปนั้นกำหนดแค่บทลงโทษในโลกนี้เท่านั้น

6. บทบัญญัติทางฟิกฮ์มีความเหมาะสมและสามารถนำมาใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย โดยใช้วิธีการเทียบเคียง () อีกทั้งยังรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์และวัฒนธรรมของแต่ละสังคม

2.6 สาเหตุความแตกต่างทางทัศนะของฟิกฮ์¹

ความแตกต่างทางทัศนะของฟิกฮ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นธรรมชาติและความงดงามทางวิชาการ อีกทั้งยังอำนวยความสะดวกแก่ประชาชาติมุสลิม ในขณะที่บางกลุ่มคนที่ไม่มี ความเชื่อทางศาสนาด้านฟิกฮ์มีความเข้าใจที่ผิดๆ ซึ่งเข้าใจว่าศาสนา ชารีอะฮ์ และความถูกต้องนั้นมีหนึ่งเดียว ส่วนแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามนั้นมีแหล่งเดียวคือ ะหฺยจากอัลลอฮ์สุบหฺานะฮฺวะตะอาลา คนกลุ่มนี้เข้าใจว่าความแตกต่างทางทัศนะของฟิกฮ์นำสู่ความแตกต่างทางชารีอะฮ์หรืออะกีดะฮ์ (หลักยึดมั่น) เหมือนกับความแตกต่างของนิกายต่างๆ ในศาสนาคริสต์และพุทธศาสนา

จุดเริ่มต้นของความแตกต่างทางทัศนะของฟิกฮ์คือ ความพยายามอย่างจริงจังของมนุษย์ในการทำความเข้าใจหลักฐาน การกำหนดบทบัญญัติต่างๆ และการค้นพบสาเหตุและเจตนารมณ์ของศาสนาในการกำหนดบทบัญญัติต่างๆ

ความแตกต่างทางทัศนะของบรรดานักกฎหมายอิสลาม มีสาเหตุมาจากความพยายามค้นหาและวินิจฉัยบทบัญญัติทางศาสนาจากบรรดาหลักฐานที่มีความคลุมเครือ (

) ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ :

1. ความแตกต่างของความหมายในคำภาษาอาหรับ เช่น คำว่า กุรอ () ที่สามารถตีความหมายได้ทั้ง ความสะอาด () และการมีประจำเดือน()
2. ความแตกต่างของการรายงานหะดีษ เช่น การที่มุญตะฮิดคนหนึ่งได้รับรายงานหะดีษบทหนึ่งเกี่ยวกับข้อกฎหมายอิสลาม ในขณะที่มุญตะฮิดอีกคนไม่ได้รับรายงาน
3. ความแตกต่างในการยอมรับแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม เช่น กรณีที่อิหม่ามชาฟีอีไม่ยอมรับในความเป็นแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามของอัลฮิสตีฮฺซาน() ในขณะที่อิหม่ามหะนะฟียะ มาลิกีย์ และหัมบะลีย์ นั้นยอมรับว่าอัลฮิสตีฮฺซานเป็นแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม

¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน (al-Zuhayli, 1989: 1 / 69-72 ; al-Shatibi , n.d. : 4 / 211-214)

4. ความแตกต่างในการยอมรับกฎอสุลฟีกฮ () เช่นการยอมรับและไม่ยอมรับในกฎอัลมัฟฮูม () ของบรรดามุญตะฮิดีน

5. การวินิจฉัยโดยใช้อัลกียาตเป็นแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม ซึ่งบรรดามุญตะฮิดีนมีทัศนะที่แตกต่างกันในรายละเอียดของกียาต เช่น บทบัญญัติเดิม สาเหตุ และบทบัญญัติที่แตกสาขาจากบทบัญญัติเดิม เป็นต้น

6. มุมมองที่ต่างกันของบรรดามุญตะฮิดีนในการตระฮารูฎ¹ () และดรัฎฮ์² ต่อหลักฐานต่างๆ

2.7 มัชฮับต่างๆของฟีกฮ

ในการเข้าใจสาเหตุความแตกต่างระหว่างมัชฮับ ควรเข้าใจ 2 ประการต่อไปนี้ เป็นเบื้องต้น

1. สิ่งที่เห็นพ้องกันมีมากมายยิ่ง การยึดถือแต่เฉพาะส่วนที่เห็นพ้องกันเพียงพอสำหรับการเป็นมุสลิมที่ดี

การศรัทธาต่ออัลลอฮ์ เชื้อมั่นในวันแห่งการสอบสวนและการพบกับพระองค์ การปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่เห็นพ้องกันและละทิ้งข้อห้ามที่เห็นพ้องกัน การขัดเกลาจิตใจด้วยขรรษา มรรยาทที่ดีงาม และขนบธรรมเนียมที่ถูกต้อง สิ่งเหล่านี้สามารถทำให้ประชาชาติมุสลิมอยู่ได้อย่างมีเกียรติทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

2. มัชฮับที่สำคัญ ๆ ขัดแย้งกันในข้อปลีกย่อย มิใช่ในหลักการ ผู้ตามสามารถร่วมมือกันแสวงหาจุดร่วมและสงวนจุดต่างไว้เป็นเรื่องส่วนตัวโดยไม่นำมาโต้แย้งซึ่งกันและกัน

ความขัดแย้งในข้อปลีกย่อย เป็นสิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตด้วยเหตุผลปกติทั่วไป ที่ยอมรับได้ ไม่ควรคับข้องใจ หรือพยายามกำจัดให้หมดสิ้น เพราะมุสลิมทั้งหมดเห็นพ้องกันว่า อัลกุรอานและสุนนะฮ์ เป็นแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม โดยปราศจากข้อโต้แย้ง ส่วนมัชฮับจึงเป็นเพียงทัศนะของนักกฎหมายอิสลามในการทำความเข้าใจต่อบทอัลกุรอานและหะดีษ ซึ่งทัศนะดังกล่าวไม่ถือว่าเป็นทัศนะที่ถูกต้องสมบูรณ์ โดยปราศจาก

¹ ตะฮารูฎคือการเสนอการคัดค้านด้วยเหตุผลและหลักฐาน

² การดรัฎฮ์ คือการเลือกใช้สิ่งหนึ่งแทนอีกสิ่งหนึ่งโดยเห็นว่ามีหลักฐานที่ดีกว่า

ข้อผิดพลาด เพราะเป็นเพียงความเห็นของมนุษย์ในการทำความเข้าใจด้วยทหศาสตร์ศาสนา เกียรติของทัศนะเหล่านี้อยู่ที่การอ้างอิงไปยังวะหุ้จากพระเจ้าเท่านั้น (Abu Zahrah , n.d.:79)

2.7.1 สาเหตุการเกิดมัซฮับ

ในยุคของท่านศาสดามุฮัมมัด ศอแลลลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม มุสลิมมีความเป็นเอกภาพ การใช้ความคิดเห็นในการตีความและวินิจฉัยอยู่ในวงแคบมาก เพราะยังมีวะหุ้จากอัลลลอฮุ การวินิจฉัยตีความเกิดขึ้นกับเสาะฮาบะฮุขณะเดินทางโดยไม่มีศาสดาร่วมเดินทางไปด้วย เมื่อเกิดปัญหาขึ้นพวกเขาจะทำกรวินิจฉัย

ครั้งหนึ่งท่านอัมร์ บิน อาศ และเสาะฮาบะฮุ เดินทางไปในกองกำลังสอดแนม พวกเขาเกิดความจำเป็นต้องทำการฆุสล์¹ มีน้ำเย็นจัดที่ไม่สามารถใช้งานได้ และไม่มีเชื้อเพลิงและอุปกรณ์ในการต้มน้ำ พวกเขาจึงทำตะฮัมมุม และละหมาดโดยไม่กลับมาละหมาดอีก แต่ในอีกกองหนึ่งเกิดเหตุการณ์นี้เช่นกัน เสาะฮาบะฮุของนี้ทำการตะฮัมมุมและละหมาด พร้อมกลับมาละหมาดใหม่อีกครั้งหนึ่ง ท่านศาสดาก็ได้ยอมรับการวินิจฉัยทั้งสองวิธีดังกล่าว (Abu Zahrah , n.d. : 8)

หลังจากที่ท่านศาสดาได้เสียชีวิตลงในปี ฮ.ศ.11 ท่านอบูบักรและอุมร์ได้เป็นผู้นำ อิสลาม มุสลิมยังคงมีความเป็นเอกภาพในทุก ๆ ด้าน เพราะมีเคาะลีฟะฮุเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของมุสลิม ทั้งสองท่านไม่อนุญาตให้เสาะฮาบะฮุออกนอกนครมะดีนะฮุไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ยกเว้นในกรณีที่มีความจำเป็นเท่านั้น

เสาะฮาบะฮุ จึงมีเพียงในนครมะดีนะฮุ คอยชี้แนะเรื่องราวที่เกิดขึ้นตามสิ่งที่ได้รับมาจากท่านศาสดา ทำให้ความคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับกฎหมายอิสลามมีความสอดคล้องกัน มติเอกฉันท์ระหว่างเสาะฮาบะฮุ จึงเกิดขึ้นได้ อีกทั้งท่านทั้งสองไม่อนุญาตให้รายงานหะดีษอย่างพร่ำเพรื่อโดยไม่จำเป็น นอกจากนั้นยุคของท่านศาสดากับพวกเขายังห่างไม่มาก จึงไม่มีเหตุผลที่ทำให้ต้องทะเลาะวิวาทขึ้นมา

ต่อมาในสมัยที่ท่านอุษมาน อิบนุอัฟฟาน เป็นเคาะลีฟะฮุท่านอนุญาตให้เสาะฮาบะฮุออกจากนครมะดีนะฮุไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ในอาณาจักรอิสลามได้ ทำให้เกิดการรายงานหะดีษและการวินิจฉัยแตกต่างกันตามความแตกต่างทางความคิดเห็นระหว่างเสาะฮาบะฮุ (‘Ubbadah , 1968 : 126)

¹ ฆุสล์ หมายถึง การชำระร่างกายทุกส่วนด้วยน้ำ เนื่องจากสาเหตุต่างๆ ที่ศาสนากำหนดให้อาบน้ำ ซึ่งมีทั้งที่เป็นวาญิบและสุนัต

ในสมัยการเป็นเคาะลีฟะฮ์ของท่านอลี บินอบีตอลิบ เกิดความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างท่านกับมูอาวิยะฮ์ บินอบีสุฟยาน ทำให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองและทางกฎหมายอิสลามรุนแรงยิ่งขึ้นและเป็นปฐมเหตุแห่งการเกิดมัชฮับทั้งในด้านหลักการและข้อปลีกย่อย(‘Ubbadah ,1968 : 126)

เนื่องจากความขัดแย้งทางการเมืองดังกล่าว ทำให้มุสลิมแตกออกเป็นสามกลุ่มคือ

2.7.1.1. กลุ่มสุนนะฮ์และมุสลิมส่วนใหญ่ ()

2.7.1.2. กลุ่มชีอะฮ์ ()

2.7.1.3. กลุ่มเคาะวาริจญ์ () (Abu Zahrah , n.d. : 48-49)

โดยกลุ่มชีอะฮ์ มีความเห็นว่า ตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์เป็นสิทธิของอลีและวงศ์ตระกูลของท่านเท่านั้น โดยปฏิเสธหะดีษ ที่รายงานโดยเศาะฮาบะฮ์ฝ่ายอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้เองทำให้เกิดแนวคิดทางกฎหมายอิสลาม เฉพาะกลุ่มของตนเองขึ้น

ส่วนฝ่ายเคาะวาริจญ์ เป็นฝ่ายที่เห็นว่า ตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ ขึ้นอยู่กับเสียงส่วนใหญ่ของชาวมุสลิมเท่านั้น มิใช่เป็นสิทธิของตระกูลใดๆเป็นการเฉพาะ แต่ว่าเป็นสิทธิของมวลมุสลิมที่จะเลือกผู้นำที่พวกเขาพอใจ หากว่าผู้นำทำผิดจะต้องมีการถอดถอนทุกวิถีทาง

ฝ่ายสุนนะฮ์และมุสลิมส่วนใหญ่ เป็นผู้ยึดมั่นในสุนนะฮ์อันถูกต้องโดยไม่ยึดติดกับตัวบุคคล ทำให้กฎหมายอิสลามในทัศนะของฝ่ายชนส่วนใหญ่ต่างจาก 2 ฝ่าย ดังกล่าว (‘Ubbadah ,1968 : 127)

2.7.1.1 มัชฮับสุนนะฮ์และเอกลักษณ์ของแต่ละมัชฮับ

ฝ่ายกลุ่มมุสลิมส่วนใหญ่ เกิดมัชฮับ 5 มัชฮับหลักกับอีก 1 แนวคิด

- 1) มัชฮับหะนะฟี
- 2) มัชฮับมาลิกีย์
- 3) มัชฮับชาฟาอีย์
- 4) มัชฮับหัมบะลีย์
- 5) มัชฮับซอฮิรีย์
- 6) แนวคิดอิบนุตัยมียะฮ์

(Abu Zahrah, n.d. : 58-459)

1) มัชอัษหะนาฟียฺ

อิหม่ามอับดุลอะซิซ เกิด ปีส.ศ. 80 และเสียชีวิต ปีส.ศ. 150 ท่านมีชื่อจริงว่า อันนุอมาน บิน ฆาบิต อิบน์ซุญญอย์ เป็นชาวอิหร่าน ท่านฆาบิตเป็นตาบิอีน ซึ่งสมัยยังเยาว์วัยท่านได้เจอกับ ท่านอลี บินอบีฏอลิบ และมีรายงานว่าท่านได้เจอกับอนัส บินมาลิก ที่เมืองบัสเราะฮฺ ประเทศอิรัก เจอกับอับดุลลอฮฺ บินอบีเอาฟาย์ ที่เมืองกูฟะฮฺ ประเทศอิหร่าน เจอกับสัสนฺ บินสัอฺดฺ อัศฮาดีดียฺ ที่นครมะดีนะฮฺ ประเทศซาอุดีอาระเบีย และเจอกับอามิร บินวาอิละฮฺ ที่นครมักกะฮฺ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ส่วนอิหม่ามอับดุลอะซิซเป็นตาบิอิตาบิอีน (al-Qattan ,1987:268-269)

อิหม่ามอับดุลอะซิซ ได้กล่าวถึงแนวกฎหมายอิสลามของท่านว่า :

ความว่า “ ฉันเอาจากคัมภีร์ของอัลลอฮฺ หากไม่พบก็เอามาจากสุนนะฮฺของศาสดา มุฮัมมัดศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม หากไม่มีทั้งในคัมภีร์ของอัลลอฮฺและสุนนะฮฺของท่านศาสดาก็เอาจากคำพูดของเศาะหาบะฮฺของท่าน โดยฉันเลือกเอาทัศนะของผู้ที่ฉันประสงคฺและละทิ้งทัศนะของผู้ที่ฉันไม่ประสงคฺ แต่ฉันจะไม่ละทิ้งทัศนะของพวกเขาเพื่อไปเอาทัศนะของบุคคลอื่น ๆ หากเป็นทัศนะของอิบรอฮีม ษะอฺบียฺ หะสัน อิบน์ลีสรีน(หมายถึง ตาบิอีนทั้งหมด) ซึ่งพวกเขาทำการวินิจฉัยไว้ ฉันก็จะวินิจฉัยเหมือนที่เขาวินิจฉัย (‘Ubbadah , 1968 : 134)

โดยสรุปแล้วแนวทางการวินิจฉัยกฎหมายอิสลามของท่าน ประกอบด้วย
แหล่งที่มา 7 ประการด้วยกัน

1. อัลกุรอาน
2. อัสนุนนะฮ์
3. กียาส
4. ทักษะของเศาะหาบะฮ์
5. อิสติหฺซาน
6. อิจญ์มาอ์
7. อurf (จารีตประเพณี) ที่ไม่ขัดกับหลักศาสนา

ท่านยอมรับการวินิจฉัยของเศาะหาบะฮ์ เนื่องจากพวกเขามีชีวิตร่วมสมัยกับท่านเราะฮ์ลุล ค็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม เป็นผู้ประจักษ์เหตุการณ์และการวินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ ในยุคของท่านเราะฮ์ลุล ค็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม เป็นผู้รู้ต้นสายปลายเหตุของโองการอัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านศาสดา ดังนั้น การวินิจฉัยปัญหาของพวกเขา จึงมิได้ตั้งอยู่บนความคิดเห็นเพียงประการเดียว หากทว่าส่วนใหญ่แล้ว จะอ้างอิงคำพูดของท่านศาสดา เพียงแต่ว่ามีได้ระบุอย่างชัดเจนเท่านั้น ส่วนทักษะและข้อวินิจฉัยของตาบิอินมิได้มีส่วนนี้ ท่านจึงไม่ยอมรับการวินิจฉัยของพวกเขา (Abu Zahrah , n.d. : 160-163)

เนื่องจากอูษะนีฟะฮ์ เป็นพ่อค้าและนักกฎหมาย การยอมรับเฉพาะการวินิจฉัยของเศาะหาบะฮ์และไม่ยอมรับข้อวินิจฉัยของตาบิอิน กฎหมายอิสลามมีข้อสันนิษฐานที่ชัดเจนเด่นหลายประการด้วยกัน คือ

1. ลักษณะทางการค้าขายมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อแนวคิดของท่าน ซึ่งเห็นได้จากที่ท่านถือเอาจารีตประเพณีและอิสติหฺซานเป็นแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม ที่สามารถใช้แทน การกียาสได้ ท่านถือว่าจารีตประเพณีในการค้าขายเป็นกฎเกณฑ์สำหรับการประกอบธุรกรรม ต่าง ๆ ทางการค้า ดังนั้นข้อวินิจฉัยของท่านเกี่ยวกับธุรกรรมทางการค้าจึงเป็นความเห็นที่มีเหตุผลที่สุด

2. เสรีภาพส่วนบุคคล

เสรีภาพส่วนบุคคล เป็นสิ่งที่อูษะนีฟะฮ์ให้ความสำคัญอย่างยิ่ง โดยไม่ยินยอมให้บุคคลหนึ่งไปก้าวก่ายสิทธิของอีกบุคคลหนึ่ง สังคมไม่สามารถก้าวก่ายเรื่องส่วนตัวของปัจเจกบุคคลได้ トラบไคที่เขาอยู่ในกรอบของกฎหมาย

ด้วยเหตุดังกล่าวท่านจึงมีทักษะว่า ไม่อนุญาตให้ผู้ปกครองบังคับบุตรสาวให้แต่งงาน และหล่อนสามารถจัดการสมรสตัวเองได้โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยความเห็นชอบจากผู้ปกครอง トラบไคที่ผู้ครองมีคุณลักษณะที่เหมาะสมและคู่ควร เพราะเป็นสิทธิส่วนตัวเหมือนกับผู้ชายที่ทำการสมรสตัวเองได้โดยไม่ต้องอาศัยการยินยอมจากผู้ปกครอง ในขณะที่นักกฎหมาย

อิสลามส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย โดยเห็นว่า ผู้ปกครองไม่สามารถบังคับบุตรสาวให้แต่งงานได้ แต่อย่างไรก็ตามหล่อนก็ไม่สามารถจัดการสมรสโดยตนเองได้ แต่ให้ร่วมกันระหว่างบุตรสาวกับผู้ปกครอง โดยให้เลือกคู่ครองร่วมกันและผู้ปกครองเป็นผู้กล่าวคำสมรส ซึ่งอุบะนีพะฮุดถือว่า การกระทำดังกล่าวเป็นการก้าวท้าวสิทธิส่วนบุคคล ซึ่งถือเป็นการทำร้ายประเภทหนึ่ง (Abu Zahrah , n.d. : 163-167)

3. มีการใช้เหตุผลทางปัญญามากเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการไม่จำกัดตัวเองอยู่กับทัศนะของตาบิอิน
4. เป็นกฎหมายลักษณะคาดการณ์ที่จะเกิดขึ้นล่วงหน้า
5. การตั้งเงื่อนไขที่เข้มงวดในการยอมรับหะดีษ(‘Ubbadah ,1968:135)

การที่อุบะนีพะฮุดมีทัศนะต่อหะดีษและเหตุผลทางปัญญาดังกล่าว ทำให้ท่านได้รับการขนานนามว่าเป็นผู้นำด้านเหตุผล

2) มัชฮับมาลิกีย์

มัชฮับมาลิกีย์ นำโดยอิหม่ามมาลิก บินอะนัส อัลอัศบะหีย์ อัลมะคะนีย์ เกิดเมื่อปี ฮ.ศ.93 หรือปี ฮ.ศ. 97 ณ นครมะดีนะฮฺ ท่านใช้ชีวิต ณ นครมะดีนะฮฺ จนถึงแก่กรรมปี ฮ.ศ.179 และมีได้เดินทางไปที่ใด นอกจากนครมักกะฮฺ เพื่อประกอบพิธีฮัจญ์ (‘Ubbadah , 1968: 140)

ท่านเป็นทั้งนักกฎหมายอิสลาม เจ้าของตำรา อัลมุวัฏฏอฮฺ () และเป็นนักรายงานหะดีษที่ดีเยี่ยม อิหม่ามบุคคอรีย์ เห็นว่าเป็นหนึ่งในสายรายงานทองคำ โดยกล่าวว่า

ความว่า “สายรายงานที่ถูกต้องที่สุด คือ จากมาลิก จากนาฟีอ์ จากอิบนิอุมร์” (al-‘Asqalani ,1986 : 516)

ท่านกอฎีอียาฎ กล่าวไว้ในหนังสือ อัลมะดารีค และรอชิด ในหนังสือ อัลบะฮุญะฮฺ ถึงแนวทางการวินิจฉัยของอิหม่ามมาลิกว่า ลำดับแรกท่านเอาจากอัลกุรอาน หากไม่พบก็ไปที่สุนนะฮฺ ซึ่งประกอบด้วย หะดีษของท่านศาสดา ข้อวินิจฉัยและคติความที่เกิดขึ้นในยุค

ของเศาะฮาบะฮ์ และวัตรปฏิบัติของชาวมะดีนะฮ์ หากไม่มีก็ใช้วิธีการเกียส หรือมะศอลิห์ หรือ สัดดุซซะรออิฮ์¹ หรือจารีตประเพณี (Abu Zahrah , n.d. : 213-214)

ท่านอิหม่ามมาลิก มิได้ตั้งเงื่อนไขในการยอมรับสุนนะฮ์ว่า ต้องเป็นมุตะวาติรเหมือนอบูหะนีฟะฮ์ แต่ท่านยอมรับหะดีษอาหาดที่สอเหียะห์หรือหะสัน² และเห็นว่า วัตรปฏิบัติของชาวมะดีนะฮ์เป็นแหล่งที่มาหนึ่งของกฎหมายอิสลาม หากพวกเขาไม่มีมติหรือปฏิบัติเหมือนกันในเรื่องหนึ่งเรื่องใดถือเป็นหลักฐานที่สำคัญกว่าการเกียสและหะดีษสอเหียะห์ หากว่าไม่ได้ปฏิบัติเหมือนกันทั้งหมด แต่ว่าเป็นชนส่วนใหญ่ให้ถือว่าสำคัญเหนือกว่า หะดีษอาหาด

โดยสรุปแล้ว (‘Ubbadah , 1968 : 142-144 ; al-Qattan ,1987:291-294) แนวทางการวินิจฉัยกฎหมายอิสลามของท่าน ประกอบด้วย แหล่งที่มา 7 ประการด้วยกัน

1. อัลกุรอาน
2. อัสสุนนะฮ์
3. วัตรปฏิบัติของชาวมะดีนะฮ์
4. ทักสินะของเศาะฮาบะฮ์
5. อัลมะศอลิห์ อัลมุรสะละฮ์
6. อัลเกียส
7. สัดดุซซะรออิฮ์

3) มัชฮับชาฟีอี

มัชฮับชาฟีอี นำโดยอิหม่ามชาฟีอี ท่านเกิดเมื่อ ปีศ.ศ. 150 ณ เมืองฆอซซะฮ์ (ฉนวนกาซาร์)ประเทศปาเลสไตน์ ซึ่งเป็นปีเดียวกันที่อิหม่ามอบูหะนีฟะฮ์ถึงแก่กรรม (al-Qattan ,1987:296) และท่านถึงแก่กรรมเมื่อ ปีศ.ศ. 240 ณ เมืองไคโร ประเทศอียิปต์ (‘Ubbadah , 1968 : 149)

ท่านอิหม่ามชาฟีอี ได้กล่าวถึงแนวทางในการวินิจฉัยกฎหมายอิสลามไว้ในหนังสือ อัลอุมม์ของท่านว่า

: : "

¹ สัดดุซซะรออิฮ์ หมายถึง สื่อก่อนนำไปสู่สิ่งต้องห้าม ถือว่าเป็นสิ่งต้องห้าม ส่วนสื่อก่อนนำไปสู่สิ่งที่ไม่ต้องห้ามถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ต้องห้าม (Abu Zahrah , n.d. : 219)

² หะสัน หมายถึง หะดีษที่ผู้รายงานที่เป็นแหล่งที่มาของมัน ผู้รายงานเป็นผู้มีชื่อเสียง มีหะดีษมากมาย และนักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่นำไปใช้ (Hashim , 1986 : 62)

* :
* :
:

ความว่า “ศาสตร์มีหลายระดับ ระดับที่หนึ่งคือ อัลกุรอานและอัสนุนนะฮ์ที่
เศาะเหียหฺ ที่สองคืออิจญ์มาอฺ ในกรณีที่ไม่มีความขัดแย้งจากอัลกุรอานและ
อัสนุนนะฮ์ ที่สามคือทัศนะของเศาะหาบะฮ์ของท่านศาสดาคืออัสลัลลอฮ์
อะลัยฮิวัสสลัอมบางท่านที่เราไม่รู้ว่าท่านอื่นมีความเห็นเป็นอย่างอื่น ที่
สี่คือ ความเห็นที่ขัดแย้งกันระหว่างเศาะฮาบะฮ์ ที่ห้าคือการศึกษาส
อย่างไรก็ตามขณะที่มีขัดแย้งจากอัลกุรอานและอัสนุนนะฮ์ แหล่งที่มาอื่น
ๆจะไม่ถูกยึดถือ การรับศาสตร์จะต้องรับจากที่สูงสุดก่อนเสมอ” (al-
Shafi’i , n.d. :7 / 246-247)

แนวกฎหมายอิสลามของท่านอิหม่ามชาฟีอีมี 2 แนวด้วยกัน

- 1.ทัศนะเก่า
- 2.ทัศนะใหม่

ทัศนะเก่าเป็นแนวกฎหมายอิสลามของท่านขณะอยู่ในประเทศอิรัก แนวนี้
รายงานโดยอ็ชชะฟาโรนีฮ์ มีหนังสือหลัก ๆ ที่ท่านเป็นผู้บอก โดยมีอ็ชชะฟาโรนีฮ์ เป็นผู้เขียน
ได้แก่ หนังสือ อรรริสาละฮ์ อัลอุมม์ อัลมับบสูฎ

ส่วนทัศนะใหม่เป็นแนวของท่านเมื่อได้อพยพมายังอียิปต์ ในปี ฮ.ศ.199 ท่านได้
ตรวจสอบแก้ไขหนังสือต่าง ๆ ที่ได้เขียนไว้ ได้แก่ หนังสือ อรรริสาละฮ์และอัลมับบสูฎ โดยได้
ตรวจสอบและแก้ไขบาง ๆ ทัศนะและยึดมั่นในบางทัศนะ ได้แก้ไขข้อชี้ขาดที่มี 2 ทัศนะ ให้ทัศนะ
ใด

ทัศนะหนึ่งมีน้ำหนักมากกว่า หรือเพิ่มทัศนะที่สามที่มีน้ำหนักมากกว่า เนื่องด้วย
หะดีษที่ท่านเพ็ญรู้หรือ กิยาสที่ท่านเพ็ญประจักษ์ (Abu Zahrah , n.d. : 270 ; ‘Ubbadah ,1968 :151)

ท่านอิหม่ามชาฟีอี ใช้หนังสือทัศนะใหม่ของท่านและยกเลิกทัศนะเก่าที่เขียนไว้
ที่แบกแดด โดยกล่าวว่า ฉันไม่อนุญาตให้รายงานหนังสือที่ฉันเขียนไว้ที่แบกแดด (Abu Zahrah ,
n.d. : 270-271)

ข้อแตกต่างระหว่างท่านกับนักกฎหมายอื่น ๆ

1. ท่านเห็นว่า สุนนะฮ์เป็นสิ่งจำเป็นต้องเชื่อฟังเหมือนอัลกุรอาน ดังนั้น จึงไม่ตั้งเงื่อนไข จะต้องเป็นหะดีษมุตะวาติร หรือมัซฮูร เหมือนอบูหะนีฟะฮ์
2. ท่านไม่ตั้งเงื่อนไขว่า สุนนะฮ์ จะต้องไม่ขัดแย้งกับวัตรปฏิบัติของชาวมะดีนะฮ์ เหมือนอิหม่ามมาลิก เพียงแต่มีเงื่อนไขว่า จะต้องเป็นหะดีษเศาะหียะห์และมีสายรายงานถึงท่านศาสดาท่านนั้น แต่ก็ไม่ยกเว้นหะดีษที่สายรายงานไม่ถึงศาสดา (หะดีษมุรซัล) ที่รายงานโดย สะอีด บิน มุสัยิบ ซึ่งต่างกับอิหม่ามเชารีฟ มาลิก และอบูหะนีฟะฮ์ ที่ไม่ยอมรับหะดีษที่สายรายงานไม่ถึงท่านศาสดา
3. ท่านปฏิเสธอิศติหसानอย่างสิ้นเชิง ซึ่งต่างกับอบูหะนีฟะฮ์ และมาลิก ที่ยอมรับอิศติหसान
4. ท่านปฏิเสธอัลมะศอลิห อัลมุรสะละฮ์ วัตรปฏิบัติของชาวมะดีนะฮ์ ที่สถานะของเศาะฮาบะฮ์
5. ท่านตั้งเงื่อนไขในการศึกษาว่า เหตุผลร่วม (อัลอิลละฮ์) ต้องชัดเจนแน่นอน การศึกษาของท่านจึงมีบทบาทในวงแคบอย่างยิ่ง ต่างกับมัซฮับหะนะฟีฟี่ที่ใช้ศึกษาอย่างกว้างขวาง (‘Ubbadah , 1968 : 152-153)

4) มัซฮับหัมบะลี

มัซฮับหัมบะลี นำโดย อิหม่ามอะหมัด อิบน์หัมดุล อิบน์หัมบัล อิบน์ฮิลาล อิบน์อูลัด อัลชัยบานีย์ ท่านเกิดเมื่อ ปีส.ศ.164 ณ กรุงแบกแดด ประเทศอิรัก (‘Ubbadah , 1968 : 157) และถึงแก่กรรม เมื่อ ปีส.ศ. 241(al-Qattan ,1987:315)

อิหม่ามอะหมัดเป็นผู้นำด้านกฎหมายอิสลาม พร้อม ๆ กับการผู้นำด้านหะดีษ ดังนั้นกฎหมายอิสลามที่ท่านวินิจฉัย จึงมีความแนบแน่นกับหะดีษเป็นอันมาก

แนวกฎหมายอิสลามของอิหม่ามอะหมัด ท่านยึดถือแหล่งที่มา 5 ประการ ดังนี้

1. คำพูด ทั้งจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์
2. ข้อวินิจฉัยของเศาะฮาบะฮ์ ที่ไม่มีผู้มีความเห็นขัดแย้ง ถ้ามีข้อวินิจฉัยนี้อยู่ ท่านจะไม่ยอมรับจารีตประเพณี ทัศนะ หรือการศึกษาของผู้ใด
3. หากมีความเห็นที่ขัดแย้งกันระหว่างเศาะฮาบะฮ์ ท่านเลือกความเห็นที่สอดคล้องกับอัลกุรอาน และสุนนะฮ์ ที่ชัดเจน และจะไม่ออกจากแนวความคิดเห็นของพวกเขา

หากว่าท่านไม่เห็นด้วยกับความเห็นใด ๆ ทั้งหมด ท่านจะรายงานความขัดแย้งดังกล่าวโดยไม่ตัดสิน

4. ท่านนับหะดีษมุรลัด และถือว่าหะดีษเงาะอิฟที่ไม่มีหะดีษอื่นมาหักล้างในเรื่องเดียวกันมาก่อนการกียาส

5. การกียาสจะถูกนำมาใช้ ก็ต่อเมื่อกรณีนั้น ๆ มิได้มีการระบุไว้ในอัลกุรอาน สุนนะฮฺ ทัศนะของเศาะหาบะฮฺ ตาบิอิน หะดีษมุรลัด หรือเงาะอิฟเท่านั้น (Ibn Qayyim, 1973 : 29)

ส่วนการอิจญ์มาอฺ ท่านยอมรับเฉพาะในยุคของเศาะหาบะฮฺเท่านั้น โดยไม่ยอมรับอิจญ์มาอฺในยุคหลังจากนั้น

มัซฮับหัมบะลีย์ เป็นมัซฮับที่ยึดถือชะรออิมมากที่สุด ทั้งสี่ด้านประสงค์และด้านปฏิเสธ สื่อนำไปสู่สิ่งที่ดีถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เป็นสิ่งที่ศาสนาสันับสนุน สื่อนำไปสู่สิ่งที่ผิด ถือว่าเป็นสิ่งที่ศาสนาห้าม (Abu Zahrah , n.d. : 331-336)

5) มัซฮับซอฮิรีย์

มัซฮับซอฮิรีย์ นำโดยอิหม่ามดาอูด บินอลี อัลอัศบะฮานีย์ ท่านเกิดเมื่อ ปีศ.ศ. 203 และถึงแก่กรรม เมื่อ ปี ศ.ศ. 207 และนำโดยอิบนิหุซม อัลอินดาลุซีย์ ท่านเกิดเมื่อ ปี ศ.ศ. 384 และถึงแก่กรรมเมื่อ ปี ศ.ศ.456 เป็นมัซฮับที่ถือว่าที่มาของกฎหมายอิสลามมีเพียงอัลกุรอานและสุนนะฮฺเท่านั้น ส่วนแหล่งอื่น ๆ ถือว่าใช้ไม่ได้ทั้งสิ้น มัซฮับนี้จึงไม่ยอมรับการกียาส ทัศนะของเศาะหาบะฮฺหรือตาบิอิน (‘Ubbadah ,1968 : 229) เพราะว่าเป็นการเสริมแต่งบทบัญญัติของอัลลอฮฺโดยใช้ความคิดเห็น ซึ่งเป็นความผิดที่เลวร้ายที่สุดประการหนึ่ง

มัซฮับนี้ถือว่าในกรณีที่ไม่มีความชัดแจ้งจากอัลกุรอานและสุนนะฮฺ ให้ถือว่าเป็นการอนุมัติโดยสามัญตามโองการอัลกุรอานที่ว่า

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا

ความว่า “พระองค์ คือผู้ที่สร้างสรรพทุกสิ่งในโลกนี้มาเพื่อท่านทั้งหลาย”

(บะเกาะเราะฮฺ : 29)

โดยเรียกวิธีการนี้ว่า อิสติศหาบ ซึ่งหมายความว่าอัลลอฮ์สุบหानะฮฺวะตะอะลา ได้อนุญาตทุกสิ่งทุกอย่าง ต่อมาพระองค์ได้ห้ามบางอย่างในสิ่งที่พระองค์ประสงค์

มัซฮับนี้แตกต่างกับมัซฮับอื่นๆ ที่การให้เหตุผลแก่ด้วยบท ในขณะที่นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่าด้วยทมิความหมายที่สามารถเข้าใจได้ และมีเป้าหมายเพื่อจัดระบบบทบัญญัติเกี่ยวกับโลกนี้และโลกหน้า การที่ศาสนาห้ามสุราก็สามารถรู้ได้ว่าสุราและสิ่งอื่นๆ ที่มีคุณสมบัติเหมือนสุรา ย่อมเป็นสิ่งต้องห้ามเช่นกัน ในขณะที่มัซฮับซอฮิรีย์เห็นว่าด้วยบททางศาสนามีความหมายที่เฉพาะไม่สามารถตีความให้เกินความหมายนั้น ๆ ได้

ผลจากการยึดถือเฉพาะด้วยบทอัลกุรอานและหะดีษของมัซฮับซอฮิรีย์ ทำให้เกิดการแสวงหาหะดีษอย่างกว้างขวางในทุก ๆ ที่ ที่คาดว่ามิหะดีษอยู่ (Abu Zahrah , n.d. : 345-399)

6) แนวคิดอิบนุตัยมียะฮฺ

ท่านชื่ออหมัด บินอับดุลหะลิม บินอับดุลสะลาม บินอับดุลลอฮ์ บินอบีกอเซม บินมุหัมมัด บินตัยมียะฮฺ อัลหะรอเนีย อัลดิมัชกี ท่านเกิดเมื่อ ปี ฮ.ศ. 661 ณ เมืองหะรอญ ประเทศตุรกี และถึงแก่กรรมในเรือนจำ ณ เมืองคัมัสกัส ประเทศซีเรีย เมื่อ ปี ฮ.ศ. 728 (Harbi , 1987 : 28-41)

แนวคิดของท่านอิหม่ามอิบนุตัยมียะฮฺ เป็นแนวคิดกฎหมายอิสลามแนวปฏิรูป เป็นแนวคิดกฎหมายอิสลามจากอัลกุรอานและสุนนะฮฺ รวมทั้งกฎหมายอิสลามจากมัซฮับฝ่ายชีอะฮฺ ถึงแม้ว่าท่านไม่ชอบบางพวกบางกลุ่มของชีอะฮฺ แต่ว่าท่านยอมรับบางส่วนของแนวคิดผู้นำฝ่ายชีอะฮฺหลาย ๆ ท่านด้วยกัน (Abu Zahrah , n.d. 429 ; al-Hajj , 1992 : 457-458 ; ‘Ubbadah , 1968 : 300)

ท่านถือว่าตัวเองเป็นผู้ตามมัซฮับกฎหมายฮัมบะลีคนหนึ่งพร้อม ๆ กับการศึกษาอัลกุรอานและสุนนะฮฺ โดยไม่ผ่านสื่อกลางใด ๆ ท่านพอใจกฎหมายอิสลามมัซฮับฮัมบะลีอย่างผู้ที่เข้าใจ ท่านให้น้ำหนักแก่ทัศนะของอิหม่ามอะหมัด บินหัมบัล มิใช่เพราะเหตุผลส่วนตัว แต่เพราะความแนบแน่นอย่างยิ่งกับอัลกุรอานและสุนนะฮฺ และถือว่าการคลั่งไคล้ในมัซฮับกฎหมาย () เกิดจากอารมณ์ เป็นสิ่งไม่ถูกต้องและขัดแย้งกับคำสอนของอัลกุรอานด้านการศึกษา กฎหมายอิสลาม โดยไม่ยึดติดกับมัซฮับใด ๆ ทำให้ท่านค้นพบข้อชี้ขาดทางศาสนาบางประการ ที่ต่างกับมัซฮับกฎหมายฝ่ายสุนนะฮฺทั้งสิ้น

ตัวอย่างความเห็นของท่าน เช่น การที่ท่านพิตวาว่า การหย่าสามครั้งด้วยถ้อยคำเดียวกัน เป็นการหย่าเพียงครั้งเดียว การพิตวาครั้งนี้ทำให้ท่านถูกจำคุกในปี ฮ.ศ. 720 / ค.ศ.1320

เป็นเวลา 5 เดือน 18 วัน นอกจากนั้นท่านยังมีทัศนะว่า การสาบานว่าจะอย่าไม่ถือเป็นการหย่า การหย่าขณะมีประจำเดือน ถือว่าเป็นการหย่าที่โมฆะ ซึ่งทัศนะนี้ท่านนำความเห็นจากฝ่ายชีอะฮฺ มาสนับสนุน (Abu Zahrah , n.d. : 429-436)

ข้อวินิจฉัยดังกล่าวข้างต้น ขัดแย้งกับความเห็นของมัซฮับทั้งสองอย่างสิ้นเชิง ท่านจึงเดือดร้อนจากการลงโทษของนักวิชาการและจากราชอาณาจักรในหลาย ๆ ครั้ง ครั้งสุดท้ายท่านพิศว่า การเชื่อมสุสานนบีและปวงชนียบุคคลไม่เป็นที่อนุมัติ ท่านและเหล่าสานุศิษย์ถูกคุมขังอีกครั้ง จนในที่สุดท่านเสียชีวิตในที่คุมขังอย่างอนาถในปี ฮ.ศ. 728

2.7.1.2 มัซฮับชีอะฮฺ

ชีอะฮฺเป็นผู้ตามอติ บินอบีตอลิบและเป็นผู้จงรักภักดีต่อวงศ์วานของท่านเราะสุลุลลอฮฺ ที่อลลัลดุอะลัยฮิวะสัลลัม ซึ่งมุสลิมทุกคนต้องรักและหวังต่อวงศ์วานของท่าน

อัลลลอฮฺ สุบหานะฮฺวะตะอะลา ตรัสว่า

قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ

ความว่า “จงกล่าวเถิด ฉันไม่ขอการตอบแทนจากพวกท่าน นอกจากความรักห่วง ต่อเครือญาติ”

(อัจซุรอ : 23)

และอัลลลอฮฺ สุบหานะฮฺวะตะอะลา ตรัสว่า

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ

الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿٣٣﴾

ความว่า “แท้จริงอัลลลอฮฺเจตนาให้พวกท่านหมดสิ้นมลทิน โอ้อะฮฺลุลบัยต์และทำให้พวกท่านสะอาดหมดจด”

(อัลอะหฺซาบ : 33)

อย่างไรก็ตามนักอธิบายอัลกุรอานมีความเห็นแตกต่างกัน เกี่ยวกับนิยามของวงศ
วานของท่านเราะสูลุลลอฮ์ที่อิลลุลลอฮ์อะลัยฮิวัสสลาม (al-Azhar ,1994 :12)

มุหัมมัด อิบะฮ์เราะฮ์ เห็นว่า มัชฮับชีอะฮ์ที่มีแนวกฎหมายอิสลาม มี 2 มัชฮับคือ

1. มัชฮับซัยดียะฮ์ ()
2. มัชฮับอิหม่ามสิบสอง ()

มัชฮับซัยดียะฮ์ นำโดยอิหม่ามซัยด์ บินอลี ซัยนุลอาบีดีน (ฮ.ศ.80-122) และ
อิหม่ามฮาดีษ ยะห์ยา บิน หุสَيْن บินกอสิม (ฮ.ศ.245)

เนื่องจากอิหม่ามซัยด์ เป็นนักกฎหมายและนักหะดีษ แนวทางของท่านจึง
คล้ายคลึงกับมัชฮับกฎหมายฝ่ายสุนนะฮ์ทั้งสิ้นเป็นอย่างยิ่ง ข้อวินิจฉัยของท่านจึงไม่ได้แตกต่างไป
จากข้อวินิจฉัยของอิหม่ามทั้งสิ้น

แนวทางการวินิจฉัยของท่านเหมือนกับแนวทางของอิหม่ามอูษะนีพะฮ์ ซึ่งเป็น
นักวิชาการยุคเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการประกอบธุรกรรมต่าง ๆ เนื่องจากอูษะนี
พะฮ์เคยพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยน ความรู้ความคิดเห็นกับท่านอิหม่ามซัยด์ และมีนักกฎหมาย
มัชฮับซัยดียะฮ์บางท่านใช้ทัศนะของอิหม่ามอะนะฟีฮ์ ในกรณีที่ไม่มิตศนะจากอิหม่ามซัยด์ (Abu
Zahrah , n.d. : 492-493 , 499-500)

แนวทางในการวินิจฉัยกฎหมายอิสลาม คือ ท่านเริ่มจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์
หากไม่มีตัวบท ก็ใช้วิธีการกียาส อิสติฮสาน และมะสอลิหุมุรสะลัส หากไม่มีก็ใช้เหตุผลทาง
ปัญญา หากเหตุผลทางปัญญาบ่งชี้ว่าเป็นสิ่งที่ดีถือว่าใช้ได้ หากบางชี้ว่าไม่ดี ถือว่าต้องห้าม

สุนนะฮ์ที่ท่านยึดถือ คือ สุนนะฮ์ที่รายงานผ่านสายรายงานอิหม่ามอลีในตำรา
หะดีษมััจญ์มูฮ์ของท่าน อันประกอบด้วยหะดีษที่สอดคล้องกับหะดีษฝ่ายสุนนะฮ์ โดยมีการศึกษา
เปรียบเทียบระหว่างหะดีษมััจญ์มูฮ์ของอิหม่ามซัยด์ กับตำราสุนันของฝ่ายสุนนะฮ์ ปรากฏว่าเกือบ
ไม่มีหะดีษใดที่มีเนื้อความไม่สอดคล้องกัน (Abu Zahrah , n.d. : 492)

ส่วนมัชฮับอิหม่ามสิบสอง ใช้แนวกฎหมายอิสลามของ อิหม่ามญะฮ์อีร์ อัศศอดิก
(ฮ.ศ. 80-148) ท่านอิหม่ามเป็นผู้ที่มีแนวคิดด้านความศรัทธากฎหมายอิสลาม ความเชื่อ
เกี่ยวกับอัลกุรอานและสุนนะฮ์ที่สอดคล้องกับฝ่ายสุนนะฮ์ ท่านเป็นอาจารย์ของอิหม่ามมาลิก อิบ
นะฮ์พะฮ์ สุฟยานอัยเชารีฮ์ และสุฟยาน บินอูัยนะฮ์

ชะรีฟ อัลมุรตะฎอ รายงานว่า ท่านอิหม่ามญะฮ์อีร์ อัศศอดิก กล่าวว่า อัลกุรอาน
ในสมัยของท่านศาสดา คืออิลลุลลอฮ์อะลัยฮิวัสสลาม ได้รับการรวบรวมไว้เหมือนในยุคปัจจุบันนี้

ซึ่งท่านนบีได้สอนและท่องจำได้หมดสิ้น และได้ให้เสาะหาบะฮะฮฺบางท่านท่องจำด้วย ซึ่งพวกเขาได้อ่านและท่องให้ท่านศาสดาฟัง เสาะหาบะฮะฮฺกลุ่มนี้ได้แก่ อัลดุลลอฮฺ บินมัศอูด อุบัย บินกะอฺบ์ และท่านอื่น ๆ ซึ่งพวกเขาได้อ่านอัลกุรอานให้ท่านศาสดาฟังจนจบหลายครั้งด้วยกัน (Abu Zahrah , n.d. : 537)

ท่านอิหม่ามญะอฺฟิร อัศศอดิก มีแนวทางในการวินิจฉัยกฎหมายอิสลามที่เด่นชัด ท่านเริ่มจากอัลกุรอานโดยการตีความและวินิจฉัยประโยชน์และสำนวนอัลกุรอาน ได้อย่างยอดเยี่ยม หากไม่มีในอัลกุรอาน ท่านก็ใช้สุนนะฮฺที่รายงานจากเสาะหาบะฮฺและตาบิอิน ทั้งจากสายรายงานของอิหม่ามอลี และสายรายงานของเสาะหาบะฮฺ และตาบิอินท่านอื่น ๆ หากไม่มีในสุนนะฮฺ ท่านก็ใช้มะซอลิหฺมุรสะลัฮฺ และเหตุผลทางปัญญา และท่านยอมรับอิญฺมาอฺ แต่ไม่ยอมรับการกียาส (Abu Zahrah , n.d. : 538)

2.7.1.1 มัชฮับเคาะวาริจญ์

เคาะวาริจญ์คือกลุ่มคนที่มีทัศนคติว่า เคาะลีฟะฮฺจะต้องได้มาโดยการเลือกอย่างเสรี และได้ตั้งตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อผู้ที่มีทัศนคติไม่เหมือนตนเอง และบางกลุ่มกล่าวหาว่าผู้ที่มีทัศนคติต่างไปจากนี้เป็นผู้ตกศาสนา () ไม่อนุญาตให้รับหะดีษจากพวกเขา และจะต้องทำสงคราม (‘Ubbadah ,1968 :128)

อย่างไรก็ตามเคาะวาริจญ์มีหลายกลุ่ม กลุ่มที่ใกล้เคียงกับมัชฮับสุนนะฮฺมากที่สุดคือ กลุ่มมัชฮับอิบาฎิยะ ซึ่งนำโดย อัลดุลลอฮฺ บินอิบาฎุ ซึ่งเป็นตาบิอินท่านหนึ่ง มัชฮับนี้เห็นว่าฝ่ายอื่น ๆ มิได้เป็นผู้ปฏิเสศศาสนา เป็นเพียงผู้ฝ่าฝืนเท่านั้นจึงไม่อนุญาตให้ทำสงครามกับพวกเขา และอนุญาตให้ยอมรับการเป็นพยานจากฝ่ายอื่น ๆ ได้ (Abu Zahrah , n.d. : 54)

ด้วยการยึดสายกลางโดยไม่สุดโต่งของมัชฮับนี้ ทำให้ยังคงมีผู้ยึดถืออยู่จนถึงปัจจุบัน ในเกาะซันญะบะร์ (Zanzibar) ของประเทศแทนซาเนีย แถบตะวันออกและตอนเหนือของทวีปแอฟริกา ลิเบีย กลุ่มนั้มีชาบในแอลจีเรีย (al-Azhar , 1994 : 19) และยังเป็นมัชฮับของราชสำนักแห่งประเทศโอมานปัจจุบัน

2.8 ฟิกฮฺในยุคต่างๆ

ฟิกฮฺเริ่มเกิดขึ้นครั้งแรกพร้อมๆกับการตรัสรู้ของท่านศาสดามุฮัมมัดคือลัทธิลุลูฮฺอะลยฮฺวะฮฺลัลลัม ซึ่งได้รับการพัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยยุคต่างๆของฟิกฮฺนั้นมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอนำเสนอยุคต่างๆ ของฟิกฮฺดังนี้ :

2.8.1 ยุคท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม

2.8.2 ยุคสร้างฐาน

2.8.3 ยุคแห่งความรุ่งเรือง

2.8.4 ยุคแห่งการถดถอย

2.8.1 ยุคท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม

นับว่ายุคท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมเป็นยุคที่สำคัญที่สุดของฟิกฮุ ทั้งนี้ เพราะการกำหนดบทบัญญัติต่างๆ สมบูรณ์และได้สิ้นสุดในยุคนี้ อัลลอฮุสุบหานะฮฺวะตะอะลาได้ ตรัสไว้ว่า :

الْيَوْمَ

أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا

فَمَنْ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣﴾

ความว่า “ วันนี้ข้าได้ให้สมบูรณ์แก่พวกเจ้าแล้วซึ่งศาสนาของพวกเจ้า และข้าได้ให้ครบถ้วนแก่พวกเจ้าแล้วซึ่งความกรุณาเมตตาของข้า และข้าได้เลือกอิสลามให้เป็นศาสนาแก่พวกเจ้าแล้ว”

(อัลมาอิดะฮฺ : ส่วนหนึ่งของอายะฮฺที่ 3)

ฟิกฮุในยุคนี้ถือว่าเป็นฟิกฮุวัหฺยู โดยอัลลอฮุสุบหานะฮฺวะตะอะลา กำหนดบทบัญญัติต่างๆ แก่ท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม 2 ลักษณะ คือ

- 1 . กำหนดบทบัญญัติทั้งด้วยทและ ความหมาย ได้แก่ อัลกุรอาน
2. กำหนดบทบัญญัติเฉพาะความหมาย ส่วนด้วยทมาจากท่านนบี

เอง ได้แก่ อัลสุนนะฮฺ

ส่วนการอิจญ์ติฮาดของท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมนั้น ขึ้นอยู่กับการอนุมัติจากอัลลอฮุสุบหานะฮฺวะตะอาลา เราจะเห็นว่าการอิจญ์ติฮาดของท่านนบีนั้นถูกปฏิเสธโดยอัลลอฮุหลายครั้ง เช่น การอิจญ์ติฮาดของท่านนบีกรณีเซลดยศึกสงครามบัคร์ (Zaidan ,1990:97) อัลลอฮุสุบหานะฮฺวะตะอาลาได้ปฏิเสธในคำวินิจฉัยของท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม โดยได้ตรัสว่า :

عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ
الْكٰذِبِينَ ﴿٤٣﴾

ความว่า “ อัลลอฮุนั้นได้ทรงให้อภัยให้แก่เจ้า (โอมูหัมมัด) แล้วเพราะเหตุใดเหล่าเจ้าจึงอนุมัติให้แก่พวกเขา จนกว่าจะได้ประจักษ์แก่เจ้าก่อนซึ่งบรรดาผู้ที่พูดจริง และจนกว่าเจ้าจะได้รู้บรรดาผู้ที่กล่าวเท็จ”

(อัลเตาบะฮฺ : 43)

การอิจญ์ติฮาดของบรรดาเศาะหาบะฮฺก็เช่นเดียวกัน ขึ้นอยู่กับการยอมรับจากท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม ดังนั้นการอิจญ์ติฮาด จึงมิใช่กระบวนการวินิจฉัยเพื่อได้มาซึ่งกฎหมายอิสลามในยุคแรกนี้

ลักษณะเฉพาะของการดำเนินการกำหนดบทบัญญัติในยุคท่านนบี

1. มีการผ่อนผันในการกำหนดบทบัญญัติ () โดยที่อัลกุรอานมิได้ถูกประทานในครั้งเดียวทั้งหมด แต่อัลลอฮุสุบหานะฮฺวะตะอาลาทรงประทานตามความเหมาะสมของโอกาส เวลาและปรากฏการณ์

2. ปลอดภัยจากความยุ่งยาก () อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นพื้นฐานของการกำหนดบทบัญญัติเพราะอัลลอฮุสุบหานะฮฺวะตะอาลาในหลายๆโอกาส พระองค์ได้ปฏิเสธการบังคับและความยากลำบากในการปฏิบัติตามบทบัญญัติ ดังโอกาสที่ว่า :

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا

ความว่า “อัลลอฮ์จะไม่ทรงบังคับชีวิตใด นอกจากตามความสามารถของชีวิตนั้นเท่านั้น”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 286)

และอายะฮ์ที่อัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลาตรัสว่า :

يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ

ความว่า “ อัลลอฮ์ทรงประสงค์ให้ความสะดวกแก่พวกเจ้า และทรงให้มีความลำบากแก่พวกเจ้า”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ: ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 185)

จากอายะฮ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า อัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลาไม่ต้องการให้มีความยากลำบากเกิดขึ้นแก่มวลมนุษย์ และอัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตะอะลาทรงกำหนดบทบัญญัติที่มวลมนุษย์สามารถทำได้เท่านั้น

3. มินัสคฺเกิดขึ้น (النسخ) หมายถึง การยกเลิกบทบัญญัติที่ได้ถูกกำหนด ด้วยบทบัญญัติที่เป็นปัจจุบัน (Zaidan ,1990:95) การนัสคฺเกิดขึ้นในยุคท่านนบีเท่านั้น เพื่อเป็นการรักษาผลประโยชน์ และปลดความยุ่งยากจากมวลมนุษย์ เช่น การเยี่ยมสุสาน ที่ท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลิมเคยห้าม แต่หลังจากนั้น ไม่นานท่านนบีก็ยกเลิกบทบัญญัตินั้น และเห็นว่าการเยี่ยมสุสานนั้นเป็นการช่วยให้รำลึกวันปรโลก

กรณีพันธดำราทางฟิอกฮฺ

มีปรากฏการณ์พันธดำราทางฟิอกฮฺในสมัยท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลิม ทั้งนี้เพราะไม่มีความจำเป็นและไม่เป็นที่สนับสนุนจากท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลิม เมื่อได้รับวิญญูท่านนบีจะเรียกผู้ที่สามารถเขียนได้ เพื่อการบันทึกตัวบท (อัลกุรอาน) ต่างๆที่เกี่ยวกับ

บทบัญญัติ โดยใช้วัสดุจากธรรมชาติในการบันทึกเช่น ทางอิทลัม ใบไม้ หนังสั้ว ซึ่งมีได้รวมเล่มเหมือนในปัจจุบัน

อิสฺสุนนะฮฺซึ่งเป็นแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามรองจากอัลกุรอานก็ได้มีการบันทึก และได้ปรากฏการห้ามบันทึกสุนนะฮฺจากท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม เพื่อมิให้ปะปนกับอัลกุรอาน ดังหะดีษที่ท่านนบีกว่าว่า :

”

”

ความว่า “อย่าเขียนหรือบันทึกสิ่งใดจากตัวฉัน และใครที่บันทึกสิ่งใดจากตัวฉัน จงลบมันเสีย และจงรายงานจากฉันโดยไม่ต้องกังวล และใครที่กล่าวเท็จในการรายงานจากฉัน เขาจงเตรียมตัวที่จะได้รับที่นั่งในนรก”

(มุสลิม : 3004)

จากหะดีษบทนี้ทำให้บรรดาเศาะหาบะฮฺและตาบิอินกวัดขันในการบันทึกสิ่งต่างๆนอกเหนือจากอัลกุรอาน และมีทัศนะที่แตกต่างกันเกี่ยวกับการนิพนธ์ตำราต่างๆทางศาสนา แต่ในที่สุดพวกเขามีความเห็นเป็นเอกฉันท์ ในการอนุมัติให้นิพนธ์ตำรา (al-Nawawi , 1996:18/419) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสาเหตุของความขัดแย้งคือ กลัวการปะปนนั้นหมดไป เพราะได้มีการบันทึกทั้งอัลกุรอานและสุนนะฮฺแล้ว

ดังนั้นในยุคท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม จึงมีการบันทึกเพียงอย่างเดียวคือ อัลกุรอาน ส่วนอัลสุนนะฮฺยังคงอยู่ในความทรงจำของบรรดาเศาะหาบะฮฺเท่านั้น แต่สุนนะฮฺก็มีบทบาทมากในการอธิบายอัลกุรอาน สุนนะฮฺจึงอยู่คู่อัลกุรอานตลอดมาจนถึงปัจจุบัน และได้รับการคุ้มครองจากอัลลอฮฺดังอายะฮฺที่ว่า :

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١٠١﴾

ความว่า “แท้จริงเราได้ให้ข้อตักเตือน (อัลกุรอาน) ลงมา และแท้จริงเราเป็นผู้รักษามันอย่างแน่นนอน”

(อัลหัจญ์ร : 9)

2.8.2 ยุคสร้างฐาน

หลังจากที่ยุคแรกของฟิสิกส์จบสิ้นไปกับการเสียชีวิตของท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมการกำหนดบทบัญญัติก็ได้สิ้นสุดลงอย่างสมบูรณ์ ต่อมาเป็นยุคของบรรดาเศาะหาบะฮ์เราะฎียัลลอฮุอันฮุมที่จะสารถต่อเจตนารมณ์ของท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม ยุคที่ 2 นี้เป็นยุคที่ฟิสิกส์เริ่มพัฒนา ทั้งนี้เพราะปรากฏการณ์ต่างๆ ได้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้รู้จากบรรดาเศาะหาบะฮ์ที่ต้องวินิจฉัยข้อกำหนดของปรากฏการณ์เหล่านั้น

ในยุคนี้อิสลามได้แผ่ขยายขอบเขตไปทุกสารทิศ จนสามารถครอบครองประเทศอิรัก ซาม อียิปต์และประเทศในแถบอัฟริกาเหนือ (อิสมาแอ อาลี , 2545:28)

การแผ่ขยายของอิสลาม เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้มีข้อกำหนดใหม่ๆ มากมาย ที่ไม่ปรากฏบทบัญญัติทั้งในอัลกุรอานและสุนนะฮ์ ซึ่งทำให้บรรดาเศาะหาบะฮ์จำเป็นต้องวินิจฉัยข้อกำหนดเหล่านั้น เพื่อให้ได้มาซึ่งบทบัญญัติ กระบวนการนี้เรียกกันในหมู่นักวิชาการว่า “การอิจญ์ติฮาด” ()

การอิจญ์ติฮาดในยุคเศาะหาบะฮ์มีอยู่ 2 ลักษณะ (Zaidan ,1990:100)

1. อิจญ์ติฮาดเป็นกลุ่ม() เป็นการอิจญ์ติฮาดร่วมระหว่างบรรดาเศาะหาบะฮ์ซึ่งลักษณะการอิจญ์ติฮาดลักษณะนี้ ทำให้เกิดแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามแหล่งที่ 3 คือ อิจญ์มาอู () การอิจญ์ติฮาดเป็นกลุ่มนิยมปฏิบัติกันในสมัยเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์และเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์เราะฎียัลลอฮุอันฮุมมา เมื่อมีข้อกำหนดใหม่เกิดขึ้นและจำเป็นต้องวินิจฉัย เคาะลีฟะฮ์ทั้งสองจะรวบรวมบรรดาผู้รู้ ผู้นำ เพื่อประชุมหารือ () และลงมติในที่สุด หากไม่มีข้อยุติเคาะลีฟะฮ์ซึ่งเป็นผู้นำสูงสุด จะเป็นผู้นิจฉัยในคำวินิจฉัยต่างๆ ของบรรดาเศาะหาบะฮ์แต่ผู้เดียว

2. อิจญ์ติฮาดเดี่ยว () เป็นการอิจญ์ติฮาดที่เศาะหาบะฮ์แต่ละคนวินิจฉัยข้อกำหนดเพียงลำพัง เนื่องจากเศาะหาบะฮ์ต้องรับผิดชอบหน้าที่ผู้ปกครองหรือผู้พิพากษาของหัวเมืองต่างๆ จึงจำเป็นต้องวินิจฉัยข้อกำหนดต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นในแต่ละพื้นที่

นอกจากแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามทั้ง 3 แหล่งดังกล่าว บรรดาเศาะหาบะฮ์ยังนำการเทียบเคียงหรือกียาส () และจารีตประเพณี () เป็นแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีวัฒนธรรม จารีตประเพณีที่แตกต่าง

ความแตกต่างทางด้านความคิดของบรรดาเศาะหาบะฮ์

การอิจญ์ติฮาด คือ การพยายามวินิจฉัยข้อกฎหมายของบรรดามุญตะฮิดีน ซึ่งสิ่งที่จะต้องตามมาอย่างแน่นอนคือ ความเห็นที่เหมือนกันและความเห็นที่แตกต่างกัน ความเห็นที่แตกต่างกันคือผลที่ได้จากการอิจญ์ติฮาดที่แท้จริง และเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่แสดงถึงความพยายามของบรรดานักวิชาการในการใช้ความคิดความสามารถ เพื่อให้ได้มาซึ่งคำวินิจฉัยที่ถูกต้องที่สุด

นักกฎหมายอิสลามในยุคเศาะหาบะฮ์ เมื่อทำการอิจญ์ติฮาดจึงมีลักษณะเดียวกันคือมีความแตกต่างกัน ซึ่งสาเหตุที่ทำให้พวกเขามีความแตกต่างกันทางความคิด คือ

1. นักกฎหมายอิสลามบางคนมีความรู้เกี่ยวกับสุนนะฮ์มาก ในขณะที่บางคนมีความรู้ทางด้านนี้น้อยซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่ทุกคนมีอาบฎิเศาะได้ ทั้งนี้เพราะเป็นไปได้ที่คนๆ หนึ่งจะล่วงรู้ในสุนนะฮ์ทั้งหมดทุกเรื่อง (Zaidan, 1990:107)

2. ความแตกต่างกันในการยอมรับหะดีษ โดยบางคนยอมรับหะดีษบทหนึ่งในขณะที่อีกคนไม่ยอมรับทำให้คำวินิจฉัยแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

3. ความแตกต่างกันในการทำความเข้าใจอัลกุรอาน (al-Hajj, 1992:2/277) ทั้งนี้เพราะตัวบทอัลกุรอานบางโองการมีความชัดเจนสามารถนำมาเป็นหลักฐานได้เลย ในขณะที่บางโองการนั้นคลุมเครือไม่ชัดเจน ซึ่งจำเป็นต้องตีความ อัลลอฮ์สุบฮานะฮูวะตะอะลาตราส์ว่า :

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ
وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ

ความว่า “พระองค์คือผู้ทรงประทานคัมภีร์ลงมาแก่เจ้า โดยที่ส่วนหนึ่งจากคัมภีร์
นั้นมีบรรดาโองการที่มี ข้อความรัดกุมชัดเจน(โดยไม่ต้องตีความ) ซึ่ง
โองการเหล่านั้นคือรากฐานของคัมภีร์ และมีโองการอื่นๆอีกที่มีข้อความ
เป็นนัย (อาจเข้าใจได้หลายทาง)”

(อาละอิมรอน : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 7)

จากอายะฮ์ดังกล่าว เมื่อบางอายะฮ์ที่มีข้อความ เป็นนัย บรรดานักกฎหมายอิสลาม
จึงใช้ความรู้ ความสามารถในการตีความอายะฮ์เหล่านั้น เช่น คำว่า “ กูรูอ ” () ในอายะฮ์ที่ว่า :

وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ

ความว่า “ และบรรดาหญิงที่ถูกหย่าร้าง พวกนางจะต้องรอคอยตัวของตนเอง
สามกูรูอ ”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 228)

นักกฎหมายอิสลามบางคนตีความคำว่า “ ” ว่า หมายถึง สะอาด ()
ในขณะที่นักกฎหมายอิสลามอีกคนหนึ่งตีความหมายว่า ประจำเดือน () ดังนั้นคำวินิจฉัยจึง
แตกต่างกัน

4. ความแตกต่างที่มีสาเหตุจากการอิจญ์ติฮาดในข้อกฎหมายที่ไม่ปรากฏ
หลักฐาน (Zaidan ,1990:108) เมื่อข้อกฎหมายใหม่ๆที่เกิดขึ้น บรรดานักกฎหมายอิสลามจึงอิจญ์
ติฮาด ในการอิจญ์ติฮาดนั้นบรรดานักกฎหมายอิสลามมีวิธีการและแนวคิดที่แตกต่างกัน เช่นบางคน
อาจนำการเทียบเคียง () มาประกอบการวินิจฉัย ในขณะที่อีกคนปฏิเสธกียาส

ตัวอย่างความแตกต่างทางความคิดในการอิจญ์ติฮาดที่เห็นได้ชัดเจน เช่นความ
แตกต่างระหว่างเกาะลีฟะฮ์ฮุฎูรฺอิบนุสซ็อบอ์อิลิบนุอูปิตอลิบ ในกรณีผู้ที่แต่งงานและร่วม
หลับนอนกับสตรีที่ยังไม่สิ้นอิคตะฮ์ () โดยท่านฮุฎูรฺเห็นว่า ทั้งคู่แต่งงานกันมิได้ตลอดกาล (

) เพื่อเป็นเยี่ยงอย่างกับคนอื่น ส่วนท่านอิลิเห็นว่า การบังคับให้หย่าระหว่างทั้งสองและ
ประจានก็เพียงพอแล้ว (al-Khodri , n.d.:117-118,quoted in Zaidan ,1990:109)

5. ความแตกต่างของวัฒนธรรม จารีตประเพณีในพื้นที่ต่างๆ(al-Hajj ,1992:2/279) เนื่องจากกฎหมายอิสลามถูกกำหนดบนพื้นฐานเพื่อรักษาผลประโยชน์ของมนุษย์ ดังนั้นวัฒนธรรม ประเพณีที่แตกต่างกันย่อมนำมาซึ่งคำวินิจฉัยที่แตกต่างกันด้วย

อนึ่ง ความขัดแย้งทางความคิดในยุคเศาะหาบะฮ์นั้นไม่ว่าจะมาจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งทีกล่าวมาแล้วหรือสาเหตุอื่นๆที่คล้ายคลึงกัน ความจริงความขัดแย้งจะไม่เกิดขึ้น หากมีตัวบทที่ชัดเจนจากอัลกุรอานและอัลสุนนะฮ์ที่ไม่มีข้อสงสัยใดๆว่ามาจากท่านศาสดาคีออลลัลลอฮุ อะลัยฮิอะสลัม(อิสมาแอ อาลี ,2545 : 45)

การนิพนธ์ตำราทางฟิกฮ์

ไม่ปรากฏการนิพนธ์ตำราทางฟิกฮ์ในยุคเศาะหาบะฮ์ หากแต่ในยุคนี้มีการรวบรวมอัลกุรอานเกิดขึ้นเนื่องจากในยุคนี้ บรรดาเศาะหาบะฮ์ที่ท่องจำอัลกุรอานล้มตายจากหายไปด้วยสาเหตุจากการทำสงคราม ท่านอุมัรจึงเสนอให้เคาะลีฟะฮ์อับดุลอะซีสรวบรวมอัลกุรอาน ในตอนแรกข้อเสนอของอุมัรถูกปฏิเสธ แต่ท่านอุมัรใช้ความพยายามเสนอและแสดงเหตุผลจนอัลลอสุบหานะฮ์วะตะอะลาชี้นำจิตใจท่านเคาะลีฟะฮ์อับดุลอะซีสและมีการรวบรวมอัลกุรอานในที่สุด

ส่วนอัลสุนนะฮ์ก็ยังคงอยู่ในความทรงจำของบรรดาเศาะหาบะฮ์โดยมิได้มีการรวบรวม มีรายงานว่าท่านอุมัร อิบน์ค็อดฎอบ เคยมีความคิดที่จะรวบรวมสุนนะฮ์ แต่ท่านได้ล้มเลิกความตั้งใจในภายหลัง(Zaidan ,1990:110)

2.8.3 ยุคแห่งความรู้เรื่องทางฟิกฮ์

ยุคนี้คือยุคแห่งความสมบูรณ์ทางฟิกฮ์ และเป็นยุคที่มีระยะเวลาอันยาวนานที่สุดคือ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 2 และสิ้นสุดลงกลางศตวรรษที่ 4 (Zaidan ,1990:118) เป็นยุคที่ฟิกฮ์ได้รับการพัฒนาอย่างเห็นได้ชัด มีการนิพนธ์ตำราทางฟิกฮ์อย่างมากมาย และในยุคนี้เช่นเดียวกันมีการบันทึกสุนนะฮ์

มัซฮับใหญ่ๆซึ่งเป็นที่รู้จักกันจนถึงยุคนี้ ล้วนเกิดขึ้นในยุคนี้ เช่นมัซฮับหะนะฟี มัซฮับมาลิกีย์ มัซฮับชาฟีอี มัซฮับหัมบะลี ซึ่งเป็นการนิพนธ์ในกลุ่มสุนนีย์ นอกจากนี้ยังมีมัซฮับจากกลุ่มอื่นๆเช่นกลุ่มชีอะฮ์เกิดขึ้นในยุคนี้เช่นเดียวกัน (อิสมาแอ อาลี,2545:51) ในยุคนี้มีการนิพนธ์ตำราทางฟิกฮ์ตามมัซฮับต่างๆตำราเหล่านี้เปรียบเสมือนแม่แบบของตำราด้านฟิกฮ์ในยุคต่อๆมา

การที่ฟิกฮ์ในยุคนี้มีความรุ่งเรืองนั้น มีสาเหตุปัจจัยมากมาย ผู้วิจัยขอสรุปพอสังเขปดังนี้ :

1. ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ(al-Hajj ,1992:2/317) ซึ่งราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ได้ให้ความสำคัญกับศาสนา โดยพยายามบริหารประเทศให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองของศาสนา มีรายงานว่า ครั้งหนึ่งเคาะลีฟะฮ์ฮุอัยยูนิค¹ ได้ขอให้อับยูสุฟ² ร่างกฎหมายอิสลามเกี่ยวกับการเงินการคลัง เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารการคลังของแผ่นดิน อับยูสุฟได้ตอบรับ และได้นิพนธ์ตำราที่โด่งดังมีชื่อว่า กิตาบุลเคาะรอญญ์ () นอกจากนี้ยังมีคอดีฟะฮ์อีกหลายคที่กำลังพยายามนำศาสนาหรือตำราทางฟิกฮ์มาเป็นกฎหมายบริหารประเทศ เช่น เคาะลีฟะฮ์ฮุอัยยูนิคที่เคาะพยายามจะนำตำรา อัลมุวัฏฏะฮ์อ() ของอิหม่ามมาลิก³ มาเป็นธรรมนูญของประเทศ แต่ก็ถูกปฏิเสธโดยอิหม่ามมาลิก เพราะอิหม่ามมาลิกเห็นว่า ต่างคนก็มีความรู้ความเข้าใจและถูกต้อง ดังนั้นจึงมีควรมำตำราของคนใดคนหนึ่ง มาเป็นกฎหมายของประเทศ

การสนับสนุนจากภาครัฐดังกล่าว ทำให้เกิดอิสรภาพทางความคิด อิสระในการวิจัยเชิงวิชาการ และมีการแข่งขันทางวิชาการเพื่อนำผลงานสู่สายตาประชาชน

2. การแผ่ขยายของอาณาจักรอิสลาม(Ziadan ,1990:119) ตั้งแต่ประเทศสเปน จนถึงประเทศจีน พื้นที่เหล่านี้ย่อมมีวัฒนธรรม จารีตประเพณีที่แตกต่างกัน ซึ่งจำเป็นต้องรักษาตรابطที่วัฒนธรรมประเพณีเหล่านั้น ไม่ขัดต่อหลักฐานทางศาสนา ดังนั้นคำวินิจฉัยจึงแตกต่างกัน ซึ่งสาเหตุก็มาจากวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่แตกต่างกัน บวกกับประชาชนทั่วไปมีความสนใจศาสนา ซึ่งพวกเขานำปัญหาต่างๆทั้งทางด้านสังคมและอบาแดด(การเคารพสักการต่างๆ) ให้บรรดามุญญิดะฮ์วินิจฉัย ส่วนบรรดามุญญิดะฮ์เองก็ชอบที่จะวินิจฉัยเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อกฎหมายอิสลาม ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ทำให้ฟิกฮ์มีความรุ่งเรืองและกว้างขวาง

¹ เคาะลีฟะฮ์ฮุอัยยูนิคเป็นเคาะลีฟะฮ์ฮุอัยยูนิคชื่อในด้านการศึกษา ซึ่งดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ระหว่างปีค.ศ. 170-193 ตรงกับปีค.ศ. 786-809 (อิสมาแอ อาลี, 2545 :52)

² อับยูสุฟ มีชื่อว่า ยะฮ์ญาบ อิบนูอิบรอฮีม อัลอันศรีย์ เกิดเมื่อปี ค.ศ. 113 และเสียชีวิตเมื่อปี ค.ศ. 182 ณ นครมะดีนะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ท่านเป็นคน ยากจน ดังนั้นมีรายงานว่าอิหม่ามอูษะนีฟะฮ์ เป็นผู้อุปการะในช่วงท่านกำลังศึกษา ท่านเป็นผู้พิพากษาสามยุคคือยุคเคาะลีฟะฮ์ฮุอัยยูนิค เคาะลีฟะฮ์ฮุอัยยูนิคและเคาะลีฟะฮ์ฮุอัยยูนิค (‘Ubbadah , 1968:165)

³ อิหม่ามมาลิก มีชื่อว่า มาลิก อิบนูอนัส อัลอัศบะฮีย์ อัลมะคะนีย์ เกิดเมื่อปี ค.ศ. 93 และเสียชีวิตเมื่อปี ค.ศ. 197 ณ นครมะดีนะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ท่านคือเจ้าของสำนักคิดหนึ่งในสี่ ที่โลกมุสลิมยอมรับทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน ท่านไม่เคยจากนครมะดีนะฮ์ นอกจากเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครมักกะฮ์เท่านั้น ท่านคือเจ้าของตำราอัลมุวัฏฏะฮ์อ() ซึ่งเป็นตำราที่บูรณาการระหว่างสาขาหะดีษและสาขาฟิกฮ์ (‘Ubbadah , 1968:140-147)

3. มีการรวบรวมสุนนะฮ์เป็นเล่มโดยมีการจำแนกระหว่างสุนนะฮ์ที่ศอเฮียะฮ์¹ กับสุนนะฮ์ที่เงาะฮ์² (Zaidan ,1990:119) ซึ่งทำให้เกิดความสะดวกสำหรับบรรดามุจญ์ตะฮ์ดีนที่วินิจฉัยข้อกฎหมายต่างๆ ในการที่จะนำมาประกอบการวินิจฉัย ทั้งนี้เพราะอัลสุนนะฮ์คือแหล่งที่มาอันดับรองจากอัลตุกรอาน

ตำรารวบรวมสุนนะฮ์ที่สำคัญๆ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย คือ บันทึกลับสุนนะฮ์จำนวน 6 เล่ม () ได้แก่ : (อัลตุลเกาะฮ์ หนุ่มสุข ม.ป.ป. :2)

1.อัลบุคอรีฮ์(มุฮัมมัด อิบน์อัสมาอิล) เกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 194 ตรงกับปีฮ.ศ. 810 และเสียชีวิตปี ฮ.ศ. 256 ตรง กับปี ค.ศ. 870

2. มุสลิม อิบน์อัลฮัจญ์ญัจญ์ เกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 204 ตรงกับปี ค.ศ. 819 และเสียชีวิตปีฮ.ศ. 261 ตรงกับปี ค.ศ. 875

3. อับูดาวูดอัลสิญีสตานีย์ เกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 202 ตรงกับค.ศ. 824 และเสียชีวิตปีฮ.ศ. 75 ตรงกับปี ค.ศ. 888

4. อับูอัส อัดริมิซีย์ เกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 209 ตรงกับปี ค.ศ. 824และเสียชีวิตปีฮ.ศ. 279 ตรงกับปี ค.ศ.892

5. อัลนะสาอีย์ (อหมัด อิบน์หุอัยบ) เกิดเมื่อปี ฮ.ศ. ตรงกับปี ค.ศ. 829 และเสียชีวิตปี ฮ.ศ. 303ตรงกับปี ค.ศ. 915

6. อิบน์มาญะฮ์ อัลกอซวีนิฮ์ เกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 207 ตรงกับวันที่ปี ค.ศ. 855 และเสียชีวิตปี ฮ.ศ. 276 ตรงกับปีค.ศ. 888

นอกจากนี้ยังมีสาเหตุและปัจจัยอื่นๆอีกมากมายที่ทำให้ฟิฮ์ได้รับการพัฒนามีความรุ่งเรือง เช่น การบังเกิดขึ้นของบรรดามุจญ์ตะฮ์ดีนอวุโส อิหม่ามอับูหะนีฟะฮ์ อิหม่ามมาลิก อิหม่ามชาฟิอีย์ อิหม่ามอหมัด อิบน์หัมบัล เป็นต้น

¹ สุนนะฮ์เศาะเฮียะฮ์ คือสุนนะฮ์ที่ใช้ได้ หลังจากตีพิมพ์ตามเงื่อนไขที่ถูกร่างโดยนักวิชาการด้านหะดีษ

² สุนนะฮ์เงาะฮ์ คือสุนนะฮ์ที่อ่อนค่า (ไข่มุกได้) หลังจากตีพิมพ์ตามเงื่อนไขที่ถูกร่างโดยนักวิชาการด้านหะดีษ

2.8.4 ยุคแห่งการถดถอย

หลังจากที่ฟิสิกส์ได้พัฒนามาทั้งสามยุคที่ผ่านมา ในยุคนี้ซึ่งเริ่มตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 4 ของฮิราอะฮ์ศักราช วงการฟิสิกส์ก็เริ่มเสื่อมสภาพลง เมื่อราชวงศ์อับบาซียะฮ์เริ่มอ่อนแอลง ราชวงศ์อุมายยะฮ์ซึ่งเคยปกครองประเทศมาก่อนแล้ว จึงได้จัดตั้งรัฐบาลใหม่ที่อัฟริกาตอนเหนือ มีเมืองหลวงที่อัลมัศดียะฮ์() ส่วนที่อียิปต์มีการจัดตั้งรัฐบาลของตระกูลอิกชีดีย์ และด้านตะวันออกก็มีรัฐบาลสามานียะฮ์ ซึ่งเมืองหลวงตั้งอยู่ที่บะกอโร (ประเทศอุซเบกิสถานปัจจุบัน) ยิ่งไปกว่านั้นที่กรุงแบกแดดเองก็มีรัฐบาลแห่งสลฎุก สำหรับเคาะลีฟะฮ์แห่งราชวงศ์อับบาซียะฮ์มีเพียงแต่ชื่อเท่านั้น และที่ตกต่ำยิ่งกว่านั้นคือ รัฐต่างๆเหล่านั้นมีการแย่งชิงอำนาจอิทธิพลและสู้รบระหว่างกันเองอีกด้วย จนในที่สุดกรุงแบกแดดก็ตกอยู่ในมือของโฮลาโกหลานชายของเจงกิสข่าน จากมองโกลเลีย (อิสมาแอ อาลี , 2545:56)

ความรู้เรื่องและความเข้มแข็งของฟิสิกส์นั้นขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของรัฐบาล เรา จะเห็นได้ว่ายุคที่ผ่านมารัฐบาลอิสลามมีความเข้มแข็งพอที่จะสนับสนุนเกื้อกูลฟิสิกส์ ตลอดจนการ นำฟิสิกส์มาประกอบการบริหารทางกฎหมายของประเทศ ซึ่งเป็นแรงจูงใจและกำลังใจที่ทำให้บรรดา มุจญ์ตะฮ์ดীনทั้งหลายพยายามวิเคราะห์ วินิจฉัยข้อกฎหมายต่างๆ

ความอ่อนแอทางฟิสิกส์ในยุคนี้ ทำให้บรรดานักกฎหมายอิสลามนั้นสร้างกรอบกับ ตัวเองทั้งด้านความคิดและความรู้ ซึ่งนำไปสู่การบังเกิดขึ้นของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์โดยอิสลาม พฤติกรรมนั้นคือ พฤติกรรมการตักลิด¹ () ซึ่งมีสาเหตุจากการไม่เอาใจใส่ต่อฟิสิกส์ของบรรดา นักกฎหมายอิสลามในยุคนี้นั่นเอง

องค์ประกอบสำคัญของพฤติกรรมตักลิดนั้นคือ ตำราฟิสิกส์ที่บรรดามุจญ์ตะฮ์ ดีนยุคก่อนๆ ได้นิพนธ์ขึ้นมา (al-Hajj,1992:2/432)ซึ่งทำให้บรรดานักกฎหมายอิสลามรุ่นหลังรู้สึก พอเพียง และเผื่ออธิบาย ค้นหาสาเหตุ () ของคำวินิจฉัยต่างๆ ของบรรดามุจญ์ตะฮ์ดีนรุ่นก่อน

นอกจากนั้นในยุคนี้ ยังไม่มีการจัดระบบการให้คำพิตวา (คำวินิจฉัย) ด้วยการ กำหนดให้กระทำได้เฉพาะผู้ที่มีความสามารถที่แท้จริงเท่านั้น ทั้งยังไม่มีการกำหนดลงโทษแก่ผู้ที่ ผ่าฝืน จึงมีผู้คนมากมายที่เสนอตัวทำหน้าที่ในด้านนี้ และผลที่ตามมาก็คือ มีพิตวามากมายที่ขัดแย้ง กันในปัญหาเดียวกัน ซึ่งทำให้ผู้ขอพิตวาต้องตกอยู่ภาวะสับสน ด้วยเหตุนี้เองบรรดานักปราชญ์ใน ยุคนี้จึงมีความเห็นว่า สมควรปิดประตูอิจญ์ติฮาด ผลที่ตามมาก็คือ การบังคับให้ผู้พิพากษาและ

¹ การตักลิดหมายถึงการปฏิบัติตามคำพูดหรือความเห็นของผู้หนึ่ง โดยที่อัลกุรอานและอัลสุนนะฮ์มิได้รับรอง (‘Ubbadah,1968:242) ที่เรียกกันว่าพฤติกรรมการลอกเลียนแบบ

มุฟตี (ผู้ให้คำวินิจฉัยประจำรัฐ) ทั้งหลายต้องยึดมั่นมัซฮับทั้งสี่เท่านั้น ซึ่งทำให้สังคมอิสลามหยุดอยู่บนความคิดของนักกฎหมายรุ่นก่อน (อิสมาแอ อาลี , 2545 : 57)

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางกระแสการครอบงำของพฤติกรรมการตักลีดนั้น มีผู้คัดค้านและปฏิเสธพฤติกรรมนั้น และพยายามเรียกร้องให้บรรดานักกฎหมายอิสลามเปิดประตูอิจญ์ติฮาด ด้วยการวิเคราะห์วินิจฉัยข้อกฎหมายอิสลามที่มีอัลกุรอานและสุนนะฮ์เป็นแหล่งที่มา โดยปราศจากการเกี่ยวข้องกับมัซฮับใดมัซฮับหนึ่ง ท่านเหล่านั้นคือ อิบน์อัยมียะฮ์¹ อิบน์กอยอิม² และอิหม่ามเชกานี³ แต่ท่านเหล่านั้นเป็นเพียงกลุ่มคนส่วนน้อย ซึ่งมีอาจเทียบหรือสวนกระแสกับบรรดานักกฎหมายผู้ตักลีดส่วนมากได้ สภาพทั่วไปของฟิกฮ์ในยุคนี้จึงมีแต่การลอกเลียนแบบ (Zaidan ,1990:126)

ปัจจุบันมีการตื่นตัวและการพัฒนาวิชาการศึกษาฟิกฮ์ ซึ่งจะเห็นได้จากหลักสูตรการศึกษาฟิกฮ์ในระดับมหาวิทยาลัยหลายๆ แห่ง มีการนำเสนอคำวินิจฉัยที่หลากหลายไม่จำกัดมัซฮับและมีการตีฎีห⁴ ระหว่างการวินิจฉัยต่างๆ และการพัฒนายิ่งเด่นชัดในการศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ที่บรรดานักศึกษาพยายามนำเสนอแนวคิดโดยปราศจากกรอบแห่งการตักลีด

อย่างไรก็ตามการตื่นตัวและการพัฒนา มีอาจถึงจุดหมายและไม่สามารถบรรลุผลที่คาดหมายได้ เว้นแต่จะมีการจัดการศึกษาให้ถูกวิธีทั้งระบบในทุกระดับชั้น และพยายามสร้างค่านิยมให้ประชาชนทั่วไปมีความสนใจในแหล่งที่มาของฟิกฮ์อันแท้จริง คือ อัลกุรอานและสุนนะฮ์

¹ อิบน์อัยมียะฮ์ มีชื่อว่า อัหมัดตะเกียฮุดดีน อับอับบาส อิบน์อิซาฮุดดีน อิบน์ มะฮาลีน อับดุลหะลิม ครอบครัวยุคของท่านรู้จักกันในนาม อิบน์อัยมียะฮ์เกิดเมื่อปี ฮ.ศ.661 . และเสียชีวิตปี ฮ.ศ. 728 .ณ กรุงคิมขุประเทศซีเรีย ท่านคือมัจญ์ตะฮิดที่ให้ความสำคัญกับอัลกุรอานและสุนนะฮ์ ท่านได้นิพนธ์ตำราไว้มากมาย เช่น อัลฟะดาวา อัลกุบรอ ซึ่งเป็นตำราในสาขาฟิกฮ์ (Abu Zahrah , 1987:600-648)

² อิบน์กอยอิม มีชื่อว่า มุฮัมมัด อิบน์อับบัส อิบน์อัยยิบ อิบน์ฮุสอ์ด อิบน์นาหริซ อัลซัรฮีย์ อัลคิมขีย์ เป็นที่รู้จักกันในนาม อิบน์กอยอิม อัลญาซียะฮ์เกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 691 .และเสียชีวิตปี ฮ.ศ. 751 .ณ กรุงคิมขุ ประเทศซีเรีย ท่านเป็นศิษย์ของอัยมียะฮ์ ดังนั้นท่านจึงมีแนวคิดเหมือนกันในการเรียกร้องมวลมนุษยสู่อัลกุรอานและสุนนะฮ์ ท่ามกลางกระแสสังคมที่ถูกครอบงำด้วยพฤติกรรมการตักลีด ท่านได้นิพนธ์ตำราไว้ 60 กว่าเล่ม ในทุกสาขาวิชา (Arma'ut ,1994:1/15-24)

³ อิหม่ามเชกานี มีชื่อว่า มุฮัมมัด อิบน์อูตีย์ อิบน์อับดุลลอฮ์ เชกานี เกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 1172 .ณ หมู่บ้านชะวะเราะฮ์แดนเชกาน ประเทศเยเมนและเสียชีวิตปี ฮ.ศ. 1250 .ท่านเป็นนักวิชาการคนหนึ่งที่แนวคิดคล้ายอัยมียะฮ์ มีความโดดเด่นในการวินิจฉัยข้อกฎหมายอิสลาม ท่านได้นิพนธ์ตำราในหลายสาขาวิชา แต่ที่เด่นที่สุดคือ ตำรานัยลุลเอาฎูร ซึ่งเป็นตำราที่บูรณาการระหว่างสาขาหะดีษและสาขาฟิกฮ์ (al-Sobabiti ,1993:1/5-11)

⁴ การตีฎีห หมายถึง การคัดเลือกว่าวินิจฉัยที่ถูกที่สุด โดยการพิจารณาจากหลักฐานต่างๆ ที่บรรดาผู้วินิจฉัยนำมาประกอบการวินิจฉัย

2.9 พิภพยุคปัจจุบัน

เมื่อวิวัฒนาการของกฎหมายอิสลามได้เริ่มต้น ในสมัยท่านศาสดามุฮัมมัด คือลลิตลอสุอะลัยฮิวะสัลลัม ได้ยุติลงในยุคแห่งการลอกเลียนแบบ เนื่องจากนักกฎหมายมุ่งเน้น การค้นหาเหตุผลของข้อชี้ขาด ต่าง ๆ ของนักกฎหมายยุคก่อนที่ตกทอดมาเพื่อนำข้อชี้ขาดดังกล่าว มาประยุกต์ใช้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคหลัง เรียกวิธีการนี้ว่า การอิจญ์ติฮาดในขอบเขต ของมัซฮับ นักกฎหมายอิสลามยุคนี้พิจารณาการให้น้ำหนักของแต่ละความเห็นที่ขัดแย้งกันในหมู่ นักกฎหมายภายในมัซฮับ ทั้งในด้านความเห็น เหตุผล และหลักฐาน

ยุคนี้เป็นยุคแห่งการคลั่งไคล้ในมัซฮับที่สังกัด มีการเขียนตำราเปรียบเทียบ ระหว่างมัซฮับ เพื่อศึกษาข้อขัดแย้ง โดยนำหลักฐานของทุกฝ่ายมาเปรียบเทียบ และมักให้ความเห็นว่ามัซฮับที่ตนเองสังกัด มีหลักฐานที่มีน้ำหนักมากกว่าเสมอ ถึงแม้โดยข้อเท็จจริงแล้วจะมีน้ำหนักอ่อนกว่าก็ตาม

การเขียนตำราพะตาวา¹ ในแนวดังกล่าวมีมากมาย เช่น กิตาบอันนาวาซิล ของ ท่านอาบิลลิษ อัสซะมร์กอณดี (เสียชีวิต ฮ.ศ.373) หนังสือฟาตาวาอัลฮักกอเนียฮะฮุ ของท่านกอฎี ข่าน (เสียชีวิต ฮ.ศ.592) หนังสือฟาตาวาอัซซอฮิรียะฮุ ของท่านซอฮิรูดดีนอบีบักร์ (เสียชีวิต ฮ.ศ.619)

หลังจากนั้น จนกระทั่งราว ฮ.ศ. 1100 กฎหมายอิสลามประสบความสำเร็จอย่าง รุนแรง การเขียนตำรากฎหมายมีน้อยมาก นักกฎหมายเพียงแต่ทำการย่อหรือขยายความตำราที่มีอยู่ เดิมแล้ว ยุคนี้ถือเป็นยุคดับท () จำนวนหนังสือกลายเป็นรหัสลับ ซึ่งดับทเหล่านี้ต้องอาศัย การขยายความ () และแก้ไขรหัสลับอีกครั้งหนึ่ง ในหนังสือหนึ่งเล่มประกอบไปด้วยดับท การขยายความ การเพิ่มเติมการขยายความ (อัลหาซียะฮ์) ซึ่งการขยายความมักจะโต้แย้งกันในเรื่อง จำนวนโฆหารมากกว่าเนื้อหาของเรื่อง ตำรากฎหมายอิสลามที่ตกทอดมาจากยุคก่อน ๆ จึงขาดการ เหลียวแลเอาใจใส่

อย่างไรก็ตามท่ามกลางความตกต่ำเช่นนี้ ปรากฏมีนักวิชาการอิสลามที่มีผลงาน โดดเด่นในการพัฒนากฎหมายอิสลาม ต่อต้านการลอกเลียนแบบอีกทั้งเรียกร้องให้ผู้มีความรู้ ความสามารถทำการอิจญ์ติฮาด ผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดในกรณีนี้ คือ ท่านอิหม่ามอิบนุญัยมียะฮุ

¹ พะตาวา (พหูพจน์ของคำว่า ฟัตวา) หมายถึง การตอบปัญหาทางศาสนาหรือทางกฎหมายที่เป็นที่สงสัย (Majma' al-Lughah al-'Arabiah, 1993 : 462)

(เสียดชีวิต ส.ศ.728) และศิษย์ของท่านคือท่านอิหม่ามอิบนุกอยyim อัลญะลียะฮฺ (เสียดชีวิต ส.ศ.751) (al-Hajj , 1992 : 457-458)

ในสมัยของท่านทั้งสอง ประชาชาติอิสลามตกต่ำอย่างรุนแรง อีกทั้งมีข้าศึกศัตรูจากภายนอกมาปิดครองหัวเมืองต่าง ๆ ของอาณาจักรอิสลาม มุสลิมแตกแยกกันเอง ในระหว่างกลุ่ม และมัซฮับต่าง ๆ ท่านจึงเห็นว่า จะต้องหันกลับคืนสู่อัลกุรอาน สุนนะฮฺที่ถูกต้องและความเห็นของเหล่าเศาะฮาบะฮฺเท่านั้น (‘Ubbadah , 1968 : 300)

หลังจากนั้นท่านอิหม่ามมุฮัมมัด บินอับดุลวะฮฺฮาบ (ส.ศ.1114-1206) แห่งแคว้นนัจด์ ผู้ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของท่านอิหม่ามอิบนุกอยyim มิยะฮฺจากการอ่านตำราที่ท่านได้เขียนไว้ ท่านเห็นว่าประชาชาติอิสลามจะเข้มแข็งได้ ก็ต่อเมื่อได้หวนคืนสู่แนวทางของบรรพชนในยุคแรกเท่านั้น (‘Ubbadah , 1968 : 301-302)

ในเยเมนมีอิหม่ามอัชเชกานีย์ (ส.ศ.1172-1250) เป็นผู้ที่ดำเนินในแนวคิดเดียวกับท่านอิหม่ามมุฮัมมัด บินอับดุลวะฮฺฮาบ ท่านได้วินิจฉัยข้อชี้ขาดทางศาสนาตามความเข้าใจอัลกุรอานและสุนนะฮฺของท่าน ถึงแม้จะขัดแย้งกับมัซฮับทั้งสี่ก็ตาม (‘Ubbadah, 1968 : 302)

การเรียกร้องสู่การปฏิรูปกฎหมายอิสลาม เจริญรุ่งเรืองแล้วเจียบหายไปอยู่หลายช่วง ในระยะหลังเมื่อประชาชาติอิสลามส่วนใหญ่ถูกต่างชาติเข้าปกครอง ทำให้รัฐบาลมุสลิมต้องลอกเลียนแบบกฎหมายตะวันตก ในโลกมุสลิมจึงเกิดนักปฏิรูปทางด้านศาสนาเรียกร้องให้หวนกลับคืนสู่อัลกุรอาน และสุนนะฮฺ และต่อต้านการยึดติดกับมัซฮับอิสลามสำนักใดสำนักหนึ่งเป็นการเฉพาะ มีการต่อต้านอุตริกรรมในศาสนา สิ่งมงายไร้สาระที่มีอิทธิพลอยู่ในสังคมมุสลิม มีการเรียกร้องให้มุสลิมตื่นตัวหันกลับมายึดมั่นในศาสนา และขับไล่จักรวรรดินิยมออกไป ให้ปลดปล่อยจากพันธนาการของตำราที่เป็นปริศนา ให้มีการเรียบเรียงตำราที่สะดวกง่ายดายในการนำมาใช้ปฏิบัติ ให้นำส่วนดีของทุกมัซฮับอิสลามมาใช้โดยไม่ยึดติดกับสำนักใด ๆ เป็นการเฉพาะ (al-Hajj , 1992 : 459)

สิ่งที่นักปฏิรูปมุสลิมเรียกร้องได้ปรากฏชัดขึ้นในสมัยของท่านอะมาลุดดีน อัลอัฟฮอนีย์ (ส.ศ.1254-1314) เมื่อท่านได้เดินทางไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกมุสลิม เพื่อพบกับนักคิดมุสลิมชั้นนำในทุก ๆ ประเทศจึงปรากฏงานุศิษย์ผู้เผยแพร่แนวคิดของท่านมากมาย กลุ่มนักคิดเหล่านี้ได้ปฏิญาณว่า

"

"

ความว่า “ข้อ ๆ สาบานต่ออัลลอฮ์ผู้ทรงเกรียงไกรว่าจะทุ่มเทอย่างสิ้นสุด

ความสามารถ เพื่อความเป็นเอกภาพในหมู่มุสลิม ทำให้พี่น้องมุสลิมเป็นเสมือนบิดากับบุตรที่แท้จริง ข้าจะไม่ปฏิบัติตนนอกจากสิ่งที่ศาสนาปฏิบัติ ข้าจะไม่ละเว้นนอกจากสิ่งที่ศาสนาละเว้น ข้าจะไม่ทำในสิ่งที่ทำให้เกิดโทษต่อศาสนา แม้จะมากหรือน้อยก็ตาม ข้าจะแสวงหาแนวทางที่ทำให้ศาสนามั่นคง ด้วยสติปัญญาและความสามารถ ข้าจะทุ่มเท ความพยายามที่จะศึกษาอิสลามในทุกด้านเท่าที่ข้าจะกระทำได้” (‘Ubbadah , 1968 : 303)

นักปฏิรูปมุสลิมยุคปัจจุบันที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งยวดต่อพัฒนาการของกฎหมายอิสลาม คือท่านอิหม่ามหะสัน อัลบันนา (ค.ศ.1906 - 1949) ท่านได้เรียกร้องให้มีการกลับไปสู่อัลกุรอาน และสุนนะฮ์ที่ถูกต้อง เรียกร้องไปสู่การใช้กฎหมายอิสลามที่ครบวงจร ยูซุฟ อัลกออฎอวีย์ กล่าวถึงการปฏิรูปสังคมมุสลิมยุคปัจจุบันว่า ประชาชาติอิสลามช่วงกลางศตวรรษที่ 14 แห่งอิจเราะห์ศักราช (คริสต์ศตวรรษที่ 20) ก่อนการก่อตั้งกลุ่มอิกวานมุสลิมิน ปราบกฏว่า ตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นเอกภาพของประชาชาติอิสลามถูกล้มล้าง ประเทศมุสลิมถูกแบ่งแยกให้กับประเทศผู้ล่าอาณานิคม กฎหมายอิสลามถูกยกเลิก กฎหมายต่างชาติถูกนำมาใช้ แทน วัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาครอบงำวัฒนธรรมมุสลิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ผู้มีการศึกษาสูง ความเสื่อมโทรมเหล่านี้ประกอบกับความเน่าเฟะของประชาชาติมุสลิม ที่เป็นมรดกตกทอดมาจากยุคแห่งความตกต่ำและล้าหลัง ปราบกฏว่าอัลลอฮ์ ตะอาลา ประสงค์ให้ประชาชาตินี้ได้ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่โดยกลุ่มอิกวานมุสลิมิน ซึ่งก่อตั้งโดยอิหม่าม หะสันอัลบันนา ท่านใช้เวลาประมาณครึ่งศตวรรษ จนกระทั่งผลงานของท่านปรากฏชัดในทุกด้านและทุกภูมิภาคในโลกมุสลิม (al-Qardawi , 1992 : 3)

ความพยายามเบื้องต้นในการฟื้นฟูกฎหมายอิสลามในยุคปัจจุบัน คือ การระบุในรัฐธรรมนูญว่าให้กฎหมายอิสลามเป็นแหล่งที่มาของกฎหมายต่างๆทั้งหมด และดำเนินการประมวลเป็นกฎหมาย ประมวลกฎหมายอิสลามฉบับแรก คือ หนังสืออัลอะห์กาม อัลอัลดียะฮ์ ซึ่งร่างโดยนักปฏิรูปมุสลิมในอาณาจักรออตโตมานียะฮ์ (Ottoman Dynasty) ในปี ฮ.ศ.1286/ค.ศ.1869 เพื่อพยายามจัดระบบการบริหารให้สอดคล้องกับกฎหมายอิสลาม ซึ่งเป็นประมวลกฎหมายที่เรียบเรียงตามแบบกฎหมายสมัยใหม่ ในด้านการเรียบเรียง การแบ่งประเภท การกำกับหมายเลขเป็นมา

ตรา ใช้ภาษาที่ง่าย และกำหนดเพียงความเห็นเดียวในแต่ละเรื่อง โดยไม่ระบุความขัดแย้งระหว่างความเห็นต่าง ๆ เพื่อความสะดวกในการตัดสินคดีความ ประมวลกฎหมายฉบับนี้ เป็นกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อิสลาม มีจำนวนทั้งหมด 1851 มาตรา ใช้ในอาณาจักรอูษมานียะฮ์ ซึ่งเรียกละบานอน ปาเลสไตน์ และจอร์แดนตะวันออก (al-Hajj, 1992 : 476) ต่อมากฎหมายฉบับนี้ ถูกยกเลิกการใช้ในอาณาจักรอูษมานียะฮ์ เนื่องจากมีคัดค้านจากนักกฎหมายอิสลาม ที่เห็นว่าเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับหลักคำสอนของอิสลาม รัฐบาลจึงหันไปเอากฎหมายของฝรั่งเศสและสวิสเซอร์แลนด์ (‘Ubbadah, 1968: 308)

ในปัจจุบัน การปฏิรูปกฎหมายอิสลามปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะด้านการสอน การอบรม การตัดสินคดีความทางศาล และการพิทวา

การสอนกฎหมายอิสลามในปัจจุบันตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้เพิ่มวิชากฎหมายเปรียบเทียบเพื่อศึกษาข้อชี้ขาดทางศาสนา ในทัศนะของบรรดามุญญิดะฮ์ทั้งสี่มัซฮับ และมัซฮับอื่น ๆ ของโลกมุสลิม โดยไม่ฝักใฝ่ในมัซฮับใด ๆ เป็นการเฉพาะ เพื่อเปรียบเทียบความเห็นต่าง ๆ พร้อมหลักฐานที่มาแล้วตัดสินว่ามัซฮับใดมีทัศนะที่น่าหนักมากกว่า เพื่อให้ผู้คนได้ปฏิบัติอย่างสะดวกที่สุด (‘Ubbadah, 1968 :314)

และมีการศึกษากฎหมายจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์โดยตรง โดยกำหนดเป็นรายวิชาฟิกฮุสสุลกีตาบ และฟิกฮุสสุนนะฮ์ เพื่อศึกษาวิธีการได้มาซึ่งข้อชี้ขาดทางศาสนา จากคัมภีร์ของอัลกุรอานและสุนนะฮ์โดยตรง

นอกจากการเรียนการสอนแล้ว นักปฏิรูปกฎหมายอิสลามได้ทำโครงการสร้างความใกล้ชิดเคียงระหว่างมัซฮับต่าง ๆ ในอิสลาม โดยศึกษากรณีที่นักกฎหมายอิสลามมีความเห็นขัดแย้งกัน และนำหลักฐานมาวิเคราะห์วิจารณ์ เพื่อให้ทุกฝ่ายมีความเห็นที่ตรงกัน และสรุปความเห็นที่มีน้ำหนักมากที่สุด และมีความเหมาะสมที่จะใช้ชี้ขาดคดีความต่าง ๆ

คณะกรรมการสร้างความใกล้ชิดเคียงระหว่างมัซฮับอิสลามมีท่านชัยค์อับดุลอะหฺมัด สาลิม (ค.ศ. 1872-1954) มุฟตีแห่งอียิปต์และชัยค์อัสฮัร เป็นประธานคณะกรรมการชุดนี้ ได้สร้างผลงานเด่น ๆ ไว้มากมาย โดยเฉพาะในด้านลดการคลั่งไคล้ในมัซฮับและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักวิชาการอิสลาม ในโลกมุสลิม โดยเฉพาะท่าทีตอบรับเชิงบวก จากประเทศที่ใช้มัซฮับอิสลามสังกัดชีอะฮ์อิมามียะฮ์ ซัยดียะฮ์ และฮาดียะฮ์ แต่คณะกรรมการชุดนี้ยุติบทบาทลงหลังการเสียชีวิตของท่านซึ่งเป็นประธานกรรมการ

อย่างไรก็ตาม การทำงานของคณะกรรมการชุดนี้ถือเป็นก้าวอย่างที่สำคัญอย่างยิ่งในการปฏิรูปกฎหมายอิสลาม เป็นการสร้างฐานที่มั่นคง เพื่อให้แก่นักปฏิรูปผู้จะมาสานต่อแนวคิดนี้ต่อไปในอนาคต (‘Ubbadah, 1968 : 299-318)

ส่วนการฟัตวา ซึ่งมีอิทธิพลต่อการนำกฎหมายอิสลามไปใช้ในด้านต่าง ๆ ของชีวิตเป็นอย่างยิ่ง สำนักงานฟัตวา แห่งอียิปต์ และมหาวิทยาลัยอัลอัซฮัร ซึ่งทำการวินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ ที่ได้รับการสอบถาม โดยศึกษาและวิเคราะห์ความเห็นของบรรดามุญาซซิด และเลือกความเห็นที่สะดวกต่อผู้คนมากที่สุด โดยไม่สังกัดความเห็นของมัชฮับใด ๆ เป็นการเฉพาะ (‘Ubbadah , 1968 : 299-318)

ปัจจุบัน การศึกษากฎหมายอิสลามในสถาบันการศึกษาก็ดี การตัดสินใจคดีความในศาลและด้านการฟัตวาก็ดี เป็นการใช้กฎหมายโดยไม่ยึดติดกับมัชฮับใดๆเป็นการเฉพาะ แต่เป็นการเลือกที่สะดวกและเหมาะสมที่สุด และถือว่ามัชฮับต่างๆล้วนมีที่มาจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ทั้งสิ้น (al-Hajj ,1992:478)

2.10 ฟิกฮ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

จังหวัดชายแดนภาคใต้ประกอบด้วย ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูลและสงขลา ซึ่งอิสลามได้เข้ามาในบริเวณนี้ประมาณปี ค.ศ. 1150 (Noordin Abdullh ,1998:123-127)ฟิกฮ์ศึกษาในระยะเริ่มแรก เป็นการศึกษาเชิงซักถามปัญหา โดยกิจกรรมการศึกษาโดยทั่วไปในยุคนี้ถูกจัดขึ้นในบ้านเรือน ต่อมาได้พัฒนาเข้าสู่มัสยิด และไปสู่การจัดการตั้งสถานศึกษาตามลำดับ ในการศึกษาถึงลักษณะการศึกษาฟิกฮ์ของมุสลิมในห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้นผู้วิจัยจะศึกษาในหัวข้อดังต่อไปนี้

2.10.1 การศึกษาฟิกฮ์ในสถาบันปอเนาะ

2.10.2 การศึกษาฟิกฮ์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

2.10.3 การศึกษาฟิกฮ์ในสถาบันอุดมศึกษาอิสลาม

2.10.1 การศึกษาฟิกฮ์ในปอเนาะ

ปอเนาะเป็นสถานศึกษาแห่งแรกที่ถูกจัดตั้งขึ้นใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปอเนาะแห่งแรกถูกจัดตั้งขึ้นโดย ฝะกีซ เลอไบย์ วันมูสา อัลพะตอณี¹ ณ หมู่บ้าน ซ็อนอ อำเภอบันนังสวย

¹ ฝะกีซเลอ ไบย์ วันมูสา อัลพะตอณี คือ เลอไบย์ ฝะกีซ วันมูสา อิบน์วันหมัมมัดศอด้ห อัลละกีซีย์ อิบน์นูลี อัลมันซูร อัลละกีซีย์ (Abdullah, n.d. :43, quoted in Mahmud ,2001:3) ท่านคือลูกหลายผู้สืบสกุลจากนักเผยแพร่อิสลาม ซึ่งเดินทางจากประเทศแถบตะวันออกกลาง (Noedin Abdullh ,1998:128)

ยะรัง จังหวัดปัตตานี ในปี ค.ศ. 1593 (Noordin Abdullh ,1998:128) ต่อมาได้มีการจัดตั้งปอเนาะ
อื่นๆอีกมากมายจนถึงปัจจุบัน

การศึกษาในปอเนาะได้แบ่งการศึกษาเป็นสาขาวิชาได้แก่ วิชาดีฟซีร์ หะดีษ เตา
หีด กฎหมายอิสลาม ตะเซาฟูฟ นัหวุ ซอร์ฟและวิชาบะลาเกาะฮุ ซึ่งสาขาวิชากฎหมายอิสลามเป็น
สาขาวิชาหลัก และมีความสำคัญที่โต๊ะครูจัดให้มีการเรียนการสอน (Mahmud ,2001:11) การเรียน
การสอนในยุคนี้มีการใช้ตำรา ซึ่งบางเล่มถูกแปลมาจากภาษาอาหรับ และบางเล่มโต๊ะครูนิพนธ์ขึ้น
เองเป็นภาษามลายู (Noordin Abdullah , 1998:137 เพื่อสะดวกในการศึกษา

ตำราฟิคุฮ์ที่โต๊ะครูนำมาทำการสอนในแต่ละสถาบันปอเนาะนั้นมีความแตกต่าง
กัน (ถึงแม้ว่าเนื้อหาจะจำกัดอยู่ในสำนักคิดเดียว คือ สำนักคิดชาฟีฮ์ยัก็ตาม) เนื่องจากบรรดาโต๊ะครู
ได้รับอิทธิพลจากตำราที่ตนได้ศึกษามา ซึ่งแต่ละโต๊ะครูที่ทำการสอนในอดีตจนถึงปัจจุบันได้ศึกษา
จากโต๊ะครูที่แตกต่างกัน

ตัวอย่างตำราฟิคุฮ์ที่โต๊ะครูทำการสอนในสถาบันปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้

1. ตำราภาษามลายู

วิชาหุลลัฟรอส ()
มุนยะตุลมุศอลลีฮ์ ()
ฮิดายะตุศุซุบยานุ ()
กิฟาเยตุลฆุลาม ()
บุฆยะตุลฎุลาบ ()
มัฎละอูลบัรรอยนุ ()
สะบีลุลมุฮตะดีฮ์ ()

1. ตำราภาษาอาหรับ

กิฟาเยตุลอัคยารุ ()
ฟัตหะตุลกอริบบ ()
อัดดัหรีร์ ()

- สุลตมะมุลมบตะดียฺห์ ()
 อีอานะตุฎฎอติบีน ()
 อิกุนาอ ()
 บิญญัรมียฺห์ ()
 กุอลยุบียฺห์ วะอะมีเราะฮฺ ()
 อัล บานูรียฺ ()
 อัลมุหัลลียฺ ()

สถาบันปอเนาะเป็นสถาบันนำร่องในการจัดการศึกษาอิสลาม ดังนั้นไม่ปรากฏหลักสูตรที่เป็นลายลักษณ์อักษรและแน่นอนตายตัว ผู้สอนหรือโต๊ะครูจะจัดการศึกษาตามศักยภาพของตนเองโดยนำประสบการณ์ที่ได้ศึกษามาถ่ายทอด ลักษณะการศึกษาของแต่ละปอเนาะจึงมีความแตกต่างกัน

2.10.2 การศึกษาฟิถุฮ์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม คือพัฒนาการทางอิสลามศึกษา ซึ่งเดิมเป็นสถาบันปอเนาะ ต่อมาในปี พ.ศ. 2472 ได้มีการจัดตั้งสถาบันการศึกษาแบบใหม่ที่มีชื่อว่า โรงเรียนสถาบันโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งแรกในจังหวัดชายแดนภาคใต้ถูกจัดตั้งโดย โต๊ะครูหะยีสุหลง บินฮัจยีอับดุลกอดีร์ บินมุหัมมัด บินฮัจยีไซนัลอาบีดีน บินอหมัดมุหัมมัด อัลพะฎอนี ซึ่งท่านได้ตั้งชื่อโรงเรียนนั้นว่า มัดเราะฮะฮฺ อัลมะอาริฟ อัลพะฎอนียะฮฺ (Tajuddin Saman , 1992 , quoted in Nuruddin Abdullah ,1998:140) แต่น่าเสียดายที่โรงเรียนดังกล่าวต้องปิดกิจการลงพร้อมกับการเสียชีวิตของผู้จัดตั้งในปี ค.ศ.1945(Nuruddin Abdullah , 1998:140)

ต่อมาในปี ค.ศ. 1949 ได้มีการจัดตั้งสถาบันโรงเรียนแห่งที่สองโดย 3 โต๊ะครูที่มีชื่อเสียงในขณะนั้น คือ โต๊ะครูอัยยิบอับดุลลอฮฺ บินฮัจยีนิมะ โต๊ะครูอัยยิวานอาลี บินวันยะอูบ อัลเสลาลาดียฺห์ และ โต๊ะครูอัยยิมูร์ ยะลา โรงเรียนดังกล่าวมีชื่อว่า มัดเราะฮะฮฺ คารุลอูลูม ตั้งอยู่ ณ หมู่บ้านนิบงบารู เมืองยะลา (Nurddin Abdullah, 1998:140) และโรงเรียนแห่งนี้เอง คือโรงเรียนที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัจจุบันได้มีการพัฒนาโรงเรียนดังกล่าวอย่างเป็นระบบโดย โต๊ะครูอัยยิมุหัมมัดคณะฎิบ ซึ่งเป็นบุตรชายของโต๊ะครูอัยยิบอับดุลลอฮฺหนึ่งในสามผู้จัดตั้งในอดีต

อย่างไรก็ตาม ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอย่างมากมายในภายหลัง ซึ่งบางโรงเรียนนั้นได้มีการจัดตั้งใหม่ ในขณะที่บางโรงเรียนได้แปรสภาพจากสถาบันปอเนาะเดิมมาเป็นโรงเรียนราษฎร์และพัฒนาเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามตามลำดับ

หลักสูตรการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในช่วงแรก ไม่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร กล่าวคือ ผู้บริหารจะจัดการสอนบนพื้นฐานของประสบการณ์ที่ตนเองได้ศึกษามา จนกระทั่งปี พ.ศ. 2523 ได้มีการร่างหลักสูตรอิสลามศึกษา ตอนต้น () ตอนกลาง () และตอนปลาย () โดยกระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรในปีพ.ศ. 2535 และในปีพ.ศ. 2540 ตามลำดับ จนกระทั่งปัจจุบัน ได้มีการพยายามที่จะพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาให้สอดคล้องกับผู้เรียนและสภาพชุมชนที่จัดตั้งโรงเรียน

ฟิสิกส์เป็นสาขาวิชาหนึ่งที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จัดการเรียนการสอนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในบรรดาหลักสูตรต่างๆที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้ จะปรากฏสาขาวิชาฟิสิกส์อยู่ ถึงแม้ว่าจะมีการจัดหมวดหมู่ของสาขาวิชาที่แตกต่างกัน

สาขาวิชาฟิสิกส์ตามหลักสูตรอิสลามศึกษาพ.ศ. 2523 มีชื่อวิชาว่า ศาสนบัญญัติ ซึ่งมีเนื้อหาอธิบายรายวิชา ดังนี้ :

ชั้นอิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 1 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2523:25-27)

ให้สอนในเรื่อง หลักการอิสลาม เหตุที่ทำให้พ้นสภาพความเป็นมุสลิม การรู้จักเกณฑ์ต่างๆด้านบทบัญญัติ สิ่งโสโครกต่างๆ ชนิดของน้ำ การทำความสะอาดต่างๆหลังการขับถ่าย วิธีอาบน้ำละหมาดและสิ่งที่ควรปฏิบัติในการอาบน้ำละหมาด เหตุที่ทำให้เสียน้ำละหมาด ละหมาดที่ศาสนาบังคับ

ชั้นอิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 2

ให้สอนในเรื่อง วิธีการชำระล้างสิ่งโสโครก การทำความสะอาดต่างๆหลังการขับถ่ายสาเหตุที่ต้องอาบน้ำ การอาบน้ำที่เป็นสุนัต การแปร่งฟัน ขอบเขตของการบังคับ การอะซานการอิกอมะฮ์ การละหมาดที่ศาสนาบังคับ หลักการ เงื่อนไข เวลาและสิ่งที่ควรทำ สิ่งไม่ควรทำ เหตุที่ทำให้เสียละหมาด และสุนัตของละหมาด

ชั้นอิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 3

ให้สอนในเรื่อง ละหมาดร่วมกัน ละหมาดวัคศุกร์ เงื่อนไขที่ต้อง ละหมาดวันศุกร์ และเงื่อนไขที่ทำให้ละหมาดวันศุกร์ใช้ได้ การถือศีลอด หลักการถือศีลอด สุนัตถือศีลอดสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงในการถือศีลอด สิ่งที่ทำให้เสียการถือศีลอด วันที่ห้ามการถือศีลอดการถือศีลอดสุนัต การบริจาคฟิฏเราะฮ์

ชั้นอิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 4

ให้สอนในเรื่อง ละหมาดย่อ ละหมาดรวม ละหมาดขอให้สม ประสงค์ ละหมาดตะรอวีหฺ ละหมาดอีดทั้งสอง ละหมาดศพ สิ่งจำเป็นที่ ต้องปฏิบัติต่อศพ การสมรส หลักการสมรส เงื่อนไขของการสมรส การ ซื่อซาย ฟิรฮัยยะฮ์และอุมเราะฮ์

ชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่1(กระทรวงศึกษาธิการ,2523/31-33)

ให้สอนเกี่ยวกับเรื่อง ประจำเดือนและเลือดหลังคลอดและข้อห้าม กระทำเนื่องจากสาเหตุทั้งสอง ข้อห้ามสำหรับผู้มีหะดัษ์ทั้งสอง ตะยัมมุ ม และสาเหตุทำให้เสีย เวลาที่ห้ามละหมาด ละหมาดภาคอาสา เอียะติกาฟ เงื่อน ไขบังคับให้ทำฟิรฮัยยะฮ์ หลักการของฮัยยะฮ์และสุนัตของฮัยยะฮ์ สิ่ง ที่ ต้องห้ามสำหรับผู้ที่อยู่ในอิหฺรอ ม คำที่ต้องใช้ในอิหฺรอ มอาหาร การทำ กุรบาน การเชือด หนั งสัตว์ที่ตายสามารถทำให้สะอาดโดยการฟอก

ชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2

ให้สอนเกี่ยวกับเรื่อง เครื่องนุ่งห่มที่ต้องห้ามสำหรับผู้ชาย สิ่ง ที่ ทำให้การสมรสสมบูรณ์ บุคคลที่ห้ามสมรส การมองดูของชายต่อหญิง สิ่ง ที่ผู้ชายส่งคืนเนื่องจากผู้หญิงมีตำหนิ สิ้นสอด การอุปการะ การเลี้ยง ในฟิรฮัยยะฮ์ อะกุฮุฮ์ การอย่า การหย่าแบบสุนันียะฮ์และบิดอียะฮ์ ซ้อผูกพัน การหย่าที่เป็นโมฆะ การฟ้องหย่า อิดคะฮ์

ชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3

ให้สอนเกี่ยวกับเรื่อง พิณัยกรรม การให้ การอุทิศ การมอบฉันทะ การให้ยืม การจ้าง การยืม การเก็บ โทษของการดื่มสุราโทษของการทิ้งละหมาด โทษของการขโมย โทษของการผิดประเวณี การตกศาสนา อาหาร

ชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 1 (กระทรวงศึกษาธิการ,2523:47-48)

ศ 101 ศึกษาเกี่ยวกับละหมาดสุริยคราสและจันทร์คราส ละหมาดขอฝน ละหมาดในยามกลัว การบริจากระยะกาศสัตว์ และพิกัดของสัตว์ที่ต้องบริจากระยะกาศเงินและทอง การบริจากระยะกาศพืช และพิกัดของพืชที่ต้องบริจากระยะกาศค้าขาย การสาบานว่าจะไม่ร่วมประเวณีกับภรรยา การชิฮารุ และการถ่ายโทษ

ชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2

ศ 202 ศึกษาเกี่ยวกับการค้าขาย ดอกเบี้ยและชนิดของดอกเบี้ย การเลือกสินค้า สิทธิของผู้ที่อยู่ใกล้ในการซื้อสิ่งหามิทรัพย์ การจำนอง การโอนหนี้ การหุ้นส่วน การรับสารภาพ การกรร โฆกทรัพย์ การให้ค่าไถ่ การเช่าที่ดินเพาะปลูก การจับจองที่ว่างเปล่าเพื่อการเพาะปลูก การเก็บของตกถล่มและเด็กหลง

ชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 3

ศ 303 ศึกษาเกี่ยวกับการแบ่งเวลาระหว่างอยู่กับภรรยา การให้นมทารก การจ่ายค่าเลี้ยงดู การอุปการะทารก สิ่งชดเชยในการประทุษร้ายผู้อื่น การใส่ร้ายผู้อื่นว่าผิดประเวณี โทษการปล้นสะดม การพลีชีพและทรัพย์สินเพื่อสงครามปกป้องศาสนา กฎของศาสนาเกี่ยวกับการกบฏ ใครฆ่าศัตรูในสนามรบยอมจะได้อภัยโทษของศัตรู การแบ่งทรัพย์สินเชลย

และตัวเฉลย การสาบานและการบนบาน เงื่อนไขการเป็นผู้พิพากษาชี้ขาด (กอฎี) สภาพของกอฎีที่ไม่ควรเป็นผู้พิพากษาชี้ขาด หลักฐาน ความยุติธรรม สิทธิต่างๆ ตามศาสนา

นอกจากนี้สำหรับชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายนั้นยังมีวิชาเลือกตามที่หลักสูตรได้กำหนด (กระทรวงศึกษาธิการ ,2523:46-47) ดังนี้ :

ชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 1

- ศ 111 ศาสนบัญญัติ
- ศ 121 หลักการศาสนบัญญัติ
- ศ 141 ประวัติศาสนบัญญัติ
- ศ 151 หิกมะฮฺศาสนบัญญัติ

ชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2

- ศ 222 หลักการศาสนบัญญัติ
- ศ 231 กฎศาสนบัญญัติ
- ศ 242 ประวัติศาสนบัญญัติ
- ศ 252 หิกมะฮฺศาสนบัญญัติ
- ศ 261 ศาสนบัญญัติเปรียบเทียบ

ชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 3

- ศ 323 หลักการศาสนบัญญัติ
- ศ 332 กฎศาสนบัญญัติ
- ศ 343 ประวัติศาสนบัญญัติ
- ศ 362 ศาสนบัญญัติเปรียบเทียบ

สาขาวิชาฟิสิกส์ตามหลักสูตรสถานศึกษาอิสลามศึกษาพ.ศ. 2535 มีชื่อวิชาว่า ศาสนบัญญัติ ซึ่งมีเนื้อหาอธิบายรายวิชาดังนี้ :

หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2535 ตอนต้น (กระทรวงศึกษาธิการ ,2535:246-248)

ศบ 101-102 ศึกษา อภิปรายและสรุปเกี่ยวกับหลักการอิสลาม สาเหตุที่ทำให้สิ้นสภาพความเป็นมุสลิม กฎเกณฑ์ต่างๆ ถึง โสโครก วิธีชำระสิ่งโสโครก ความสำคัญและเหตุผลที่ต้องทำความสะอาด ประเภทของน้ำ ข้อกำหนดเกี่ยวกับน้ำที่จะใช้ชำระสิ่งต่างๆ วิธีการและขั้นตอนต่างๆ ของการทำความสะอาดหลังการขับถ่าย ข้อควรปฏิบัติก่อนการละหมาด ขณะที่ละหมาด และหลังละหมาด อาชาน อิกมะฮฺ วุญู เหตุที่ทำให้เสียการละหมาด

ศบ 203-204 ศึกษา อภิปรายและสรุปเกี่ยวกับการละหมาด ญะมาอะฮฺ ละหมาดวันศุกร์ เงื่อนไขที่ต้องละหมาดวันศุกร์ เงื่อนไขที่ทำให้ละหมาดวันศุกร์ใช้ไม่ได้ กฎและวิธีการละหมาดวันศุกร์ การถือศีลอด เงื่อนไขและกฎของการถือศีลอด ผู้ที่ต้องและไม่ต้องถือศีลอด ข้อควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติของผู้ถือศีลอด สุนนะฮฺของการถือศีลอด สิ่งที่ทำให้เสียการถือศีลอด วันที่ต้องห้ามถือศีลอด การถือศีลอดที่เป็นสุนนะฮฺ ฆะกาฮฺและฟิฏเราะฮฺต่อสังคม คุณสมบัติของผู้ให้และผู้รับฟิฏเราะฮฺ

ศบ 305-306 ศึกษา อภิปรายและสรุปเกี่ยวกับกฎละหมาดย่อ ละหมาดญุมอฺ ละหมาดหาญะฮฺ ละหมาดตะรอวีหฺ ละหมาดอีดทั้งสอง ละหมาดศพ สิ่งจำเป็นที่ต้องปฏิบัติต่อศพ การประกอบพิธีฮัจญ์และอุมเราะฮฺ กฎและเงื่อนไขที่ต้องทำพิธีฮัจญ์และอุมเราะฮฺเป็น โมฆะการซื้อขาย การกู้ยืม การฝากและการรับฝาก การพบสิ่งของตกหล่น กฎและเงื่อนไขของการสมรส และคุณสมบัติของคู่สมรส

เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจตลอดจนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามบทบัญญัติของ

อิสลาม

หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2535 ตอนปลาย

ศบ 401-402 ศึกษา อภิปรายและสรุปเกี่ยวกับการมีประจำเดือนและเลือดหลังคลอด และข้อห้ามกระทำเนื่องจากสาเหตุทั้งสอง ข้อห้ามสำหรับผู้มีหะดัษ์ทั้งสอง ตะฮัมมัมและสาเหตุที่ทำให้เสียเวลาละหมาด ละหมาดสุนัต อิดติกาฟ เงื่อนไขบังคับให้ทำฮัจญ์ หลักการของฮัจญ์ และสุนัตของฮัจญ์ สิ่งที่ต้องห้ามสำหรับผู้ที่อยู่ในอิหฺรอหม คำที่ต้องใช้ในอิหฺรอหมอาหาร การทำกุรบาน การเชือด นกสัตว์ที่ตายสามารถทำให้สะอาดโดยการฟอก

ศบ503-504 ศึกษา อภิปรายและสรุปเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายสำหรับเพศชาย สิ่งที่ทำให้การแต่งงานสมบูรณ์ บุคคลที่ต้องห้ามแต่งงาน การมองของเพศชายต่อผู้หญิงที่ต้องการแต่งงาน สิ่งที่ต้องกินจากสินสอด เมื่อมีข้อบกพร่อง สินสอด นัฟกะฮุ วะลิมะฮุ อะกิกะฮุ การหย่าสุนนะฮุ และการอย่าบิอะฮุและสิ่งเกี่ยวกับทั้งสอง สิ่งที่ทำให้การหย่าเป็นโมฆะ การฟ้องหย่า อิดอะฮุ

ศบ 605-606 ศึกษา อภิปรายและสรุปเกี่ยวกับการแบ่งมรดก วัฎฎุ การฮีม การมอบหมาย ฮิบบะฮุ เกาะรฎุ การจ้าง การเก็บของที่ตก หล่น มรดก โทษของผู้ที่ดื่มสุรา โทษของผู้ที่ทิ้งละหมาด โทษของผู้ที่ลักขโมย โทษของการผิดประเวณี

เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจตลอดจนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามบทบัญญัติของอิสลาม

สาขาวิชาฟิสิกส์ตามหลักสูตรอิสลามศึกษาพ.ศ. 2540 มีชื่อว่า ฟิสิกส์ ซึ่งมีเนื้อหา คำอธิบายรายวิชาดังนี้ :

หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2540 ระดับตอนต้น (กระทรวงศึกษาธิการ ,2540:32-33)

ฟ 101-102 ศึกษา อภิปรายและสรุปเกี่ยวกับคำนิยามของฟิสิกส์ จุดมุ่งหมาย สุกุม ความสำคัญและที่มาของวิชาฟิสิกส์ ประเภท

ของน้ำ ข้อกำหนดของน้ำในการชำระนะญิส ประเภทของนะญิส สุกฺมอิส
 ดินญาอ การอาบน้ำละหมาดของท่านนบี เงื่อนไขข้อกำหนด กฎเกณฑ์
 และสิ่งที่ทำให้เสียน้ำละหมาด หะคัษเล็กใหญ่ เลือดประจำเดือน หญิง
 คลอดและเลือดอิสติหาฎาะฮฺ การตะฮัมมูม เงื่อนไข ข้อกำหนดและ
 ขั้นตอนต่างๆของตะฮัมมูม ข้อปฏิบัติเวลาใส่เสื้อ อาฮฺยาน อิกอมะฮฺ การ
 ละหมาดของท่านนบี เงื่อนไขและกฎที่เกี่ยวข้องกับการละหมาด

พ 203-102 ศึกษา อภิปรายและสรุปเกี่ยวกับการละหมาดญ
 มุอะฮฺ (วันศุกร์) เงื่อนไข กฎเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการละหมาดญ
 มุอะฮฺ ละหมาดญะมาอะฮฺ การละหมาดตามอิหม่าม ละหมาดรวม
 ละหมาดกุศร ละหมาดสุนนะฮฺต่างๆ ละหมาดญะนาซะฮฺ กฎและ
 เงื่อนไขเกี่ยวกับศพ การถือศีลอด เงื่อนไขและกฎการถือศีลอด ข้อควร
 ปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติของผู้ถือศีลอด การถือศีลอดที่เป็นสุนนะฮฺ วันที่
 ต้องห้ามถือศีลอด ละหมาดตะวันออกวิหฺ ละหมาดอีดทั้งสอง การออดิกาฟ
 เงื่อนไขและกฎเกี่ยวกับการออดิกาฟ

พ 305- 306 ศึกษา อภิปรายและสรุปเกี่ยวกับชะกาฮฺ เงื่อนไข
 กฎต่างๆเกี่ยวกับชะกาฮฺ สิ่งที่ต้องจ่ายชะกาฮฺ ฟิฏเราะฮฺ ความแตกต่าง
 ระหว่างชะกาฮฺและฟิฏเราะฮฺ ประโยชน์ของชะกาฮฺและ
 ฟิฏเราะฮฺ บุคคลที่จะรับชะกาฮฺและฟิฏเราะฮฺได้และรับไม่ได้ วิธีการ
 ประกอบพิธีฮัจญ์ของท่านนบี การประกอบพิธีฮัจญ์และอุมเราะฮฺ กฎและ
 เงื่อนไขของการทำพิธีฮัจญ์ การเย็บเยียนมัสยิดนะบะวีย์และมัสยิด
 หะรอม สิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติในการประกอบพิธีฮัจญ์และอุมเราะฮฺ การ
 สมรส กฎเงื่อนไขต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการสมรส

เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจตลอดจนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามบทบัญญัติของอิสลาม

หลักสูตรอิสลามศึกษาพ.ศ.2540ระดับตอนปลาย(กรทรวงศึกษาธิการ

,2540:29-30)

พศ 401-402 ศึกษาเกี่ยวกับอฎฎะฮฺอาระฮฺ นะญิสต่างๆ การ
 ชำระนะญิสต่างๆ การตะฮัมมูม การเหฎ(เลือดประจำเดือน)นิฟาส มุสตะ
 หาฎะฮฺ การละหมาดสุนนะฮฺต่างๆ เวลาและ

สถานที่ที่ห้ามละหมาด การถือศีลอด การละหมาดตะรอวีหฺ การอิติกาฟ การทำอัจญ์ กฏและเงื่อนไขการทำกุรบาน การฟอกหนังสัตว์กฏและเงื่อนไขสิ่งๆที่ห้ามในศาสนาอิสลาม การเสพสิ่งเสพติดต่างๆ การเลือกสมรส สิ้นสอด การอุปการะ การเลี้ยงดู การหมั้น การสมรส การจัดวะลีมะฮฺ การหย่าร้าง การกินดี สิทธิหน้าที่ของบิดามารดา สามภรรยา นุศร และนุศรบุญธรรม

ฟศ 503- 504 ศึกษาเกี่ยวกับเอาเราะฮฺ และการแต่งกายสำหรับมุสลิม การจัดงานศพ การซื้อขายแลกเปลี่ยน กฏเกณฑ์ เงื่อนไข ประเภทของการซื้อขาย ดอกเบี้ย การประกันภัย การจำนอง การจำนำ การขายฝาก การหุ้นส่วน ชะกาดต่างๆ อัลวะกาละฮฺ อัลกะฟาละฮฺ

ฟศ 605- 606 ศึกษาเกี่ยวกับ อัลวะศียะฮฺ การฮิบะฮฺ การวะดีอะฮฺ การทำซีนา การละทิ้งละหมาด การมรุตัด การเป็นพยาน การเก็บของตก การวะกัฟ อัลฆอซบ กฏเงื่อนไขเกี่ยวกับการเช่าต่างๆ

เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจตลอดจนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามบทบัญญัติของอิสลาม

ต่อมาได้มีการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรเมื่อปี พ.ศ.2546(กระทรวงศึกษาธิการ ,2546 :)ซึ่งเป็นหลักสูตรที่พัฒนามาจากหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย พ.ศ. 2535 หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้นและตอนกลาง พ.ศ. 2540 และหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2523 หลักสูตรดังกล่าวเป็นหลักสูตรเฉพาะด้านเฉพาะทาง สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้ เพื่อให้สถานศึกษาที่จัดการศึกษาเกี่ยวกับอิสลามศึกษา สามารถนำไปใช้จัดการศึกษาทั้งในระบบ นอก ระบบ และตามอัธยาศัย ควบคู่กับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 12 ปี โดยแบ่งเป็น 4 ช่วงชั้น ช่วงชั้นละ 3 ปี คือ ช่วงชั้นที่ 1 ,ช่วงชั้นที่ 2 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) , ช่วงชั้นที่ 3 ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัชชีเตอะฮฺ)และช่วงชั้นที่ 4 ระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานะวียะฮฺ)

หลักสูตรอิสลามศึกษา ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะ กระบวนการเรียนรู้ คุณลักษณะ และค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีเจตคติที่ดีต่อศาสนาอิสลาม โดยจำแนกสาระการเรียนรู้ออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

1 . กลุ่มศาสนาอิสลาม

2. กลุ่มสังคมศึกษาและจริยธรรม

3. กลุ่มภาษา

2.10.3 การศึกษาฟิสิกส์ในสถาบันอุดมศึกษา

สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยที่มีสาขาวิชาชะรีอะฮฺ (ฟิสิกส์) มีอยู่ 2 สถาบันซึ่งทั้งสองสถาบันดังกล่าวตั้งอยู่ในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่:

2.10.3.1 วิทยาลัยอิสลามยะลา

วิทยาลัยอิสลามยะลาเป็นสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ได้รับการสถาปนาขึ้นโดยนักวิชาการมุสลิม และผู้ทรงคุณวุฒิด้านอิสลามศึกษาในภูมิภาคจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีเจตนารมณ์อันแน่วแน่ในการส่งเสริมและพัฒนาการด้านอิสลามศึกษาให้มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพตามมาตรฐานสากลทั่วไป

วิทยาลัยอิสลามยะลาได้รับอนุญาตจากทบวงมหาวิทยาลัยให้จัดตั้ง เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2541(วิทยาลัยอิสลามยะลา,ม.ป.ป: 12) ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ 7 ตำบลนุดี อำเภอเมืองจังหวัดยะลา โดยทำการสอนหลักสูตรเดียว คือหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต ซึ่งประกอบด้วย 2 สาขา ได้แก่ :

1. สาขาวิชาชะรีอะฮฺ (กฎหมายอิสลาม)
2. สาขาวิชาอศุลาคีน(หลักการศาสนาอิสลาม)

สาขาวิชาชะรีอะฮฺ (กฎหมายอิสลาม) หรือสาขาวิชาฟิสิกส์ เป็นสาขาวิชาหนึ่งที่วิทยาลัยอิสลามยะลาได้เลือกมาทำการสอน ซึ่งตามโครงสร้างหลักสูตรสาขาวิชาชะรีอะฮฺ รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับฟิสิกส์ที่ทำการสอนประกอบด้วย

1. อัลกุรอานเกี่ยวกับชะรีอะฮฺ
2. หลักศาสนบัญญัติ
3. กฎศาสนบัญญัติ
4. อรรถาธิบายอัลกุรอานเกี่ยวกับบทบัญญัติ

5. หะดีษเกี่ยวกับบทบัญญัติ
6. ศาสนบัญญัติเกี่ยวกับอียาคาต
7. ศาสนบัญญัติเกี่ยวกับมูอามะลาตุ
8. ศาสนบัญญัติเกี่ยวกับครอบครัว
9. ศาสนบัญญัติเกี่ยวกับมรดกและพินัยกรรม
10. ศาสนบัญญัติเกี่ยวกับอาญา
11. ระบบศาลอิสลาม
12. ประวัติศาสตร์ศาสนบัญญัติ
13. การสัมมนาทางชะรีอะฮ์
14. สารนิพนธ์ทางชะรีอะฮ์
15. ศาสนบัญญัติเปรียบเทียบ
16. ศาสนบัญญัติเกี่ยวกับสตรี

(วิทยาลัยอิสลามยะลา,ม.ป.ป.:58-61)

ต่อมาวิทยาลัยอิสลามยะลาได้มีการปรับปรุงหลักสูตรเมื่อปี พ.ศ. 2548 เพื่อความเหมาะสมและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นอกจากนี้ คณะอิสลามศึกษาและวิทยาลัยอิสลามยะลา มีนโยบายการศึกษาที่มุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถซึ่งสามารถให้บริการวิชาการแก่สังคมอย่างมีประสิทธิภาพ สาเหตุดังกล่าวนี้เป็นส่วนสำคัญในการปรับปรุงหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งดังกล่าวนี้ หลักสูตรจึงมีการปรับเปลี่ยนและปรับปรุงเนื้อหาของบางกระบวนวิชา ตลอดจนปรับเพิ่มและตัดบางรายวิชาเพื่อความเหมาะสม (วิทยาลัยอิสลามยะลา , 2549 : 55-63)

2.10.3.2 วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

วิทยาลัยอิสลามศึกษาเป็นหน่วยงานเทียบเท่าคณะ ที่อยู่ภายใต้การบริหารงานของ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งได้รับพระราชทานกฤษฎีกาจัดตั้งเมื่อ 31 ธันวาคม พ.ศ.2532 โดยกำหนดให้เป็นศูนย์กลางการศึกษา ค้นคว้า วิจัยด้านวิชาการและศิลปวิทยาการเกี่ยวกับศาสนาอิสลามและบริการวิชาการแก่สังคม ปัจจุบันวิทยาลัยอิสลามศึกษาประกอบด้วย สำนักเลขานุการ สำนักงานวิชาการและบริการชุมชนและ1ภาควิชา คือ ภาควิชาอิสลามศึกษา (วิทยาลัยอิสลามศึกษา,ม.ป.ป.:1)

ภาควิชาอิสลามศึกษา จัดการเรียนการสอนหลักสูตรดังต่อไปนี้ : (วิทยาลัยอิสลามศึกษา,ม.ป.ป./2)

1. หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต(อิสลามศึกษา)
2. หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต(ครุศาสตร์อิสลาม)
3. หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต(อิสลามศึกษา โปรแกรมภาษาอาหรับ)
4. หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต(กฎหมายอิสลาม)
5. หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาอูศูลุดดีน ชะรีอะฮ์ ประวัติศาสตร์และอารยธรรม)
6. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2549) (วิทยาลัยอิสลามศึกษา , 2549 : 1)

ภาควิชาอิสลามศึกษาได้ให้ความสำคัญกับสาขาชะรีอะฮ์ (กฎหมายอิสลาม) หรือฟิกฮ์ โดยได้จัดการเรียนการสอนถึง 2 หลักสูตรดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งมีรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับฟิกฮ์ (กฎหมายอิสลาม) ดังนี้:

1. หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายอิสลาม (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี,ม.ป.ป. :184)

- 1.1 ฟิกฮ์ 1
- 1.2 ฟิกฮ์ 2
- 1.3 ฟิกฮ์ 3
- 1.4 กฎหมายครอบครัวอิสลาม
- 1.5 กฎหมายมรดก-พินัยกรรมอิสลาม
- 1.6 อัลกุรอานที่เกี่ยวกับกฎหมาย 1
- 1.7 หะดีษเกี่ยวกับกฎหมาย 1
- 1.8 อูศูลุดดีน ฟิกฮ์ 1
- 1.9 อูศูลุดดีน ฟิกฮ์ 2
- 1.10 เกาะวาอิดและทฤษฎีฟิกฮ์
- 1.11 ฟิกฮ์เปรียบเทียบ 1
- 1.12 วิธีวิทยาการวิจัยทางนิติศาสตร์อิสลาม

- 1.13 ระบบการศาลในอิสลาม
- 1.14 สัมมนาฟิกฮ์กับปัญหาปัจจุบัน
- 1.15 อัลกุรอานที่เกี่ยวกับกฎหมาย 2
- 1.16 หะดีษเกี่ยวกับกฎหมาย 2
- 1.17 ฟิกฮ์ในชีวิตประจำวัน
- 1.18 ปรัชญากฎหมายอิสลาม
- 1.19 ฟิกฮ์ 4
- 1.20 ฟิกฮ์เปรียบเทียบ 2
- 1.21 กฎหมายอิสลามระหว่างประเทศ

2. หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายอิสลาม

(มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต ปัตตานี,ม.ป.ป. :202-203)

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายอิสลาม มีจำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตร 36 หน่วยกิต โดยเลือกศึกษาได้ 2 แผนคือ

1. แผน ก แบบ ก (1) (ศึกษาเฉพาะวิทยานิพนธ์)
2. แผน ก แบบ ก (2) ซึ่งมีรายวิชาฟิกฮ์ในวิชาบังคับเฉพาะสาขา

ดังนี้ :

- 2.1 ประวัตินิติบัญญัติอิสลาม
- 2.2 ฟิกฮ์เปรียบเทียบ
- 2.3 ฟิกฮ์สุนนะฮ์
- 2.4 ชะรีอะฮ์กับจริยธรรม
- 2.5 สัมมนาทางฟิกฮ์ในปัญหาร่วมสมัย
- 2.6 ชะรีอะฮ์กับการพัฒนาสังคม
- 2.7 ฟิกฮ์ทางอาญาเปรียบเทียบ

อย่างไรก็ตามฟิกฮ์ (กฎหมายอิสลาม) ถือว่าเป็นสาขาวิชาหลักที่มุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้นำมาจัดการเรียนการสอนและให้ความสำคัญ นอกจากสถาบันต่างๆที่ได้

กล่าวมาข้างต้นแล้ว ฟิกฮ์ยังถูกนำมาทำการสอนในมัสยิด ศูนย์อบรมเด็กมุสลิมประจำมัสยิด และตามสถานที่ละหมาดต่างๆ